Wisseling van de wacht begunt nao de Tweede Wereldoorlog. Een neie tied van opbouw en van veraanderings. Het verhaal start as een streekroman met romantiek en nei leven, maor aalgedurig komp de neie tied met ontzuiling, bevrijding van olde belemmerings, vrije sex en vrije opvoeding en studentenleven naor veuren. Olders blieft een ramp. De ofloop is een drama, maor tegelieks een bevrijding.

Disse streekroman hef al een bult in zich van *Ningtien*, de romantische biografie van Gerard Stout.

Liefde, Drentse hartstocht, geknooi en oprechte gevuulens op een integere wieze opschreven, met typische Gerard Stout humor.

Elk die op het Drentse plattelaand opgruid is herkent de jaoren in het veen en op het zaand.

"Herman reuk de locht van voele luiers, van vrouwlu, van kleine kinder, van de bolle in het hok, van slaop en zwieterige laokens. Anna had de ondersteek van neud. Greetje schreide om de börst. Dora sleup diepe en dreumde van de verleuren verkering. Herman hannesde onhaandig. Hij was een echte man. Hij was een echte vaoder. Het hemd was uut de verpakking, der was gien pad weerom. Gao en vermenigvuldig joe, soesde hum deur de kop."

Ter Verpoozing, Peize
ISBN: 90-809398-3-8

Wisseling van de wacht

Gerard Stout

Wisseling van de wacht

Streekroman in Drenthe

Gerard Stout

Wisseling van de wacht

Drèentse streekroman

Uitgeverij Ter Verpoozing, Peize
© Gerard Stout
Eerste en tweede druk 2005

ISBN 90-809398-3-8 NUR 344

Wisseling van de wacht

Drèentse streekroman

Gerard Stout

Ter Verpoozing

Echt wel, YES!!

Willem Geerts

gezinsuutbreiding

Herman keek op het horlozie. Het was kwart over ien. De mededelings veur land- en tuunbouw waren veurbij. Hij had zitten dreumen en was de tied vergeten. Der was genogt om over te dreumen. De oorlog die now ruum twee jaor veurbij was, de bruloft van veurige zummer, zien va en moe die kort nao mekaar uut de tied kommen waren, het eerste kind van hum en Anna dat met een week of wat kommen zul, het neie huus dat veur de winter klaor weden zul, het spande der om. Het wark dat e veur twee dagen in de weke veur de keuringsdienst van granen & gewassen, benaom eerpel, deud en dat bijkaans uutbreid worden zul. Hij had genog om over te dreumen.

Herman drukte de sigaret in het zaand, gung in de bienen en haalde de gieter uut het smalle turfhok dat een meter of tiene achter de kleine woning stun. As e rechtop stun, kun e met gemak de dakgeute van het huus anraken en as e hum uutrekte kun e an de tweede riege van de grieze pannen tippen. Het arbeidershuusie was an de kleine kaant, groot genog veur hum en Anna, maor met een kind, of een stuk of wat kinder zul het gauw te klein weden. De tieden waren veraanderd. De lu die veur hum in dit huusie woonden, hadden der negen kinder in grootbracht. Gieniend kun zeggen waor die kinder slaopen hadden, maor het was zo west.

Herman leut het akertie in de regenput zakken. Hij heurde de heldere klaank en reuk de locht van het kaolde water. In het neie huus weur waterleiding anlegd, dan was de putte niet meer van neud, niet meer veur drinkwater en niet meer veur water om de was schoon te spulen. Het levent zul der makkelker van worden, wisse. Zeker met het kind dat der dan weden zul. En as het wark bij de eerpelkeuring ok nog uutbreid worden zul, dan zul het

levent van hum en Anna en de kinder, -hij wol der wisse meer as iene,- hum zekers anstaon.

Langzaom geut Herman het water in de gieter. Het kaolde vocht dat hum over de haanden drupte, maakte hum wakker. Het was asof e hielendal van de wereld west was. Hij dreumde zunder te slaopen, zo had e dat vuuld, toen e op de hurken zat en de North State langzaom in rook op had laoten gaon. Wonderbaorlijk, had e dacht, dreumen en tegelieks met de voeten op eerde blieven; toen was e met de gieter hen de tuun lopen.

De slaot en koolplaanties lagen plat en dofgruun op de warme eerde. Hij had ze guster verplaand. Het zul de leste oogst worden hier achter in het veld. Achter het neie huus was ok een tuun, maor die grèensde an tuunties van buren en gaf gien uutkiek meer over het wiede laand. Het neie huus weur in het dorp bouwd, an de raand, stief naost aander lu, schuuns tegenover de karke.

Herman leut water kalmpies naost de plaanties lopen, hij keek uut dat het tere blad niet onder het zaand spuulde. De dreuge eerde nam het water niet makkelk op, het leup der overhen as water over vettig goed. Herman zette de gieter neer en streek met de vingers deur het rulle zaand, dat op dreuge plekken nog warm was. An de haand blunk de golden ring. Het had hum een bult geld kost en zo vlak nao de oorlog had hij dat kapitaol met muite bij mekaar kregen, maor hij had Anna een golden ring doen wuld, bewies van liefde en anhankelijkheid, getugenis van de wil om wat goeds van het levent te maken. Der zaten nog gien krassen in het gold. Anna was der wies met west.

Anna had niet veul in te brengen bij de trouwerij, vier keukenstoelen en een ieken uutrektaofel met een kruus tussen de poten. De aolden van Herman hadden een jonge bolle metgeven en van zien schoonva en schoonmoe hadden ze twee biggen kregen. Iene was nao een half jaor doodgaon, die hadden ze naost het turfhok in de grond stopt.

Twee plaanties leken het niet te redden. Herman zette ze vanneis in de eerde. Hij gung op de hurken zitten en keek naor de roegte wiederop. De tuun grèensde an een akker en wiederop was heide met brummels tot an de vaort die diepe deur het zaand gung. An de aander kaant stun een meuln en was der een rieg arbeidershuusies, maor die kun e niet goed zien as e op de hurken zat. De wieken van de meuln stunden stille.

Herman wus niet wat de staand van de wieken te betiekenen had.

'Ik had joe niet heurd.' Hij was schrökken van de schaduw die naost hum op de grond gleed. Anna stun naost hum met een blauwe mok in de haand. Ze had koffie bij heur en een snee koek. Herman kwam in de bienen en pakte de mok van heur an. De butenkaant vuulde lekker warm. Hij had niet weten wat e zeggen mus. Het was as die maol dat Anna bij Van Diek in de daanszaol iniens naost hum staon had. Vrouwlu vreugen manlu niet om te daansen, maor de ogen van Anna hadden toen zegd dat hij heur vragen mus, of e wuld had of niet. De locht van Anna had hum anstaon, merakel. Herman had hum as een loopse hond vuuld en niet recht weten wat e had mutten doen. Hij had Anna te daansen vraogd. Anna had hum gedurig ankeken, maor hij had het heufd bijdreid, aal weer. Zwiet van onwennigheid had e in de haanden had. Nee, die aovend had hij niet recht tegenover heur staon.

'Niet allent plaanties hebt vocht van neud,' zee Anna.

Op het gezicht van zien vrouw was een briede lach te zien, ze leek op Mona Lisa die op de scheurkelender in de slaopkamer heur bij aovend ankeek, disse maond. De Mona Lisa met bolle wangen, een smalle mond en donker haor. Het laandschop achter Anna leek een schilderij. De meuln, de bossies, de heldere locht met hier en daor een witte wolk, een cumulus mediocris, waor nog laank gien regen uut vallen zul. Anna stun veur hum, met de hiele

wereld achter heur. Herman drukte de lippen veurzichtig an de raand van de beker. Zien wereld lag achter Anna. Hij zul disse beker leegdrinken, maor niet in ien maol. Hij had dörst.

'Weet ie wat de meuln zeggen wul?' vreug e.

'Narring is dood,' zee Anna.

De wieken stunden in de rouwstaand. De burgemeester was oflopen zundag störven. Van Herman had de meulenaar dat starfgeval niet melden huufd. Herman had gien goeie herinnerings an de burgemeester. De oorlog was nog te kört veurbij. Deur Narring had e vaker as iens in het open veld slaopen mutten, bang as e west was oppakt te worden veur wark in Duutslaand.

'Laot maor,' zee Herman, 'ik huuf het wieder niet weten.'

Het gele van de klompen stak locht of tegen de donkergrune kousen.

'Narring hef kanker kregen. Hij hef humzölf deur de kop scheuten.'

Anna stun met de buuk te pronk. De wiede jurk kwam tot halfweg de kuten. Het was het eerste kind, alles was nei an de zwangerschap, alles was nei west, zoas alle dagen nei bint, maor de iene dag wat meer as de aander. De verovering op de daansaovend, de verkering, de veraanderings in de kleren, het haor dat ze nao het trouwen tot de helfte ofknipt had, heur praot. Anna had weten dat Herman veur heur bestemd was, dat had ze zo vuuld en ze had hum kregen, hoe benauwd ze bij toeren ok west was veur de dingen die kommen zulden. In de biebel stun al dat kinder heur va en moe verlaoten mussen. Hoe dat gaon zul, dat stun der niet. Dat is de poets die oenzelieveheer oens bakt.

Anna huuld de haanden op de bovenkaant van de buuk. De donkerblauwe blokkies trökken strak in het ketoen. Ze wachtte tot Herman heur anraken zul, maor hij deud dat niet. Herman huuld de beker met beide haanden vaste en drunk. In het heufd heurde e zinnen die zeden dat Anna

mooi was, dat ze der schier uutzag, dat e bliede was met het kind dat ze van hum dreug, maor hij zee niks. Hij had zwiegen leerd. Met de vinger streek e over de plek op de beker waor een stukkie van het glazuur ofsprungen was. Het porselein vuulde roeg en stroef.

'Daor was ik an toe,' zee e.

Hij tilde de beker een eindtie hoger, een beetie maor. Bliedschop gluide in de ogen van Anna. Herman vuulde hoe e water lös in de ogen kreeg. Herman dreide het heufd bij en keek naor de varte. Hij zag hoe de staand van de meulnwieken veraanderd was. Herman vreug niet naor de betiekenis van de wieken. Narring kun e vergeten, die oorlog was now veurbij.

De locht boven de einder was griezer worden, met een veeg rood en bruun der deur, bijkaans zat der toch regen in de locht.

Anna had de gieter pakt en leut water in dunne straolties laangs de plaanten lopen. Ze schommelde achter de waoterstraol an, leek allent met heurzölf en het poppie gaangs. Ze wus hoe Herman in humzölf keerd raakte as ze hum naoder kwam, ze leut hum dan geworden.

Beidend waren ze zo met heurzölf gangs dat ze niet heurden hoe Frans het pad opkwam. Frans was met Lena, een zuster van Herman, trouwd. De zwaoger van Herman en Anna kwam met grote passen anlopen. Hij zweide met een linnen karabies, asof e allent op die eigen wieze evenwicht haolden kun. Frans was evies aolder as Herman, maor niet veul wiezer.

'Moi,' zee Frans en dreide de karabies op de kop.

Broodkrummels vulen op de grond. Frans had het venten der op zitten en kwam veur een praotie en wisse veur wat aans.

'Dreug, niet, watte?'

De woorden kwamen as hamertikken, as de bestellings van de klaanten wit, half wit, bruun, roggenstoet, kadetties,

Zwieback, beschuut. Frans wachtte niet op antwoord en pakte Herman het lege koppie of.

'Schenk iens bij mien laiverd. Watte,' zee Frans tegen zien schoonzuster die met de gieter op hum an kwam.

'Moi Frans, of heb ie dörst?'

Anna huuld de gieter schieve en schunk de leste druppen water in de mok. Frans drunk asof e dagen gien vocht kregen had. Op zien gezicht verscheen een briede grijns onder de wenkbrauwen. De zwaore börstels staken scharp of tegen het blonde haor dat naor veuren hung.

'Ie hadden het raoden,' zee Frans. 'Dörst heb ik. Watte.'

Frans rekte Herman het koppie en deud een stap dichter naor Anna.

'Hoe is het met het poppie? Liekt goed. Ik vuul hoe het schopt. Een jongie, dèenk ik.'

Frans streek Anna met de platte haand over het schoet en drukte heur stief tegen de dikke buuk.

'Ja jong,' zee e tegen Herman. 'Het zit der in. Het komt der uut. Watte.'

Herman gnees, hij wus niet recht wat e zeggen mus. Frans had al drie kinder, die was opmarkings over dikke buken en onhaandige vaders allang wend. Frans wus hoe het levent veraanderde deur kinder om de deur en over de vloer.

'Het is net as met een nei hemd,' gung Frans wieder, 'aj het ienmaol dragen hebt, is het niet nei meer. Ie kriegt het nooit meer in de plooi. Watte.'

En asof e de woorden kracht bij zetten wol, dreide Frans vanneis de karabies binnenste buten en klopte hij de leste stoetkrummels op het zaand.

'Ik dacht zo, ie hebt vast nog wel koolplaanten veur mij.'

Hij wachtte het antwoord van Herman niet of en leup wieder de tuun in. Herman dreide hum naor Anna. De blik op het gezicht van Herman leut een beetie zien van wat hum deur het heufd gung. De malligheid, de korte praot,

dat heurde bij Frans. Herman lachte naor Anna, een zunige lach tegen de verdrukking in, leek het. Hij had Anna bij de scholder pakken wuld, met de haand over heur buuk gaon wuld, maor ze was al te wied vot.

'Ie huuft gien water meer uut de put te halen,' zee e tegen Anna die weerom hen huus leup. 'Ik doe dat zo veur je.'

'Het is goed mien jong. Ik gao evies liggen. Het poppie is mu, ik vuul het.'

Anna huuld beide haanden onder de buuk en heur wangen weuren boller en rooier.

'Praot ie maor wieder met Frans,' zee ze.

Herman zag hoe Anna de gieter bij de regenbak zette. Mien vrouw, dacht e, en mien kind, mien zeun bijkaans. Evies leek de eerde hum onder de voeten te bewegen.

De zwaoger van Herman stun waozig naor de koolplaanties te kieken, asof e gien keuze maken kun. Herman dacht vake dat der een draodtie bij Frans lös zat, maor hij duurde dat niet hardop zeggen. Dat huufde ok niet. Herman was niet iene die met een miening veuran stun. Hij huuld wat e dacht liever veur hum. Met Anna had e daor vaker as iens woorden over had. Ze wol geern dat e wat meer praoten zul, maor Herman vun dat e niet veul te zeggen had. Hij vun zien gedachten vake niet de muite van het vertellen weerd. Herman gung hen Lena as e recht praoten wol. Zien zuster was hum slim nao. Dat muide Anna bij toeren.

'Ie hebt vaste nog wel wat plaanties veur mij. Watte?'

Herman zag hoe Frans naor de koolplaanties keek die in een bultie bij mekaar stunden, plaanties veur rooie en witte kool en veur moes.

Herman had der genogt, hij kun der makkelk wat van missen. En butendes, Frans was nooit te beroerd om bij toeren een pak koeken of een krentenstoet achter te laoten.

‘Haal der maor uut waj van neud hebt,’ zee Herman, ‘ik haal een kraant veur je, dan haold ie de karabies schone.’

Wat later vleide Herman de koolplaanties in de veurpagina van *Ons Noorden*. In Indië was der van alles reur, zag hij an de koppen op de veurkaant van de kraant. De kolonies leken niet langer allent een lust te weden onder de gordel van smaragd. Herman was bliede dat e Anna had, dat maakte de keuze makkelk, hij bleef bij heur. As e niet trouwd west was, dan had het hum wel wat leken om hen Indië te gaon. Bijkaans meer veur het aovontuur as uut vaoderlaandsplicht. Wilhelmina was ja in ‘40 bij de eerste de beste gelegenheid het laand uutgaon. Veur de keunigin huufde hij niet vechten en zeker niet veur te starven. Hij wol met Anna en de kinder een schier levent opbouwen, een nei huus, wark bij de keuringsdienst en gedurig een bolle mesten en eerpel verbouwen op de zes bunder laand die met de verdeling van de arfenis an hum toevallen was. De kinder van hum en Anna zulden het beter hebben. De oorlog was veurbij, het laand stun zowat in de steigers. Zien zeuns en dochters, hij mus een beetie lachen toen e dat dacht, hij kreeg het der warm van, zulden bijkaans de middelbaore schoel ofmaken en wark op kantoor kriegen. Dat zul niet mal weden.

‘Kuj een geheim bewaoren? Watte.’ vreug Frans intied dat e de plaanties in de karabies zakken leut.

Frans had gien weet van de dreumerijen van Herman. Frans stun dichter bij de grond as zien zwaoger die net begund was een gezin te stichten en geregeld regen, zun en locht as bouwstienen veur zien kasteel gebruukte.

‘As het mut, dan zwieg ik as het graf,’ zee Herman. ‘Ie kunt mij alles zeggen.’

‘Benaom niks tegen Anna zeggen. Watte.’ Frans keek met een schief oog naor Herman toen e in de bienen kwam.

‘Het kun heur in de warre brengen.’

Het klunk as een saomenzwering tussen kwaojongs.

‘Zeg het maor,’ zee Herman, ‘zo slim kan het niet weden.’

‘Met een dikke maond kriegt we gezinsuutbreiding. Watte.’

Frans vertrök gien spier. Herman wus niet wat e der van dèenken mus. Was zien zwaoger eernsachtig, of huuld e de boel veur de gek? Zien zuster had het nooit met hum over een volgend kind had. Herman had al vake an Anna vraogd wat Lena der toe bracht had met Frans te trouwen, een man die smaangs merakel in toezel leek. Dat was ien van de vraogen die Herman niet an Lena stellen duurde.

Frans had op alle vraogen een antwoord. Het leek smaangs dat Frans eigenlijks niet wus, hoeveul e zölf wel niet wus.

‘Lena en de kinder hebt altied brood op de plaank, dat zul het weden. In de bakkerij zit ze der altied warm bij,’ had Anna zegd. ‘Alle man hef gebreken. Elke vrouw ok.’

Herman had niet wieder vraogd.

‘Dan mag ik joe en Lena vanzölf gelok wèensen,’ zee Herman.

Dat leek hum het veiligst.

Frans huuld de karabies an ien hengsel vaste en trök veurzichtig een moesplaantie uut de pol met koolplaanties.

‘Met de boerenkool zörg ik dat de jonge knienen rap groot wordt, dan heb ie tegen kerstmis ok wat an oenze gezinsuutbreiding. Watte. Ik bin disse mörgen met de eui hen de Vlaamse reus west.’

‘Het poppie zal wies met het knienevleis weden.’

Herman had het zegd veur e het in de gaoten had. Hij had het niet vake over het kind van hum dat nog kommen mus. Hij wus dat e veurzichtig weden mus. Der kun van alles mis gaon. Een bevalling was niet niks en het zul niet de eerste maol weden dat een poppie het der niet levent ofbracht. Zien moe was ok niet de eerstgeborene, al leek dat wel zo te weden. Der bint dingen waor niet over praot wordt.

‘Aj nao de eerste een tweede kind wult, breng ik joe de boerenkoolplaanties weerom.’

Frans deud de karabies dichte en sleug Herman op de scholder.

‘Moi, watte.’

Frans leup de tuun uut.

‘Ik zeg de vrouw nog goeie dag. Watte.’

‘Groeten an Lena. En de plaanties veul water geven. Moi,’ reup Herman veur Frans in het achterhuus verdween.

Herman drukte met de klomp de eerde tegen de wortels van de koolplaanties, die staon bleven waren. Der waren der genogt veur twee riegen tot an de heide, maor hij wol eerst de bolle te vreten geven. Het zwientie dat ze van zien schoonaolden kregen hadden, was al lange slacht en opmaakt. Herman had het niet anduurd het in levent te haolden nao de dood van de iene big.

gemengde verkering

De bevalling was zowat vanzölf gaon. Het was west of Greetje niet langer wachten kun om in de butenlocht te aosemen. Het kind was der in iens uutfloept. Anna had het zowat jammer vunden dat het zo gauw gaon was. Een eerste maol dat zul lieden worden, had heur moe zegd, maor daor was niks van waor west. De eerste maol van alle ervarings, daor leek gevuul smaangs gien kaans te kriegen, van de eerste maol daor bleven bijkaans gien herinnerings. Anna had ok niet meer weten wanneer ze veur de eerste maol deur Herman kust was, de eerste maol dat Herman recht veur heur staon had en ze hum vuuld had, was dat op de daansaovend bij Van Diek, of was dat later west? die herinnerings waren vot.

Herman was ende augustus in de vrogge morgen op de fiets hen het wark gaon. Dat had e tegen Anna zegd veur e vot gung. Het weer leek rap omme te slaon naor kaolde en klammigheid. De naokeuring van de poot-eerpel was zowat veurbij. Boeren waren drok gaangs met eerpel-rooien en wollen geern het certificaot van gezond gewas. Hij zul betied weerom kommen, want ze hadden beidend wel in de gaoten dat het poppie der binnenkört uut kommen zul. Het kind was al zakt, dan kun het niet lang meer duren. Anna had de hiele dag al een ketel op het fornuus staon had, zodat ze hiet water bij de haand had as het zowied was. Heur moe zul in de loop van de mörgen kommen zodat der in elk geval hulp in de buurte was.

Tegen tien uur waren Anna's moe en Lena de keuken binnenstapt. Anna was bliede west, ze had vuuld dat de bevalling rap dichterbij kwam en ze was al onrustig worden, hielendal allent in het huusie achter in het veld met de beulende bolle op stal.

Met dat heur moe en Lena binnenkwamen vuulde Anna

het waoter votlopen. Lena gung het steile trappie op en haolde een deken en kussens van het bère. Ze legde die in de keuken veur het fornuus. Lena maakte een pot thee, maor veur het zowied was, lag Anna al op de vloer. De weeën waren begund, Anna huuld het niet meer in de bienen. Ze bleef in de keuken waor het warm was en waor meer ruumte was as in de kleine slaopkamer onder de golvende pannen. Lena had bij de bevalling blieven wuld, maor de moe van Anna was hiel beslist west.

'Ie gaot de vroedvrouw halen, en as die der niet is, dan waorschow ie dokter Beneveld. Ik red mij wel met Anna en het poppie.'

Lena was op de fiets het zaandpad ofreden. Bij de driesprong an de grote weg, een bried zaandpad naor het dörp, had ze de buren waorschowd dat Anna op het kraambère lag en dat der iene achter Herman an mus.

'En aj de huusdokter ziet, geef hum dan bericht,' zee Lena. 'As de vroedvrouw der niet is gao ik zölf wel achter Beneveld an.'

'De eerpel kunt wel wachten, eerst komp het kind,' had ze tegen de boerin zegd.

De naober had de plicht daon en het wark laoten veur wat het was. Hij was op zuuk gaon naor Herman die niet veur de keuringsdienst op stap bleek te weden, maor op de kneien op zien eigen laand an de aander kaant van het dörp eerpel lag te rooien. Van de zenuws had e niet goed weten wat e had mutten doen. Herman miste Lena om met te praoten. Het eerpellaand had hum rustig maakt, daor had e zölf het heft in haanden. Toen de vroedvrouw kommen was, had Greetje al in het kinderledikaantie legen onder het roze hemeltie, en lag Anna op bère op zolder. Beneveld kwam kieken. Alles was goed. De dokter nam een blanke borrel op het poppie en reed roezig op de motor vot, de flappen van de leren jasse weiden omhoog en zaand steuf hen achter.

Herman was de bevalling mislopen, maor daor stun e niet bij stille, groots as e was op het eerste kind, een maagie. Het volgende kind zul een jongie weden, wisse.

'Ze liekt op joe,' zee e tegen Anna, 'zölfde kleur haor en ok het neusie wupt as dat van joe.'

En hij miende het. Geern had e heurd dat het poppie op hum leek, maor Anna was te mu om te praoten. Ze kun enkelt glumlachen en slaopen. Het kind was uut heur lief, en het leek asof ze hielendal in die leegte keerd was. Bijkaans was het wonder te groot. Ze leek onbereikbaor veur de butenwereld, asof ze genog geven had, die dag. En zo was het ok.

Een dag laoter kwam Dora, een nichtie van Anna, om te helpen met het huushaolden. Dora was ningtien. Ze had de haanden op de goeie plek en gedurig hung der een lange riege luiers an de waslien te druppen. De koolplaanten kregen extra water, al was dat niet recht meer van neud.

Het weer sleug omme. Gedurig vuul motregen uut de grieze locht, een echte nimbostratus. Bij toeren hung de keuken van het huusie vol met wasgoed. De locht van zwiet, voele luiers, ziepe, koffie en van warm eten leken om beurten te winnen. Herman was drok gaangs de eigen eerpel te rooien en hij was geregeld veur de keuringsdienst op pad. Het zul hum anstaon as e meer as de twee dagen in de weke, die e now had, veur de baos an het wark kun. In loondienst leek hum beter as knooien op zien eigen laand. Vastigheid kun e now wel gebruken. Een dochter zul toch niks met de zes bunder laand wullen, laoter as ze groot was. Met het poppie in het ledikaant dacht e niet meer an de zeun die e geern wuld had.

Anna sleup allent in het tweepersoonsbère. De bevalling was dan wel makkelk gaon, ze was nog slim mu. Greetje lag bij Anna in bère of in het ledikaantie dat der naost stun. Herman sleup in het kamertie an de achterkaant van het huus en Dora had, met een plaot hardboard der tussen,

een plek in het kamertie naost Herman. Vanof het bère kun Herman deur het stalraampie de meuln in de varte zien en de arbeidershuusies laangs de vaort. Miestentieds had e daor gien oog veur as e in huus kwam. De drokte gung niet an hum veurbij en het weur betied duuster. Zien dochtertie, de eerpel die de grond uut mussen, de gruuntetuun, het wark veur de baos, het weur hum bij toeren teveul. Anna die gien tied veur hum had en allent andacht veur Greetje leek te hebben. Al twee week had hij niet bij Anna slaopen. Gelukkig had e gedurig anspraok an Dora. Dora was een volgruid maagie, leek het, maor ze had ok nog de angenaome en spannende vörm van een jonge meid. Het was een vrolijk wicht met fris vel en een klaore blik in de ogen. Ze wus van anpakken. Gedurig zörgde ze der veur dat Herman betied het eten op taofel kreeg, ok as Anna nog te slaopen lag.

'Kuj de drokte nog wat an?' vreug Dora op een aovend dat ze achter het huus op de bank zaten en naor de zun keken die oranjerood ondergung.

Herman vun het zowat aoldewieverige praot van het wichtie, maor het maakte hum niet uut. Hij was bliede met de andacht die e kreeg. Bliede dat e het wark op het laand vergeten kun. Hij had dacht der volk bij te huren om de eerpel van de halve bunder de grond uut te kriegen, maor het begrootte hum van het warkloon dat e betalen mus. De rogge en haver stunden gelukkig al in de bult.

'Ik bin bliede daj methelpt,' zee e.

Hij markte dat e niet recht antwoord gaf op heur vraog. Dora trök de rok tot over de knei omhoog en krabde an een körstie.

'Daor he'k mij steuten,' zee ze.

Dora pulkte met de nagel onder het körstie, maor het körstie leut niet lös.

'An de bèreplaank. Het is niet slim ruum op zolder.'

Herman keek naor de knei van Dora, naor het begun van

de witte dijen die hum toe leken te lachen. Hij miste Anna, hij miste dat e naost heur lag, hij miste de locht van Anna in het duuster van de slaopkaomer. Hij miste dat aander waor e gien woorden veur had. Het leek hum toe dat Anna hum niet meer zag, sund Greetje der was.

'Ie hebt schiere bienen,' zee Herman veur e der weet van had.

'Hej al verkering?' vreug e in ien raom deur.

Dora verscheut van kleur en trok de zeum van de rok naor onder. Met donkerbrune ogen, Anna had ok zukke knikkers, keek ze hum an. Het leek asof ze traonen in de ogen had.

'Ik heb de verkering net uut,' zee ze. 'Mien moe zee dat ik bij joe bakern mus om de jong te vergeten, dat vun ze het beste, maor ik kan hum niet vergeten.'

Ze wachtte.

'Nog niet. En ik wul het ok niet.'

Het gezicht weur strakker. Ze streek heur over de buuk.

Herman heurde venien en kwaoiigheid in de stem van de jonge vrouw. Zo heurde e jonge vrouwlu niet vake.

Herman bleef zwiegen. Hij kreeg teveul gedachten iniens, over verkering, kinder, aolden, oorlog, dood, trouw, geleuf, verlaangst. Hij wus dat e dan beter zwiegen kun. Herman zette de voeten een eindtie uut mekaar. Hij raakte de knei van Dora.

'Va en moe vunden het niet goed. Hij is van een aander karke.'

Herman keek langs het turfhok naor de gruuntetuun, naor de heide die dommiet in blui kommen zul met een sangen gloed over de eerde. Daor was plek zat veur de gedachten die hum bij honderden deur het heufd denderden.

'Het is beter, dunkt mij,' zee e, 'twee geleuven, daor slap de duvel tussen.' Hij wachtte. 'Op ien kussen, dat was het geleuf ik.' Hij krabde hum in het kruus.

Met dat e dat zee, begunde e te twiefeln. Het was of e zien va praoten heurde, of was het bijkaans de pastoor? Iniens wus Herman niet meer of het waor was wat e zee. Maor wat mus e met die onwissigheid? Maor goed dat e niet naodacht had toen e met Anna het kind in het duuster van de nacht in het stro zette. Zien lief had hum tussen het bèregoed de weg wezen.

'We bint hier allemaol heidenkinder,' zee Dora. Ze wees hen de meuln.

Ze mus der zölf om lachen. Het was heur zo maor veur de giest kommen.

'Ik zul geern zien dat ie vanneis verkering kriegt, ie bint een schiere vrouw.'

Zunder der bij te dèenken sleug Herman een arm om de scholder van Dora en trök e zien nicht stief tegen hum an. Toen leut hij lös. Dora stund op en leup op de achterdeure an.

'Ik kiek of tante Anna wakker is. Ik mien dat ik joen kind schreien heur.'

Ze lachte, trök an de roknaod. Toen was ze vot. De blik uut heur ogen bleef lange hangen.

Herman leup de tuun in en trök roet tussen de koolplaanten vot. Der zaten merakel veul slakken op de late slaot, dat had e nog niet eerder zo metmaakt. Dat was nei.

Toen e een half uur laoter boven kwam, lag Anna met het kind an de börst. Greetje drunk goed en het zog was prima. Anna had grote witte börsten met spinnewebben van blauwe aoders. De tepels waren zowat as koffie-schöttelties zo groot. Het is of de natuur dat zo regeld hef, dacht Herman, ik vuul gien opwiending as ik dat kind zo an de tepel zoegen zie. Hoe aans was dat veur Greetje geboren was en hij op de plek van dat kind lag. Hoe aans was dat, naost Dora op de baank met de ondergaonde zun in de varte.

Dora keek Herman an en gnees toen ze zag hoe Herman

naor Anna, naor het poppie en naor de strakke börst keek. Herman miende aander berichten in de ogen van Dora te zien, toen ze de stapel schone luier op het nachtkastie legde. Veur e daor over naodèenken kun, klunk der een harde klap. Dora steutte het heufd tegen een dakbalk. Anna had het ankommen zien en schrouwt, maor dat was te late. Herman huuld Dora het heufd en de scholder vaste en streek heur deur het haor. Der zat een schrammegie, maor het bloedde niet.

'Dat was hiel lillik,' zee Dora.

Ze kreeg traonen in de ogen.

'Gao der maor evies bij liggen,' zee Herman.

'Kom, ik loop wel met je met.'

Herman huuld Dora om de scholders vaste en leup met heur laangs het trapgat over de smalle overloop hen de slaopkamer van Dora.

'Ik word aal lochter in het heufd,' zee ze. 'Ik wul geern evies allent weden.' Herman sneuf de locht van zien nichte diepe naor binnen. Hij vuulde hum as een beer in een zwienenstal met motten.

'Komp wel goed wicht. Dat is de eerste schrik.' Herman streek Dora zachties over het heufd. Het gaf hum een lekker gevuul. Hij deud de ogen dichte en zag de roodgele zun achter de paorse heide.

'Aj een poosie rust is het zo veurbij.'

Herman huulp Dora op de raand van het bère. Hij vleide heur heufd op het kussen, trök heur de schoenen uut, pakte Dora bij de bienen en legde heur wieder op bère. Deur de rok tintelden de stevige bienen hum in de haanden. Dora had de ogen dichte. Vanof de aander kaant van de zolder schreide Greetje. Toen was het stille.

Waorumme hij het deud, wus Herman niet, maor zien haand gleed over de bienen van Dora hen boven, over de rok waor hij de schram met het körstie wus, over het hemd, tot de hals an toe. Herman streek Dora over de wangen en

bereurde heur de ogen die nat waren van traonen. De klap tegen de hanebalk was slim ankommen.

Herman drukte kört met de lippen op het veurheufd van Dora. Zo kört dat e niet wus of e het wel daon had.

Met de linkerhaand steunde hij op het kussen boven heur heufd, met de rechterhaand huuld e heur scholder vaste. Hij kreeg het merakel warm, aangenaom warm deur het hiele lief. Wat had ze een lekkere locht om heur hen. Herman wus niet recht wat met hum gebeurde; hij deud wat e doen mus. Herman sleug de deken over het lief van het wicht en leup langzaom de slaopkamer uut. Half in toezel gung e naost Anna zitten die het poppie an de aander börst legd had.

'Het giet wel goed met Dora,' zee e.

Anna had niks vraogd.

'Ik dèenk niet dat het harsenschudding is. Ze hef het verstaand op een riege.'

Het leek of Herman hum zölf bevestigen mus in wat e zee. Anna drukte met de haand de börst een beetie omhoog. Greetje verleur de tepel en vun hum vanneis. Een drup melk leup hen onder.

'Het is de drokte en de schrik,' zee Anna.

'Dora hef net de verkering uutmaakt, dat maakt indruk op zu'n jong wichtie. Jammer dat heur va en moe heur met de liefde van heur kind bemuit. Die woorden, dat döt een kind niet goed.'

Herman heurde met verbaozing hoe Anna over de verkering van Dora preut.

'Maor de pastoor vindt het niet goed,' sputterde Herman. Hij wol wieder tegen de praot van Anna ingaon en zeggen dat gemengde verkering verkeerd was, en dat elk bij het eigen geleuf blieven mus, maor hij zweeg. Ongedurigheid en twiefel kreup bij hum naor binnen. Zee e die woorden tegen Dora, tegen Anna, of tegen humzölf? Herman vuulde vanneis zien haand over de bienen, de

buuk en de börsten van zien nicht gaon. De lippen pruufde hij. Dat heurde bijkaans niet, maor dat was gebeurd.

'Ik gao de bolle te vreten geven,' zee Herman.

Hij streek het poppie over het haor. Greetje huuld de oogies dichte en drunk rustig deur. Het kindtie leek de haand van heur va niet te marken.

Herman trök de deur van de slaopkaomer dichte. Op de overloop bleef e staon en loerde hij de kamer van Dora binnen. Ze lag nog net zo as hij heur neervleid had, de schaduwen van het aovendlicht streken over heur lief as over een onbekend, maor vertrouwd laandschop. In het locht dat deur het smalle raampie vuul, leek het of ze sleup. Of lachte ze naor hum?

De bolle bonkte tegen het schot. Der zat nog voer zat in de bak en water stun nog tot an de raand van de zinken tonne. Het biest had niks van neud, maor sneuf wild toen Herman het schuurtie binnenleup. Bijkaans was het begrèensde kracht zunder uutweg. Tegen de kerstdagen zul het de tied van de bolle weden. Naost het knien dat Herman van Frans tegoed had. Of niet, watte, dacht Herman en lachte in humzölf. Herman begreep de bolle.

Onder de waslien leup Herman laangs hen achter tot an de raand van het roege veld. De late vruchten stunden der goed bij. Der waren merakel veul bonen dit jaor. Hij zul Dora vraogen om flessen veur de weck klaor te zetten. Dat kun nog mooi, zolang as ze der nog was. Anna weur al starker en de hulp in de huushaolden was de laangste tied west. Herman dreide hum omme en keek naor het smalle donkere raampie stief onder de pannen. Het aander huus zul rumer weden, daor zul ien het heufd niet zo rap steuten. Twee maond wieder en ze zulden naor het dörp verhuzen, in het aander huus was plek zat op de slaopkamer om een bried bère neer te zetten. Dan zul e, nao de geboorte van elk kind, bij Anna op de kaomer slaopen en

huufde e niet in een smal en klam hokkie votkroepen.

Daor achter die roet, daor lig Dora. Herman dreit hum om en lat zien blik over het heideveld gaon dat in het halfduuster zachte welvings zien lat. Wiederop is de vaort en ok an de aander kaant van het water gung het levent gewoon wieder. Om de maon hung een schier waozig aura.

An de waslien hangt een verleuren knieper. Herman lat die hangen. Hij kuiert weerom hen huus en döt de achterdeure op slot. Dat döt e sund Greetje geboren is, eerder zat der zölfs gien slot op de deur. Hier achter in het veld huufden ze niet benauwd te weden veur kwaod volk.

Anna lig op de zied, ze kreunt zachties as Herman heur de wang anraakt. Wieder dreumt ze. Greetje lig inpakt in het ledikaantie. Ze slap roezig op de rugge en dreit het heufd as Herman het roze hemeltie bezied trekt en naor heur kek.

De deur naor het kamertie van Dora stiet op een glief. Herman aorzelt. Hij wul weten hoe het met zien nichtie is, of ze nog heufdpien hef, hoe as het met de schram op het heufd is en met de schram op de knei. Maor hij wul niet naor die jonge vrouw. In het duuster trekt Herman de kleren uut en legt die op een bankie naost het bère. Waorumme zal ik niet vraogen hoe het met heur is? zeg e zachties. Daor is niks verkeerd an.

In grauwgeelhemd en Jäger onderboks löp e zachties het kamertie uut en drukt tegen de deure van de kamer van Dora. Ze lig op de rugge, het heufd stek een eindtie buten het bère, net as het optrokken bien dat tot de knei bloot lig. Goed da'k bin gaon kieken, zeg Herman tegen zukzölf. Op de kneien lig e naost het bère van Dora. Veurzichtig haoldt hij het heufd van de jonge vrouw vaste en schöf het hen het heufdkussen. Dora wordt wakker. Ze trekt het bien op bère. Dora schrikt niet. Herman is heur vertrouwd.

Herman zöt dat ze in het halfdook van de kamer glumlacht. Het is goed dat e bij heur is, dat hij het heufd

van het wicht vasthaoldt, wisse. Hij pakt de deken die half op de vloer lig. Ze rilt, ze is verkleumd. Herman vuult heur kaolde arms, heur kaolde bienen. Hij rilt over het hiele lief.

Herman hef gien weet van tied. Hij hef gien weet van wat der met hum gebeurt. Aanderdaags wet hij niet meer hoe lang e in het eigen bère slaopen en dreumd hef.

Het was nog duuster toen e Anna roepen heurde. Hij scheut de boks an en sleug de zelen over de scholders. De knoop van de gulp kwam deur de haost in het verkeerde knoopsgat. Op sokken zöcht e in het duuster het pad over de overloop. De deur van de kamer van Dora was dichte.

Herman reuk de locht van voele luiers, van vrouwlu, van kleine kinder, van de bolle in het hok, van slaop en zwieterige laokens. Anna had de ondersteek van neud. Greetje schreide om de börst. Dora sleup diepe en dreumde van de verleuren verkering. Herman hannesde onhaandig. Hij was een echte man. Hij was een echte vaoder. Het hemd was uut de verpakking, der was gien pad weerom. Gao en vermenigvuldig joe, soesde hum deur de kop.

De aander dag gung Dora hen huus. Ze vuulde heur goed genog om an de reize te gaon, maor niet goed genogt om langer te bakern en te zörgen. Het heufd wol nog niet zo goed. Het lichaom begeerde rust.

Die nommedag kwamen Lena en Frans. Lena deud de was en hemmelde het huus an kaant. Frans huulp de stokbonen uut de tuun te halen. Die aovend zaten ze met z'n vieren om de keukentaofel bonen te punten. Op het fornuus stun een wasketel met hiet water veur de weck. Greetje sleup in het ledikaantie in de veurkaomer. Kinder heurt niet bij de aolden in de slaopkamer, niet as va en moe bij mekaar slaopt.

vergunning

In het neie huus kwam Dora niet vanneis te bakern. Met de buren op roepofstaand en vief minuten lopen van de bakkerij van Lena en oom Frans was dat niet meer van neud en butendes, Dora was heur eigen gang gaon. Krapan een half jaor naodat ze bij Herman en Anna het huushaolden daon had, intied dat Greetje de luiers volpoepte en om andacht schreide, was Dora met heur vroggere verkering trouwd. Dora had heur niks meer antrökken van heur aolden en van de familie. Elk mus geleuven wat e geleuven wol, had ze zegd, maor Rieks is veur mij en ik bin der veur hum. Dora en Johan hadden korte metten maakt met de familie en waren met z'n beidend hen Australië emigreerd. As der al lu in toezel raakt waren, dan waren het de bruurs, de zusters en de aolden, niet het jonge stel dat viefhonderd kilometer van Sydney een nei begun maakte.

Herman en Anna hadden der woorden over had, niet veul. Ze hadden nao de verhuzing aander zaken an het heufd. Butendes, as Herman al onvrede vuulde met wat hum op het pad kwam, dan gung e hen Lena en leut e hum deur zien zuster raoden. Het gepraot van Herman met Lena stun Anna niet an, maor ze wus niet wat ze der tegen doen mus. As Herman vot was en Greetje in het ledikaantie te slaopen lag, stun Anna geregeld bij het peerd van de buren. Het dier leek heur te begriepen. De hengst kwam in een draf as Anna de achterdeur lös deed. Het geluud van de deurkruk was het peerd genogt.

Net as met alle dingen in het levent, gungen sommige zaken vanzölf, aander wollen niet en leupen tegen, wat der ok daon weur. De aannemer had vergeten een bouwvergunning veur de garage an te vraogen, maor had het schuurtie der toch neerzet. Achterof zul het wel goed kommen, had e zegd, maor dat leek niet zo te weden. De gemeente lag dwars.

‘Het maakt niks uut,’ zee Herman.

‘Een schuurtie meer of minder. Het stiet nog wied van de straot ok.’ Maor elke maol as het gesprek der over kwam, raakte Herman van slag.

‘Maak joe der niet zo drok over,’ zee Anna. ‘Ze breekt zo maor niet een neie garage of. Elk hef ja wel een schuurtie, een hok of een kippenren zunder bouwvergunning staon. Die pepieren komt vanzölf wel in order.’

Ze zee het wel, maor Anna’s vertrouwen was niet zo groot as ze zee. Anna wol van het gezeur of. Greetje gaf haanden vol wark en het huus mus wieder op stee. Ze had verlet van een slaopkamer die neudig varfd worden mus. Dat had niet bij de bouwpries inzeten.

Der was een tweide kind op komst. Bijkaans dat Herman daorumme zo rap anbraand was. Frans bracht een krentenstoet en een pakkie roombotter, dat gaf Anna ofleiding. Ze knapte op, de kopzeerte zakte vot.

Tegen de zummer kregen ze bericht dat de subsidie op de baankrekening bijschreven was. Elke slaopkamer bracht flink wat extra geld op. De regering wol, zo vlak nao de oorlog, geern grote gezinnen, dat was goed veur de economie.

‘En goed veur de KVP, watte?’ had Frans zegd.

Herman had niet recht lachen kund om die opmarking, maor Frans had het een paar maol herhaald. ‘Katholieke Volks Partij. Watte?’

Frans stemde niet op de KVP, hij was lid van de ABTB as hum der naor vraogd weur.

Naost de veurkamer en de eetkamer waren der zes slaopkaomers in het huus. Het aanrecht stun in de eetkamer. Dat was makkelk met koken. Het eten stun in ien drei op taofel, maor now de subsidie op de baank stun en de controle west was, kwamen der plannen om van de slaopkamer beneden een aparte keuken te maken. Het gedoe om de garage mus dan wel achter de rugge weden.

‘Dat ha’k niet dacht,’ zee Anna toen Herman de brief van de gemeente veurlas. Het was een dwangbevel om de garage of te breken en as dat niet gebeurde, dan kwam de gemeente om op kosten van Herman het bouw-wark vot te halen. De brief was in volle opdracht van de burgemeester ondertiekend deur een ambtenaor.

‘Wat een schijtleers,’ reup Herman.

Drift klunk in zien stem. Anna schrök der van. Het was de eerste maol dat Herman hardop zee wat e dacht.

Wetholder Bruuns woonde an de aander kaant in het dörp. Die had nog wat te verhalen op de aolden van Herman, ok al waren de va en moe van Herman uut de tied. Ofgunst en wraak gungen wieder, en as de wetholder de naozaoten dwars zitten kun over aold zeer, waor gieniend het begun meer van wus, dan zul e dat niet naolaoten. Zo giet dat op een dörp.

‘Ik krieg hum wel. Meer wul ik der niet van zeggen.’

Anna vreug wat e van plan was. Herman was bij toeren onberekenbaor en kun glad driftig in de kop worden. Daor was Anna wel iens benauwd veur. In de oorlog had Herman de kwaoiigheid inhaolden mutten en hij had niet recht leerd een uutweg te vinden veur raozend gezoes. Benaom as Herman de kop gek maakt weur deur onwillige boeren die eerpel ofkeurd kregen, of as Herman op ien of aander menier het geliek niet kriegen kun, kreeg Anna het benauwd, maor ze wol daor niet an toegeven. In de buuk schopte het volgende kindtie.

‘Ie doet gien domme dingen, dèenk ie daoran. Dèenk om joen kinder.’

Greetje schreide. De kinderwagen achter in de tuun schommelde.

‘Wieder zeg ik der niks meer van. As de garage der of mut, dan mut e der of. Het is mij alle argernis niet weerd. En de wagen hebt we ja nog niet. De motor kan wel in het schuurtie staon.’

Ze leup hen achter en schommelde de kinderwagen. Greetje weur stille. Anna had water lös in de ogen staon.

'Vanaovend bin'k der weer. Maak joe niet ongerust.'

Herman scheuf de motor uut de garage, zette de helm op en deud de leren jasse an.

'Tegen het eten bin'k der weer. Maak joe niet ongerust.'

Herman dreide de zaandweg op. Anna maakte heur ongerust, maor ze was al bliede dat Herman niet de aander kaant opreden was, waor het huus van Bruuns stun.

Even nao vief uur heurde Anna de motor naost huus. Ze was neisgierig, maor ze leup niet hen buten, benauwd veur wat der an de haand weden kun. Herman had een straolend gezicht, al prebeerde hij dat te verbargen.

'Wat hej daon?' vreug Anna.

'Ik bin bij Frans west. Ie mut de groeten van Lena hebben. Ze komp morgenvrog bij je koffiedrinken.'

Ze zag dat Herman bijkaans niet de helfte van de waorheid zee.

'Veur zo dichtebij had ie de motor niet neudig, dat had ie lopend ofkund,' zee Anna vraanterig, maor ze was bliede dat de kwaoje trekken rond de mond van Herman vot waren.

'Frans hef een krentenstoet metdaon. Hoe liekt dat.'

Herman huuld het uutstel nog evies vol. Hij wol niet recht zeggen wat e daon had.

'Ik bin naor de baos west,' zee e met eernsachtige stem.

'Ik heb met hum over een stuk of wat dingen praot.'

Anna wus dat Herman de baos van de keuringsdienst hoog had. Dan mus het wel goed weden. Ze weur rustiger en legde de haanden onder de buuk laangs. Het poppie schopte.

'Wat zee Hilberdinck?' vreug ze.

'Goed neis.'

Herman wachtte. Anna leup hen de box waor Greetje op de buuk lag en de haand naor een holten speulgoedpeerdtie

uutstak. Het kindtie kun der net niet bij. Greetje kun zowat lopen. An de haanden kun het kind al staon. Dat was maor goed ok. Met het tweede kind der bij zul het vaste drokker worden. Anna zee niks meer. Ze had besleuten om het waopen van Herman in stelling te brengen; zwiegen.

'We kriegt tillefoon. Van de baos meugt we tillefoon anschaffen. Dan kunt boeren bellen as ze ofspraken maken wult en dan huuf ik niet geliek naor het heufdkantoor as der overleg van neud is.'

Anna had nog nooit beld. Ze wus wat een tillefoon was. Ze had der wel ien zien, bij Keuning in de meubelwinkel en op het postkantoor, maor der nog nooit deur praot. Ze had niet weten met wie ze bellen zul. Het maakte heur wat in de warre.

'Maor wat mut we met een tillefoon?'

Het leek asof ze de uutleg van Herman niet recht heurd had. Het was gien echte vraog, het was meer een wieze om heur verbaozing zien te laoten.

'Ik krieg drie keurmeesters onder mij,' zee Herman.

'Ie wordt een beetie baos!'

'Ik word een beetie baos. Ik krieg promotie.'

Op het gezicht van Herman weur een rooie gloed zichtbaor. Hij streek hum deur haor dat aal dunner weur. De locht van gruuntesoep vulde de kaomer. Speklappies sudderden. Water om de eerpel raakte an de kook. Soepenbrij gistte op het aanrecht, weckflessen rammelden in de wasketel op het fornuus.

'Doe mij een snee krentenstoet,' zee Anna.

'Krieg mij de stoet ies an.'

Ze kun niet wachten tot het warm eten klaor was.

De lochtigheid kreeg veur het eten en flinke klap. In *Ons Noorden* bladziede zeuven stun een kort artikeltie: ankommende weke valt de moker. Op het gemientehuus had ien der bliekbaor wille van had om de kraant te berichten over de garage zunder vergunning en de touwtrekkerij

die der achter vot kommen was. Anna was hielendal van slag, maor Herman bleef der kalm onder. Het leek asof e hum der bij daal legd had.

'Het komp wel goed.' Herman beet in een snee stoet met roombotter.

'Maak joe niet ongerust.'

Anna was der niet rustig onder. Ze verschoonde Greetje vanneis en legde het poppie in het ledikaantie. Nog een dikke maond, dan gung dat wichtie in het kinderbedtie en mus ze plek maken veur een bruurtie of zussie. Een bruurtie, hoopte ze, dat had ze geern veur Herman. Het maakte Anna niet uut of het volgende kind een jongie of maagie was.

De aander mörgen huufde Herman niet op pad. Hij schoffelde in de tuun en leek op iene te wachten. Bijkaans dat e met Frans ofpraot had, of met een boer die laangskommen zul. De tillefoon was der nog niet.

'Wie was dat?' vreug Anna toen de jongkerel vot was.

'Een boerenzeun die in de eerpelkeuring met an doen wol,' zee Herman, 'maor ik weet niet of ik hum van neud heb. Ik heb keurmeesters genogt. De jongste van Hadders van de Noordersloot, die was het.'

Anna kreeg het gevuul dat het niet klopte wat Herman zee, maor ze vreug niet wieder. Asof ze wus dat ze niet wieder vraogen mus. Waoromme hadden die jong en Herman dan zu'n tied naost de garage staon praoten? Waoromme had die jongkerel van alles in een boekie schreven?

Het had Herman muite genogt kost om te zwiegen, maor hij wol de spanning zo lang meugelijk vulen. De aander dag sleug e *Ons Noorden* op. Bladziede drie stun een kort berichtie dat de sloop van de garage niet deurgung. Der was een bouwvergunning ofgeven. Met veul wille las Herman het berichtie, tweemaol.

Anna was veraldereerd.

‘Hoe heb ie dat daon?’

‘Ik heb met Hilberdinck praot,’ zee Herman.

‘Dat van die tillefoon klopt wel, maor de promotie dat klopt niet. Ik heb het over de bouwvergunning had.’

Herman wachtte, maor Anna bleef zwiegen. Ze keek allent.

‘De graansilo’s van de coöperatie in de Monden bint zunder vergunning neerzet. Dat wus Hilberdinck. Het leek hum gien malle gedachte om dat tegen de kraant te zeggen. Die jongkerel die hier guster was, die hef dat opschreven. De jongste van Hadders van de Noordersloot warkt bij de kraant.’

‘Maor dat stiet niet in de kraant, dat van die silo’s,’ zee Anna.

‘Vanzölf niet,’ zee Herman, ‘daor wult ze gien woord van. Bruuns hef in die tied een oogie dichtdaon. Der huuft niet meer over praot worden, maor as de gemeente de garage ofbreuken had, dan hadden ze daor niet om hen kund.’

‘We hebt het der wieder niet meer over,’ zee Anna.

‘Dat liekt mij hiel goed.’

Herman huufde het der niet meer over hebben.

Maor zo makkelk gung dat niet. Frans kwam het pad op. Hij had de kraant metneumen en mus der over praoten.

‘Dat hej schier veur mekaar maakt. Watte,’ zee Frans. ‘Het liekt mij dat de flesse wel uut de kast kommen kan.’

In de tuun, naost de garage drunken ze der iene op.

‘De verslaggever hef met de burgemeester beld en vraogd of het waor was dat de silo zunder vergunning bouwd was,’ zee Herman.

‘En,’ vreug Frans, ‘watte?’

‘De burgemeester had zegd: wie hum zölf niet redden kan, die is niet weerd dat e leeft.’

De kraant had het niet schrieven durfd. De schietleerzen. Maor Frans, Anna en Lena die ok kommen was, hadden an de keurmeester met zowat tillefoon een goed neisblad.

Gedurig herhaolde Herman de woorden van de burgemeester en gedurig vreug Frans wat der ok al weer zegd was. De flesse was over de helfte lege toen Anna zeggen kwam dat het eten klaor was en dat ze an taofel kunden. Ze was bliede dat het gedoe veurbij was. Het poppie schopte van bliedschop.

Een maond later weur de tillefoon anlegd. Elk die bellen wol, mus een stuvertie in een bloemenvaasie achterlaoten. Ende oktober weur eerst de vroedvrouw beld en laoter Herman die op het kantoor van de keurings-dienst in vergadering zat. Hij was betied veur de bevalling. Lenie schreide pas toen ze een flinke tik tegen de billen kregen had en huuld het eerste uur niet weer op. 'Zo is het,' zee de vroedvrouw: 'As der ien geboren wordt lacht elkenien die der om hen stiet, allent het poppie schreit. Bij de dood is het net aansom, dan schreit elk die bij de starvende is.'

Met dat ze dat zee, huuld Lenie op met schreien. Herman kreeg traonen in de ogen van zien tweede kind. Ja, hij was bliede met het wicht.

Net as Herman en Anna een jaor laoter bliede waren met Rika en Herman met Lenie op de arm in het neie ledikaantie kieken kun. Greetje had al praoties, begunde al moe te speulen over het jongste poppie. Vrouw Witz, die vief huzen wiederop in de straot woonde, bakerde zolang het neudig was. Ze had de roege kaant benaom naor buten, an schrammegies op het heufd of het bien huufde Herman niet te passe kommen. Vrouw Witz had heur de kop vaker as iens stoten.

'Ie hadden liever een jong had, of niet soms? Ik zie het an joen kop,' zee ze. Ze had de kop in de nekke gooid, de börst wupte heur veuruut.

Herman was der verlegen van worden en had hum teruggetrökken. Hij wol gien woord hebben, niet tegenover vrouw Witz, die niet meer strak in het vel zat.

'Ie hebt geliek, twee wichter is meer as zat,' zee ze.

En toen Herman weerom in het ledikantie keek, gung ze wieder.

‘Bij een va heurt een zeun, daor huuf ie niet om liegen. Zölfs oenze-lieveheer had een zeun en gien dochter. Niks om joe veur te schamen.’

En geliek der achter an: ‘De maande met de voele luiers hen beneden. Stront der uut schudden. Spulen en in de tobbe te wiek leggen.’

krentenstoet

Met de tillefoon was Herman zien zwaoger veur west, en met de motor en de garage, maor miestentieds was Frans de eerste van de familie die met neimoodse zaken an kwam. Frans had een wagen kocht, een bestelbussie. Zo kun e witstoet, roggestoet, knip, beschuut, Zwieback, bruun, halfbruun, weitestoet, kantkoek en aolde wieven makkelker uutventen, vund e.

'Ie hebt een garage en ik heb een wagen. Watte,' zee Frans.

Herman lachte wat. Frans much geern op de trammelant met de bouw-vergunning en de artikels in de kraant weeromkommen. Herman leut zien zwaoger. Frans was een geschikte kerel, al had e wel een gebruuks-anwiezing. Of nee, dacht Herman, Frans hef gien gebruuksanwiezing. Hij döt zoas e döt, en dat kun niet elkenien van humzölf zeggen.

'Ik heb minder as de helfte veur de wagen betaald,' zee Frans. Frans zee niet waor het de helfte van was.

Veur Herman was het genogt west om ien maol, twee maol as het mus, om de wagen hen te lopen en een deure open en dichte te slaon, maor dat vun Frans niet genogt.

'Haal Anna ok maor, dan kunt we een eindtie rieden,' zee Frans.

'Anna rust een beetie,' zee Herman.

'Vanzölf,' zee Frans, 'dat ik daor niet an dacht. Watte. Ankommende weke komp joen zeun, of heb ik het mis?'

Herman gnees. Het zul merakel weden as het vierde kind een jongen weden zul. Wat hum angung much Frans daor de spot een beetie met drieven. De jaoren hadden Herman genog vel veur de kop opleverd. Hij leut hum niet zo rap meer van slag brengen.

'Ik reken op een jong, maor as het vanneis een wichtie wordt, dan is het ok goed.'

Herman stapte bij Frans in de bestelbus. De stoel zat hoog en de buizen van de leuning staken in de rugge.

Frans hung uut de deur toen hij achteruut het pad ofreed en de zaandweg opdreide. De wagen bonkte over bulten en gaoten in de weg. De teller kwam gedurig tegen de 40 an. In de laadbak scheuven eerpelkisties en deuzen hen en weer, krieleerpel rolden van veur hen achter en weerom. Frans had de krielties an een zwieneboer verkocht en bracht de eerpelkisties weerom hen Herman.

Frans dreide de wagen linksof de Havenstraot op. Geregeld drukte e op de toeter, ok as der gien volk op de weg leup, maor ok zunder dat signaol zulden de lu hum wel zien en heuren. Der kwam niet elke dag een wagen deur de straot.

Meer as drie uur reden ze het dörp en de ommelaanden wied in de rondte. Toen ze weer bij Herman zien huus waren, deud Frans de deur van de wagen lös, stak het bien wied naor buten en trök met de hakke van de voet een speur in het zaand.

'Ho, ho, ho,' reup e en hij lachte as een kind dat een hobbelpeerd stil zet.

Frans leut de wagen op de weg staon. Op het pad naost het huus stun een motor met ziedspan.

'Beneveld. De huusdokter,' reup Herman.

Hij wus niet hoe rap e de deur van de bestelwagen lös doen mus. Het hart klopte hum in de keel. Bange veurgevulens kwamen in hum boven. Herman rende op huus an. Frans zette de motor van de wagen of en kwam achter Herman an. Dat het feestrittie zo oflopen mus. Frans wus nog niet hoe het oflopen mus. Hij had dacht nog wat plaanten uut de tuun van Herman met te nemen, daor had e de deuzen veur in de wagen staon.

Vrouw Witz kwam Herman bij de achterdeure in de muut. Heur gezicht beloofde niet veul goeds.

'Wat is der an de haand? Is der wat gebeurd?'

Herman kreeg de woorden zowat niet uut de keel.

Anna lag op een deken veur de kolenkachel laangs. Over heur onderlief lag een laken dat roodbruun kleurde. Ze had een kussen uut een stoel uut de veurkamer onder het heufd.

'Herman, Herman.'

Anna snokte. Het gezicht blieke en rood tegelieks. Ze had schreid, ze had jaankt. De huusdokter zakte op de kneien naost Anna.

'Het komp wel goed met heur,' zee Beneveld.

'Het komp wel goed met heur.'

De dokter gung in de bienen en maakte plek veur Herman, die met de kneien op de kokosmatte gleed. De ogen weuren Herman aal groter.

'Anna, Anna.'

'Het poppie. Het poppie,' snokte Anna.

Toen pas zag Herman het bundeltie naost heur op de grond. Een klein bultie onder een boerenbonte geblokte theedoek.

'Niet kieken,' zee Anna, 'ie huuft niet kieken.'

Herman keek.

Een poppie met blauw vel, de oogies dichte, een vredige trek om het gezichtie, het mondtie dichte. De navvelstreng nog an de buuk. Het kind had niet schreid.

'Ik kun niks meer veur het ventie doen,' zee Beneveld.

Herman streek het poppie met de achterkaant van de haand over het wangie. Het was dood. Beneveld pakte Herman bij de scholder.

'Waor bint de wichter?' vreug Herman. 'Waor bint de wichter?'

'Ze bint bij je zuster, ze bint bij Lena, maok je niet ongerust over de wichter,' zee vrouw Witz die met een kan hiet water de keuken uut kwam.

Herman weur verward deur duzend gevulens en deur gieniend tegelieks. Hij wol wat doen en wus niet wat e

doen wol, wus niet wat e doen kun. Hij tilde de dreugdoek vanneis op. Zien zeun, zien eerste zeun, nog gien uur een eerste aosemtocht. Hoe moet dat met het eerpellaand as de wichter niet met een boer trouwt? scheut Herman deur het heufd.

Anna lag op de vloer lag te schreien. Ze rilde onder de deken. Beneveld keek en bromde onverstaonbaar veur hum uut. Hij had de haanden in de buutsen van het witte jassie steuken. Dit had e niet alle dagen om haands, maor Beneveld had wel arger metmaakt. Elk wachtte tot der wat gebeuren zul.

Frans was de eerste die wat zee.

'Kom,' zee, e, 'ik krieg het kaold. Herman kom met. Watte. Vrouw Witz en de dokter redt heur wel met Anna en...'

De woorden stoekten Frans in de keel.

'Kom met Herman. Ik heb nog krentenstoet in de wagen. Watte.'

Frans trök Herman an de scholder. Herman leup met Frans met hen de tuun en gung naost hum op de baank zitten. Vrouw Witz kwam vlot met de flesse draank en twee glassies.

'Ie waren krapan vot,' zee vrouw Witz. 'Ik had de wagen van Frans heurd. Ik gung bij je laangs. Anna had ja al vake wat zegd van ongedurige gevulens in de buuk. Ik vertrouwde het aal niet.'

Ze schunk de kerels een borrel in.

'We hebt Anna hen bère bracht. Beneveld en ik. De dokter is bij heur.'

Herman had gien kleur op het gezicht. De haanden trilden hum. Hij motte jenever over de boks. Aolde vlekken in de boks.

'Mien zeun,' zee e, 'mien zeun, mien zeun.'

Vrouw Witz streek Herman over het heufd.

'Ja, joen zeun, joen zeun.'

Herman kwamen traonen lös in de ogen.

Frans zette het lege glassie op de grond, leup hen de wagen en kwam met een lege deus en een krentenstoet weerom.

‘Hej nog wat plaanties veur mij Herman?’ vreug e. ‘Watte.’

Vrouw Witz keek Frans an en maakte en gebaor met de arm.

‘Het is goed Frans. Ie gaot maor hen Lena. Die plaanties komt een aander maol. Ik gao met Herman hen Anna, dommiet kom ik om Lenie, Rika en Greetje op te halen. Ze mut weten wat der met heur bruurtie gebeurd is.’

Het poppie weur in stilte begraoven. Der weur niet meer over praot. Dat leek het beste veur elkenien, benaom veur de kleine wichter die het toch niet begriepen zulden. De slaopkamer was groot zat om met man en vrouw in te slaopen, ok zunder poppie der bij. Bij toeren gung Herman hen de vrije slaopkamer.

rook in de ogen

Herman wus bijkaans niet of der now zeuven vette jaoren achter de rugge waren of zeuven magere. Had e meer plaogen te verduren as aander lu, of waren het der veule minder? Het waren roomse vraogen waor e niet goed antwoord op kriegen kun. Vanzölf, elke zundag zat e in de karke en heurde e wat de pastoor te zeggen had, maor de bosschop van de zielen-herder veur de schaopen kreeg e niet altied met. Bij toeren had e het gevuul dat de pastoor niet hielendal de waorheid zee. Tegen Anna had e zien twiefels wel iens nuumd, maor ok van heur had e niet recht te heuren kregen wat hum paste. Sund Herman junior het niet redt had en stillegies begraven was, stund Anna vaker bij het peerd van de buren.

De pastooor had zegd dat het kind niet deupt was en daorumme niet an gewijde eerde toevertrouwd worden kun. Hermannegie was achter de haagbeuk naost een paar aander kinder begraven, die het ok niet redt hadden. Op welke stee de zielties van die dooie poppies ieuwige rust vunden, dat was Herman niet dudelijk worden. Anna had het der niet weer over hebben wuld. Dat was een zaak van oenzelieveheer, had ze de pastoor naozegd. Dat kunden mèensen niet begriepen.

Herman gung aal vaker hen Lena om praoten. Kameraoden had Herman niet recht. Ok op het wark tröf e niet veul lu om iens echt met te praoten. Herman had sund een jaor zes keurmeesters onder hum en as baos kun e twiefels niet teveul zien laoten. Hilberdinck zag e ienmaol in de maond as der vergadering in Assen op kantoor was. Herman had alle vertrouwen in de baos, maor hij vuulde gelieks ofstaand. Hilberdinck was van een hogere staand, boven de middenstaand en Herman wus niet hoe e hum in die kringen gedragen mus. Herman vuulde hum onmakkelk as Hilberdinck, net pak, dasse met een schiere speld der

umme, bij toeren een wind gaon leut as e in gesprek was. As Hilberdinck een wind leut, zölfs in vergaderings, dan klunk het zowat as muziek, het was zölfs niet onfesoenlijk. Wonderbaorlijk was dat. En Hilberdinck was niet fien en niet rooms.

Herman reed de Volkswagen naost het kantoor. Hij was an de vrogge kaant. Anna had onrustig slaopen en de kinder waren drok. Herman was betied votgaon en had een korte omweg maakt en nog een paar percelen pooteerpel bekeken.

De secretaresse van Hilberdinck leup met een blad met koffie deur de gang.

'Moi Herman, ie bint mooi betied,' zee Fenna.

Ze gnees wat. Het was asof ze meer zeggen wol dan ze deud. Herman vuulde argwaon in hum bovenkommen. Fenna leek hum een aordige vrouw, maor der was wat in de ogen van heur dat roezige verlangens in Herman bovenhuuld. Der was wat in de blik van Fenna dat hum an Dora dèenken deud, maor met de familie in Australië had e niks meer van doen. Het waren verlangens die e niet anraken laoten wol, niet deur Fenna. Hij had dat elke maol as e op kantoor kwam. Fenna leek hum uut te dagen, maor leut gelieks weten dat Herman nargens op reken kun. Fenna was niet trouwd. Ze leek niet van zins dat te doen. 'Ienmaol een vergissing in joen levent is genogt,' had ze zegd toen e der naor vraogd had. Wieder was der gien praot over west. Het was een eerpelveld met een bordtie: verboden toegang. Ook veur keurmeesters gien toegang. Het was heur eerpelveld doodspeuten met DNOC, met dinitro-*ortho*-cresol.

'Ik zie je geern,' zee Herman, 'daorumme bin'k der al. Joen glimlach döt mij altied zo goed. An de weg he'k miestentieds met boeren van doen. Schiere vrouwlu kom ik onderweegs niet veul in de muut.'

Hij zweeg. Dat was genogt. Hij wol Fenna niet alles

zeggen. De onder-gaonde zun, de bolle in het hok te vreten geven, wassen, de voele luiers, het schreiende poppie. Dat was van hum. Daor had Fenna niks met van neud. Anna ok niet.

'Wat ik mij ofvreug,' Fenna huuld het heufd een beetie schieve. Ze had het venien in de stem van Herman heurd.

'Wat ik mij ofvreug; heb ie bijkaans maor ien hemd? Ik zie joe altied in hetzölfde lochtblauwe hemd.'

'Wicht,' zee Herman, 'ie hebt de ogen op de juuste plek, maor hier mu'k je teleurstellen. Ik heb drei van dezölfde kleur. Elke maol dat ik op kantoor kom, he'k een aander an.'

De deur van de kamer van Hilberdinck gung lös.

'Ik heurde wat praot op de gang. Moi Herman. Ik miende al da'k joen stemme heurde.' Hilberdinck leut een wind. De locht reutelde as in een kan van pruttel-koffie.

'Kom wieder. Dan hebt we nog evies veur de vergadering.' Hilberdinck neugde Herman de kamer binnen en wees een stoel. Hilberdinck gung achter het bureau.

'Fenna, laot hier maor twee koffiekoppies achter. We redt oens der wel met.'

Hilberdinck rekte Herman een deus met sigaren an; Elisabeth Bas.

'Ie hebt gien makkelke jaoren achter de rugge. Dat moe'k joe zeggen. Alle waardering veur de wieze hoe ie en joen vrouw je der deur slaot. Dat wol ik zeggen.' Vanneis leut Hilberdinck een wind.

Hilberdinck huuld Herman de ansteker veur en knipte een paor maol. De locht van benzine trök Herman de neuze in, toen sneuf e de rook van de sigare naor binnen. Dat kun e gebruken. Hij was niet wend an zukke woorden en zukke sigaren. Herman waardeerde de woorden, maor wus niet wat e zeggen mus. Hij wol Hilberdinck bedaanken veur de sigare, maor dat leek hum niet het miest passend, niet genogt. Achter de smook zul het lösse water in de ogen niet zo dudelijk te zien weden, hoopte hij.

‘We redt oens der met. Wat zal ik der nog meer van zeggen.’

‘Ie huuft der niet meer van zeggen,’ zee Hilberdinck.

‘Mooi dat ie joe der met redt. Het had minder kund, al is het veur je slim minne west.’

Herman zeug hard an de sigare en keek naor de gluiende punt. Wat hum angung was het zo genogt.

‘We gaot zo vergadern,’ zee Hilberdinck, die zag dat Herman niet veul meer zeggen zul.

‘Maor ik wèens je veul starke en ik hoop dat de kommende jaoren wat vetter meugd worden as de jaren die veurbij bint. As ik der wat an doen kan, dan geern.’

Hilberdinck bleus een wolk rook hen de zolder en zee: ‘Gister was der bestuursvergaodering, daor heb ik veursteld dat ie instee van vier dagen de hele weke bij de keuringsdienst an het wark komt. Het bestuur was het daor hielendal met iens. Een heufdkeurmeester mut alle dagen anspreekbaor wezen. Eerpel gruit ok op vrijdag en zaoterdag.’

Eerpel bint net kinder, had Hilberdinck op de lippen had, maor hij had zegd wat e zeggen wol. Toen Herman half verdoofd zitten bleef, kwam Hilberdinck achter het bureau vot en stak de haand uut.

‘Herman, feliciteerd,’ zee e.

Herman stund op. Hij stak een haand in de buuts en rechtte de rugge.

‘Het is dat ie mij zo neugd met goed neis. Ik had nog niet zeggen wuld, wat ik now zegge.’

Herman bleus rook naor de zolder, een slag kleiner as de wolke van Hilberdinck.

‘Gieniend wet het nog, maor ik mut het zeggen.’

En zunder te aorzeln: ‘Anna hef speid vanmörgen. Ik had dacht dat het nooit weer gebeuren zul, maor ze speide vanmörgen.’ Een diepe zucht leut een blauw speur in de locht achter.

‘Kerel,’ zee Hilberdinck. Het blauw weur langzaom gries.

‘Kerel. Dat is pas goed neis. Daor kan ik niet tegenan. Andermaol feliciteerd.’

‘Bijkaans is het nog te vrog, ie weet maor nooit, maor mien vrouw zee.’

‘As de vrouw het zeg, dan kun ie der vaste van op an,’ onderbrak Hilberdinck.

‘We gaot vergadern. En neem disse sigare met veur onderweegs.’

Hilberdinck leut een wind en stak Herman de deus sigaren toe. Der zat nog iene in.

rozenkrans

De wereld kreeg aal vlotter een aander gezicht. Smaangs wol Herman dat dingen niet zo rap veraanderden. Ende dertig en dan al een aolde kerel, met zowat een kale kop en last van de rugge. Greetje had de huusholdschoele ofmaakt en was verkoopster in een klerenwinkel. Ze had een lingerie-diploma en kun vrouwlu adviseren over de juuste maot beha. Het was een wereld waor Herman gien weet van had. Of beter, hij had der niet van weten tot de wichter groter weuren en van kinder langzaoman vrouwlu weuren. Greetje haalde het maondverbaand nog inpakt in een neutraol pepiertie toen ze dertien weur. Ze wol niks van doen hebben met de katoenen lappies die Anna iens in de maond in een emmertie in de wiek zette en dan achter an de waslien as stokbroodties an knieperties te dreugen hung. Lenie leup een paar jaor later al groots met de pakken damesverbaand en Rika gung met de börsties veuruut over straot met katoenen patronen as veur een proppenschieter. Dat had Herman hum in elk geval verbieid, maor dat kun ok kommen omdat het hum te gauw gung. Dat de kinder tweemaol in de weke onder de douche gungen - een slaopkamer had e veurig jaor tot badkamer vertimmerd,- dat vund e al slim zat. Net of water en gas niks kosten. Met dat een flesse gas rap leeg was en een bult gesjouw opleverde.

Lenie had de mulo ofmaakt en Rika zat in de leste klasse van die schoel. Ze kunden goed metkommen. De test van de legere schoel had zegd dat die wichter bijkaans net de huusholdschoele haalden kunden, maor daor hadden Herman en Anna heur niks meer van antrökken. Ze hadden zölf wel weten wat goed veur de kinder was en ze hadden heur der niet in vergist. Lenie leerde wieder op de laboratoriumschoel en zul dommiet een schiere baan

op het ziekenhuus kriegen. Herman had daor wille van. Hij overheurde Lenie bij toeren de scheikunde-lessen. De elementen van het periodiek systeem die kende e nog van de landbouwwinterschoel. Stikstof was N en fosfaat was P, dat wus e. PoKoN, dat was het. In zien tied schreven ze fosfaat ok nog as *phosphaat*, daorumme was het een P en gien F. F was veur fluor, maor dat had e van Lenie leerd, dat had e niet meer weten. En Br was veur broom, niet veur brons.

Rika kon goed metkommen op schoel. Dit jaor zul ze examen doen, elk had der vertrouwen in, al was ze altied wel slim vlot klaor met huuswark. Rika wus nog niet wat ze worden wol, kleuterleidster bijkaans. Ze zag de vogels buten allemaol vliegen, maor ok dat had zien bekoring.

Dat de wichter goed terechtkommen zulden, dat vun Herman slim belangriek. Anna ok, maor Herman had het daor aal minder over met Anna. Nao de geboorte van Gerrit was Anna langzaoman de energie kwietraokt. Het was asof ze niet meer deud wat bij heur paste. De rapheid, de vrolijkheid was gedurig vot. Herman had dat eerst niet in de gaoten. Hij was te drok met de keuringsdienst en de half bunder eigenheimers west. De aander viefenhaalf bunder had e verhuurd sund e meer bij de keuringsdienst warkte.

In de tuun achter het huus kweekte Herman zaailings om een nei eerpelras te vinden. Dat zul hum onstarfelijk maken, een jaor of wat in elk geval, as e een nei ras in de rassenlieste kriegen zul. Dat was een dreum: een nei ras eerpel dat over de hiele wereld verbouwd worden zul, met zien name der bij. Een naam veur het ras had e al: Stabiel. Maor de eerpel wol nog niet kommen. Bijkaans had e toch meer op de kinder gokken mutten om zien levent over de dood hen te tillen. Bij toeren had e van die gedachten as e allent in het laand leup. Met Anna had e het daor niet over en Lena wus waor e an dacht zunder dat e het zegd

had. Maor bijkaans zul Gerrit boer worden as e de schoel ofmaakt had. Gerrit die as achtponder de wereld inrold was en de herinnerings an de verleuren zeun ofzwakt had.

Anna was drok met het huusholden en met de kinder. Om de aander dag gung ze hen de buurman die ziek in bère lag en praot neudig had. Het peerd was an de slager verkocht. Der was gien aander veur in de plek kommen. De boom met de gladde stam stun der nog. Zo waren der nog een stuk of wat aolde lu die andacht van Anna vreugen en kregen. Anna was an de pepermunt raakt. De kinder gungen geregeld hen de krudenier om zakken Wilhelmina's te halen. Smaangs at Anna een half pond peper-munt op een dag. Het gung Anna allent om het geluud van de krakende snoepies as ze de taanden der in zette. Asof ze de wereld in groezelementen bieten wol. Anna kun niet zeggen wat heur niet anstun. Gedurig veraanderden de pepermunten in aspirienties. Smaangs had Anna bloed-klonties in de spei. Herman maakte hum ongerust. Anna had achter het huus de gasflesse in de braand zet, ze wol kieken of de geiser wel alle gas uut de flesse haalde. Frans was der over toe kommen en had de gaskrane dichtdreid.

'Ie hadden wel dood weden kund,' had Frans zegd.

'En het huus was joe der bij in de lucht gaon. Aj dood wuld kuj ok gewoon an het gas, dan moej het niet ansteken. Watte?'

Dat was goed oflopen. Het gedoe scheelde een half pond Wilhelmina's, die dag. En zo waren der gedurig van die abberaoties.

Groots was Herman dat Gerrit hen de hbs gung. Die jong zul het nog wied brengen. Herman had Gerrit vraogd hoe zwaor sigarenrook was. De kwaojong had het antwoord weten toen Herman de as van de brandende sigare in de haand klopt had.

'Dat is butaan in die butagasflesse. Dat is C-vier Ha-tien,' had Gerrit zegd, 'en het wul merakel branden met Oo-twee.'

‘Die jong van joe hef een goeie kop, watte’ had Frans zegd. Herman had wat lacht. Herman was nog aal een man van niet veul woorden.

‘Ie kunden daor wel iens geliek an hebben,’ had e antwoord en had e intied met de schup een riege Afrikaanties uut de grond spit. Frans wol geern een kistie met die bloempies.

‘Tegen de mollen,’ had Frans zegd.

‘Mollen haoldt niet van zwarten. En ik haold niet van mollen in de tuun.’

Ze hadden gniesd en Herman had Frans een sigare anrekt. Ze hadden praot over zwarten in Afrika, missiepaters, eerpel, over de kinder, over Lena die last kreeg van de heupen en niet goed meer lopen kun, over de broodfabieken die de kleine bakkers der an het uutdrukken waren. Ze hadden praot over de Boerenlienbaank die met Raiffeisenbaank wieder gung.

‘De RABO-baank hef de naam met, watte,’ zee Frans,’ Ruumt Alle Boeren Op.’ Gerrit wus dat rabo in het Russisch slaaf betiekende, maor dat had maor ienmaol zeggen duurd.

Herman was lid van het bestuur van de Boerenlienbaank, hij begunde over wat aans.

‘Roelf Ax stopt met de bakkerij,’ had Frans zegd, ‘maor ik gao deur. Tot de kinder het huus uut bint, bak ik roggestoet, tarwestoet, weitebrood, kadetten, krentenbollen, paosbrood, haanties op e stokkies, beschuut en dan haold ik der met op en gao ik in de haandel van ongeregeld goed, dat liekt mij wel wat.’

Ze staken elk vanneis een Ritmeester op. Frans haandelde al geregeld in ongeregeld goed. Herman was beneid waor de Afrikaanties die hij veur Frans uut de grond spitte en veur een krentenstoet metgaf, te laande kommen zulden. Herman was der zeker van dat Frans de helfte van de bloempies verkopen zul, bijkaans allemaol, veur Frans hen Lena gaon zul.

‘Ome Frans haold niet van zwarten, maor hef wel geern Afrikaanties in de tuun,’ zee Herman. Elk zat an taofel achter de eerpel, de sniebonen en de gehaktballen. Der was nog niet veul zegd. Anna was drok gaangs met de pannen en de jus. Greetje zweeg al zowat een weke. Ze had een snerende opmarking had over heur verkering. Dat was dat niet zo bedoeld west, maor ze had besleuten om niks meer te zeggen over de jong waor ze gek op was. Heur zwiegzaomheid scheelde een half tubegie aspirienties veur Anna, een halve meer as aans.

‘Dat is discriminatie,’ reup Gerrit. De ogen leken hum uut de kop te springen. De zeun had de ogen van zien moe, dacht Herman, zien zeun had de ogen van zien schoonva, van de zwienenfokker. Gerrit legde de vörk met eerpel die e net deur de jus prakt had, op het bord.

‘Negers bint niks minder as blanken. En ie huuft ze gien zwarten te numen.’

Herman sloekte een hap sniebonen deur, keek Gerrit an en drukte met de vörk een stuk van de gehaktbal of. Het was een dikke, beetie platte gehaktbal, met veul beschuutkrummels en veul ei der in. Zo had e dat geern.

‘Maor negers bint zwart en dan mag ie dat rustig zo zeggen,’ snibde Greetje over de taofel hen.

Gerrit deud of e zien zuster niet heurd had. Hij zul heur nog wel kriegen, later. Die jong van heur was geriffermeerd. Dat was zien waopen tegen zien zuster die aal meer een tweede moe weur.

‘Het is oenze schuld dat de negerkinderties in Afrika het zo arm hebt en dat ze honger hebt.’

De wereld van Gerrit was op de hbs groter an het worden. Dat stun Herman an, maor Herman wus niet recht wat e met die grotere wereld an mus. Hij had Gerrit niet meer helpen huufd met de elementen van het periodiek systeem. Nao twee scheikundelessen was die jong hum al de baos west. Dat had Herman niet anstaon, maor tegelieks

was e der groots op west. Het speet hum bij toeren dat e zien zeun toch niet vanneis Herman nuumd had, maor dat had e nao dat dooie poppie niet weer anduurd. Asof de name besmet raakt was. Het neie eerpelras, dat mus een bult goed maken.

'Dat is ok zo, mien jong,' zee Herman. 'Daorumme spaar ie now zulverpepier veur Afrika. Om het goed te maken wat de kolonialen verkeerd daon hebt.'

Gerrit kreeg een rooie kop. Het eten bleef hum in de keel stoeken. Het leek of hum de wenkbrauwen rechterop staon gungen.

'Dat is gemien,' zee e.

'Dat vind ik gemien,' herhaolde Rika. 'Praot veur joezölf.' Gerrit zien zuster reuk bloed.

'Oh, oh, oh,' kwam Anna der tussen.

Ze had twee eerpel op het bord liggen in een klein plassie jus. Gehakt huufde ze niet, en peerdevleis bleef Anna ok of.

'Niet zukke praot an taofel. Eet eerst iens joen bord leeg.'

'Joen negerkinderties zulden geern joen prakkie opeten,' zee Greetje.

Het was bijkaans de tweede zin die ze in een week zegd had. An taofel was het niet dudelijk of ze het bord van heur moe miende of dat van heur bruurtie.

'Bemui joe der niet met,' beet Gerrit heur toe.

'Gao ie maor naor joen Sjonnie.'

'Hij heet gien Sjonnie, hij het Henk,' reup Greetje en sleug met de vörk in de eerpel, net naost het koelegie met jus. Ze schopte onder de taofel deur, maor tröf het holten kruus tussen de poten.

'Hij het Sjonnie, hij hef een hondtiesnaam,' gung Gerrit wieder.

'Hoogere Bulten Stront,' zee Lenie. Maor gieniend hapte.

'Daoromme likt e zo lekker.' Dat was Rika die het niet

velen kun dat heur aoldste zuster al verkering had en zij altied as leste vraogd weur op daansles.

'Mond haolden en deureten,' zee Herman.

'Hoe kan ik now deureten a'k de mond dichte haolden mut?'

Een haand pakte het oor van Gerrit vaste en dreide der an. Het vuulde asof het oor der of mus.

'Deureten en niet zo prakken,' zee Anna. 'Netties eten.'

Gerrit kreeg traonen in de ogen.

'Zo is het genog, Anna,' zee Herman.

Anna leut het oor van Gerrit lös en gung hen de keuken. Zwiegend at elk het bord leeg. Toen kwam de flesse met joghurt op taofel. De capsule gung in de deus met zulverpepier. Nao het eten lag elk op de kneien achter de keukenstoelen en gung Herman veur in gebed. De rozenkraans sleug e niet over, wat der ok gebeurde. Het venien in de stem zakte beetie bij beetie vot. Deur de mantra van onzevaders veul Herman zowat in slaop.

Gerrit was op de hoede. Hij heurde hoe zien va het onzevader bad, maor elke maol kun e niet verstaon hoe dat gebed ofleup.

'Vergeef oens oenze schuld,' mompelde zien va en dan gung het vanneis wieder met: 'Onze vader die in de hemelen zijt.'

Gerrit leut de kraant die e naost de stoel legd had en in het halfduuster prebeerde te lezen, met rust. Hij gnees hiel veurzichtig.

'Vergeef oens oenze schuld,' en dan vanneis 'Onze vader die in de hemelen zijt.'

Zien va sleug elke maor een regel over. De nsb-ers, Narring, wetholder Bruuns, een hiele riege lu die kun e de schuld niet vergeven.

Nao de leste maol kwam Herman in de bienen. De kinder stunden op en Anna leup al met voele borden hen de keuken.

‘Dommiet gao’k achter hen het laand kieken. Greetje, Lenie en Rika helpt mam met de ofwas.’

Zunder dat elk wat zee, was dudelijk wat der gebeuren mus.

‘Gerrit gao’j dommiet met mij met? Met met mij?’

Gerrit knikte. Hij had nog huuswark, maor dat kun e laoter op de aovend ok nog doen, of morgen nao het derde uur as e een uur vrij had. En Sjors en Sjimmie die las e vanaovend in bère wel. As zien va niet bij hum op de kamer slaopen zul.

ritmeester

Greetje trouwde as eerste. Zo heurde dat ok, de aoldste mus het eerste het huus uut. Het was niet heur eerste verkering en het leek dat de wekelijkse anroeping in de karke -*laot we bidden opdat gemengde verkerings veurkommen meugd worden, of ten goede geleid.*- wat Greetje en Jan angung verheurd was. Ze had een leraor tröffen en dat was wat ze altied wuld had. Evies had het der op leken dat van disse bruloft een aander bruloft kommen zul, maor het lukte Lenie niet de bruur van Jan te winnen.

'Op elke pot past een deksel,' had heur va zegd toen de liefde vergeefs bleek te weden. Lenie had daor geen oren naor.

Lenie had schreid en heur een dag op de slaopkamer, die ze now allent had, opsleuten. De hiele middag had ze dezölfde plate van de Egerlander Volkskapelle op de pick up dreid tot Anna boven kommen was en Lenie met een natte dreugdoek om de oren slagen had. Anna was mager. Ze had de ogen diepe in het heufd liggen. Bij toeren was de blik helder en vurig, maor vaker as iens leek het asof het locht uut was. Bijkaans hadden de aspirienties of aans de pepermunten heur de energie ofneumen.

'Ie haoldt niet meer van mij,' had ze tegen Herman zegd. Het was krap een maond nao de trouwerij van Greetje en Jan. Bij die bruloft had Anna heur neie bontjasse veur het eerst draogen en pronkt met een golden hangertie met een bloedkoraal.

An taofel was der een sniedende stilte vallen. Dit soort dingen weuren niet hardop zegd. Dat heurde niet, niet waor elkenien bij was.

'Anna,' had Herman met straffe stem zegd.

'Anna, gedraag joe. Niet hier. Niet now.'

‘Ik gedraag mij niet meer. Ik heb mij altied gedragen. Ie mut mij niet, ik weet het wel. Ie mut mien familie niet, ie hebt mij nooit meugd.’

De pien van de arfenis die niet volgens de boekies verdeeld was naodat de va van Anna uut de tied kommen was, kwam vanneis zunder rem naor boven.

Gerrit wachtte op het verhaol over de zwienestal die bij opa en oma, de va en moe van Anna vanzölf, onder de keukentaofel maakt was. Kippengaos rondom de taofelpoten en jonge biggen in het stro. En dan kwamen de woonwaogenbewoners en de jeuden. Miestentieds stopte daor het verhaol, maor as het echt slim was, dan kwam Hitler over ‘t mat en weuren der minne dingen zegd over Schaffhausen. Zo heurde dat in elk geval.

Lenie stun op en gung van taofel.

‘Ik mut plassen,’ zee ze.

‘Ie blieft zitten,’ snibde Anna.

Lenie gung hen achter. Lenie kende de verhaolen al van bedrog en achterklap en elke maol weuren de verhalen arger. Gerrit luusterde, maor heurde de deur van de wc niet lös- en dichtgaon. Hij kende het geluud van rammelend glas in het bovenlocht van de wc-deur veuls te goed. Lenie gung hen buten. Gerrit keek zien va an en toen naor Rika, die an het andere ende an de taofel zat. Zien jongste zuster had de haanden naost het bord, de vörk en het mes vaste asof ze van plan was ien an te snieden. Ze had het lappie peerdevleis net an stukken en zul de stukkies ien veur ien in de mond stoppen. Rika wus dat heur moe daor een hekel an had. Alles veursnieden en naost mekaor leggen en dan opeten, dat had gien stijl, dat leek nargens op. Rika wachtte tot heur va zeggen zul: ‘Zo deud joen opa dat ok. De vetjeude.’

Herman keek met een blik die hen en weer gung tussen verdriet en moordlust.

Rika stak twee stukkies vleis in de mond, stun op en

drukte de stoel zo wied hen achter dat die tegen de zwart-witte tillevisie steutte. De zwart-witte trouwfoto op het raandtie van het toestel kiept zowat ondersteboven.

'Ik mut ok plassen,' zee ze.

Gerrit keek hoe ze de deur naor het achterhuus langzaom open en dicht deud, behoedzaom, toen heurde e de wc-deur lösgaon. Die plek was bezet. Hij bleef zitten.

'Anna,' zee zien va. 'Anna.'

Herman keek Gerrit an met een blik die Gerrit niet zo vake zien had. Het was een hulpeloosheid met vlagen van verbiestering en teleurstelling. Dit is mien vrouw, ik bin met heur trouwd, ik heb kinder met heur in de wereld zet. Ik heb toelaoten dat ze pepermunten en aspirienties at, dat ze der teveul van nam, teveul in ien maol. Ik mut de schoonfamilie niet. Ik mut heur niet meer, maor ik haold van heur en kan niet zunder, ok niet zunder de oorlog tussen de sexen. Gerrit zag hoe de ogen van zien va vluukten en schreiden. Daor had Elsschot een schier gedicht over schreven. Dat had Gerrit net bij Nederlaands had.

'Anna. Ik haold van joe.' Gerrit heurde de woorden uut de mond van zien va kommen. Het leek wel omzien in verwondering. Hij keek hoe de woorden bij zien moe, tegenover hum an taofel, an kwamen. Ze kwamen niet an. De mage keerde Gerrit zowat omme. Hij mus neudig poepen, maor hij had de deur van het huusie niet weer heurd. Rika kende heur veilige plekkie.

Der kwamen gien woorden, der kwamen gien traonen. Der was gien onweersbui die tot ontlading kwam. Onmacht maakte de locht tussen de vloer en zolder aal dikker.

Herman pakte het vleesmes dat naost de braodpan lag. Het zwarte heft verdween in de grote haand. Vet drupte van het blinkende metaal van W.F. Herder uut Solingen. Herman had het bord al leeg.

'Va,' zee Gerrit en hij vuulde hoe de woorden hum traog

deur de nauwe strot kreupen, maor gedurig an starkte wunnen.

‘Va, ik wol nog evies achter op het laand kieken. Hoe liekt joe dat?’

Herman leut de haand zakken en keek zien zeun an. Die godvergiemese kwaojong, gung hum deur de kop, waor bemuid e hum met?!

Anna zat stief an taofel. De donkere ogen hadden gien glaans meer. In de buuts van het schoet vund ze het buisie met Chefarine-4. Ze schudde der twee uut en knapte die tussen de taanden deur de midden. Met een lepel appelmoes slikte ze de kapotte pillegies deur.

‘De autosleutels zit in de jassebuuts.’

Herman knikte naor Gerrit. Met een buusdoek veegde Herman de lippen of. Uut de la van het dressoir achter hum pakte e een blikkie Ritmeesters. Met de nagel van de doem drukte e de banderolle deur. De belasting was betaold. Hij had recht op genot.

‘De wichter helpt joe met de ofwas,’ zee Herman.

‘Ik stuur ze naor je toe. Ik gao met Gerrit de vruchten bekieken. Wij gaot hen de eerpel.’

Gerrit was met rieles gaangs en het stun hum an dat e naor het laand rieden much. Toen Gerrit de motor van de kever start had, zung hum deur het heufd: wij gaot hen de eerpel. Wij gaot hen de eerpel.

‘Ried evies bij ome Frans en tante Lena laangs.’

Gerrit reed achteruut het pad of. De kever bromde. Hij reed in de wagen van de baos, in de wagen die deur Hitler groot worden was. Hij reed achteruut in de wagen van het derde riek. Het maakte Gerrit niks ut, zolang as het maor beweug. Zien va keek strak veur hum uut, maor der was water lös in zien ogen.

Australië bijveurbield

Gerrit was bliede west dat e slaagd was veur de HBS. Hij had een goeie liest en der was gien twiefel over de uutslag. Sund de conflicten tussen va en moe aal groter vörms kregen, minder zichtbaor, maor aal meer vuulbaor in de locht die in de krapper wordende woning hung, had e hum op het huuswark en de schoel richt. Daansles, hoe onmakkelk e vrömde wichter ok vund, was ien van de spaorzaome dingen die hum vertier geven hadden. Allent had e het jammer vunden dat Marietje Mees niks van hum weten wol. Maor zien va had zegd, dat e der vief an elke haand had, toen e de aolder van Gerrit had. Vief vingers, wus Gerrit, an elke haand. Vrouwlu was ok veur zien va lastige volk west. Dat was nog zo, leek het.

'Ie hebt het stoer, ie mut met een vrömde in bère. Ik kan bij joen moe inkroepen,' had Herman zegd.

Maor Gerrit had toen al weten dat va vaker as iens in de weke op het logeerbère sleup. Anna snurkte.

De va van Gerrit had liever zien dat de zeun boer worden was, of beter nog, keurmeester of een hoge baan kreeg bij de NAK, de Nederlandse Algemene Keuringsdienst van zaaizaad & gewassen, benaom eerpel. Elk had het ofraoden en Gerrit zul in Grunning met moderne scheikunde an de universiteit begunnen.

Ienmaol eerder was Gerrit met Rika in Stad west. De roltrappen van V&D met de ieuwige beweging waren zowat het ienige dat hum bijbleven was, ze hadden -hij was bijkaans dertien west- meer indruk maakt as de Martinitoren.

An de Melkweg deelde Gerrit nao de zummervekaantie een huus met drie aander studenten. Gerrit woonde op de bovenkaomer an de achterkaant met uutzicht op barghokken en fietsenschuurties. Het was een ofbraak-

buurt. De gemeente was drok gaangs de paanden in bezit te kriegen. De huzen gungen tegen de vlakte. Tot die tied kun e daor wonen.

Het eerste jaor was hum niet metvallen. Het duurde veur e kunde kreeg an aander lu en veur e een zaoterdag en zundag in Stad bleef. Miestentieds gung Gerrit het weekend hen huus, een tasse met smerig wasgoed en studieboeken met. Schone was en weckflesse met karbonades of met ballen gehakt met weeromme. Zien moe vun dat e niet tekort kommen much. Pepermunten zaten der nooit bij as e op zien kamer de tasse uutpakte.

'Ik red me wel,' zee Gerrit.

Anna weug krapan tachtig pond.

'Ik kom niet tekört as ik in Grunning bin.'

Vanof die tied huuld Anna op met voedselpakketten en deud ze enkelt de wasse tot Gerrit de wasserette en het maagie dat daor het schone goed streek ontdekte. As Gerrit in huus was, zag hoe zien moe magerder weur. Bij toeren zat Anna de hiele dag in de stoel in de veurkamer. Ze leek naor buten te kieken, maor as der ien deur de straot gung, reageerde ze niet. Ze was der niet hielendal meer bij.

Een enkelte maol kwam het in een weekend nog tot woorden tussen zien va en moe. Gerrit nam daor ofstaand van. Van aander studenten had e begrepen dat onmin tussen aolden vaker veurkwam. Het beste was om je daor niet met te bemuien. De praot in het aolderlijk huus op het dörp weur gedurig deur de tillevisie bepaold en deur de politiek van het journaal.

'As ie der zo over dèenkt, dan bin ie mien kind niet meer, dan sodemieter ie maor op.'

Gerrit wus niet wat de anleiding tot die uutbarsting was. De tied veraanderde te rap, bijkaans veur Herman die gedurig een aolde man weur. Zien va had bijkaans niet weten hoe e de kwaoiigheid kwietraken kun. Een nei

eerpelras in de rassenliest had e niet veur mekaar kregen, de onmin met Anna had gien haandvat en smoorde in jenever en slaopeloze dagen op bère. Ome Frans was de ienige die nog op visite kwam. Gerrit had zien ome der over spreuken.

'Watte,' had ome Frans zegd: 'Man en vrouw bint net spoorrails. In de varte, daor treft ze mekaar. Der bint lu die hard riedt en aander doet het wat kalmer an. Elk zien wille. Watte.'

Gerrit had bliekbaor met vraogende blik keken.

'Zuuk joe een eigen vrouw in bère. Watte.' Dat was genog. Gerrit zien va was kaal worden en kun allange niet meer de baron van Münchhausen of de generaol van Schaffhausen speulen. Het moeras was te diepe en te zoegend.

'Deur de week slikt ze gien aspirienties meer, dan is het enkelt pepermunt,' had zien va zegd, maor Gerrit geleufde dat niet. Hij kende de formule van acetylsalicylzuur uut de kop.

Gerrit gung benaom veur Rika hen het aolderlijk huus. Zien jongste zuster zat veur het leste jaor op de kleuterkweek en zul met krapan een half jaor het huus uutgaon, as der wark was.

Ienmaol in de veertien dagen belde Gerrit naor huus. Smaangs kreeg e een brief van zien moe. In het studentenhuus was gien tillefoon.

'Ofstaand schept ofstaand,' zee e as e met jaorgenoten in de kroeg zat. De glaozen bier maakten hum spraokzaom. Elk die op kamers woonde en onder de vleugels van va en moe votgaon was, had het over hoe het vrogger was. Hoe kört ok nog leden. Het maagie uut de wasserij had daor gien last van. Ze vree met elk een aander. Ienmaol had ze hum vraogd: 'Ma'k joe neugen.' De bovenste drie knoopies van heur blousie lös. Het haor in een peerdesteeert en water lös in de ogen, maor niet lös van verdriet. Gerrit

had niet over de drömpel duurd. Hij kwam niet wieder as tiedschriften bij de kapper.

In de zummervekaantie nam Gerrit met recht ofstaand. Op twee nao had e van het eerste jaor alle tentamens haald. Op de verjaordag van zien va kregen de kinder haandgeld dat in een kluis van de rabo-baank legen had, zunder dat der rente bijkwam. Bij levent zulden de kinder der meer an hebben as bij dood, dat was wisse, maor het had zien va niks anstaon dat Gerrit der een reize van hen Australië bestelde.

'Ik wul de wereld wel iens van de aander kaant bekieken,' had Gerrit zegd. 'En we hebt daor toch familie, of niet soms?'

Het had een voele smaak achterlaoten. Een kedo was een kedo, of niet? De kinder vunden dat ze zölf weten muchen wat ze der met doen mussen. En butendes. Het was voel geld. De pastoor, oenzelieveheer en benaom de belasting was het der vaste niet met iens dat ze gien weet hadden van het kapitaol op de baank. Nou ja, oenzelieveheer wus het, maor die zee niks. Oenzelieveheer huuld de fiscus dom. Het kun Gerrit niet veul meer schelen wat de karke zee. Sund god gien stien maken kun die e zölf niet tillen kun, en de vierkante cirkel niet bestun, ok niet veur god, was het geleuf van Gerrit in de almachtige rap minder worden.

Het had gien zin de aolden in toezel te brengen. Herman en Anna hadden het ok niet recht verdiend nao de dikke kedo's. Va en moe waren hen de karke gaon. Zaoterdagaovend, dan kunden ze zundag uutslaopen.

Toen Herman en Anna nao karktied weerom kwamen, Herman de arm stief achter Anna laangs, hadden Greetje, Lenie en Rika ok een bestemming veur het geld. Ze vreugen of va en moe het weten wollen. Ze huufden het niet zeggen as het verspilling was. As het een nuttige bestemming kregen had, dan waren ze wel beneid. De

drieëndartigdelige zulvern cassette van Lenie kun der met deur, net as de neie badkaomer in het huus van Greetje en Jan. Rika bleef zwiegen, ze wol het niet zeggen. Gieniend geleufde dat ze het in een kluusie hen de rabo-baank brengen zul.

Veul kaans het verhaal van de reize deur Australië te vertellen kreeg Gerrit niet. Hij had de familie tröffen, niet elk, daor waren der teveul van. Nao Dora en Rieks waren der nog meer neven en nichten met de boot votgaon. Ze hadden prebeerd een nei begun te maken an de aander kaant van de wereld. Gerrit was bij Dora en familie west. Dora en Rieks hadden een loonbedrief. Ze had drie zeuns en een dochter. Mannus, de aoldste was een jaor of zeven aolder as Gerrit en was vertegenwoordiger in landbouwmachines, Bennie, de jongste jongen, had de leeftied van Gerrit en zul hen de universiteit gaon. Johan, de middelste jong, warkte met op het bedrief van zien va en moe. Riena was een naokommertie en gung nog hen de middelbaore schoel. Dora en Rieks hadden naost een loonbedrief een kleine schaopenfarm. Nao veul minne jaoren gung het een beetie beter. In minder as drie minuten kun Rieks een schaop scheren.

Gerrit was een paar week met Mannus deur Australië trökken. Ze hadden Ayers Rock zien, in het noorden waren ze in Darwin west, hadden ze in de oceaan zwömmen, koralen bekeken, op barakoeda's vist. Mannus klaagt dat Rieks der een bijvrouw op nao haoldt. Van het fiene gleuf is niks meer over. Langzaoman konden ze lachen om de natuurlijke warking van benaom mannelijke hormonen.

Ende augustus was Gerrit weeromme kommen en vanof Schiphol hen zien va en moe reisd. De colleges begunden nao Bommen Berend as de kermis veurbij was. Gerrit wol weten laoten hoe hij het kedogie van zien aolden besteed had.

Gerrit zien moe zat in de tuun in de schaduw van de appelboom toen e met de rugzak op laangs het huus leup. Het was een hiete dag.

'Moi,' zee e. 'Ik bin der weer.'

'Dat zie ik,' zee zien moe. 'Hej het goed had?'

Ze gaven mekaar gien smok, ze gaven mekaar gien haand. Dat was west. Zo nao kwamen kind en aolden mekaar niet meer. Op het tuuntaofeltie lag een half pond Wilhelmina's. Zien moe zag der minnegies uut. Hij vreug niet naor heur gewicht, niet naor pepermunten en aspirienties.

'Hej goed slaopen?'

De karkklok sleug tien maol. De haon op de toren keek hen het zuden. Niet naor het oosten, waor de wiezen votkwamen.

'Veul kleur heb ie niet op het gezicht.'

Hij vun dat e het nog netties zee. Zien moe was een spook. De jukbienen staken wied naor veuren. Het vel in de hals zat vol rimpels. Ze dreug een kleed met körte mouwen. Het vel hung heur in plooien om de arms. De rooie haorvarf was der zowat uut. Een stuk of wat donkere haoren staken tussen de griezen. Het haor hung lös, niet langer in een peerdensteert die heur altied wat statigheid geven had. Gerrit keek beter. Hij schrök van zien moe. Wat e niet weten wol, mus e onder ogen zien.

Hij wol niet. Gerrit besleut daor in de tuun, in de volle zun, met uutzicht op het broeikassie van zien va, de bomen met gold-ringenetten en sterappelties, dat e zo rap as het hum fesoenlijk leek hen Grunning gaon zul.

'Is va der niet? vreug e.

Der stun maor ien koffiekoppie op het tuuntaofeltie.

'Die lig nog te slaopen,' zee Anna.

Ze zee niet dat ze bliede was dat Gerrit weerom was.

'Hij hef een minne nacht had, kun niet slaopen van de hitte.' Ze wees naor de oranje pannen waor de slaopkamer was.

‘Pas tegen de mörgen is e in slaop vallen. Ik bin over hum henstapt. Ik heb hum liggen laoten.’ Anna had hum laoten liggen. Ze keek naor de pols, maor markte dat ze gien klokkie dreug.

‘Hoe laat is het, weet ie hoe laat het is?’

Gerrit keek naor de karktoren. Het was zowat half elf zag e deur de toppen van de ekkelbomen. Niks mankeerde hum an de ogen. Hij zette de rugzak tegen de stam van de boom en leup naar de achterdeur.

‘Ik kiek of e wakker is, aans maak ik hum wel wakker.’

Gieniend had Herman wakker maken kund. Hij had bijkaans de verhalen uut Australië niet ofwacht. Herman had de stried streden en het was an lu die achterbleven om uut te maken of e verleuren had, of dat e toch de overwinning pruufd had. De wangen waren dreug. Herman had niet schreid veur e ofscheid neumen had. Een bevreuren lach was op zien gezicht te zien.

Australië, Ayers Rock, vissen, koralen, kangeroes, schaopen, paorse lochten, hitte, dreugte, hotels, bussen, familie, Darwin, Sydney, Melbourne, Coober Pedy, Berrigan, wervelings in de locht, de aangst om neer te storten, het maagie met peerdesteert en kanten blousie dat Gerrit in een bar neugd had, heur locht, heur vraog naor zien verlaangst, heur zwarvende haanden op zien boks toen ze recht veur Gerrit stun, het Griekse eten, de eerpel, de boerenkool met worst, de wien, het lösse water in de ogen, het was niet meer veur Herman die op de zied in het bère lag.

‘Hej zien steunzolen nog zien?’ Anna keek Gerrit vraogend an intied dat ze de koffiekoppies en -schörrelties op mekaar stapelde om ze naor de keuken te brengen. Gerrit was argens aans met de gedachten en veur e antwoord geven kun was zien moe vot en stroomde in de keuken water in ‘t ofwasteiltie.

Herman was now drie week dood. Vanmörgen op het karkhof had Gerrit zien dat ‘t gele zand op ‘t graf inklunken was. Het had die weken niet ien maol regend. De grafstien was der nog niet, de letters mussen nog graveerd worden. Gerrit zat an de taofel in de veurkaomer en schreef een brief hen zien nicht in Australië.

Beste Dora,

Geern wol ik je aander neis vertellen, maor het is niet aans. Toen ik van joe in huus kwam, vund ik mien va dood in bère. Het muit me dat ik zo iniens zeggen mut, maor ik weet niet hoe as ik aans zeggen kan. Harmannus is der niet meer. Pa heette hij, maor as ik het in Stad en ommelaand over hum har, dan had ik ‘t altied over ‘mien va’. Zunder veurnaam is e veur mij deur ‘t levent gaon, zien deupnaam kwam ik allenig tegen as ik ‘n formulier invullen mos, zölfs op de dooienkaort en in de advertèensie stiet hij - net as de meeste anderen die hum veurgingen - met zien pepieren naam.

Hij har de linkerarm lichtbogen onder het heufd en de mond stun op ‘n kier, net breed genog veur de leste aosem, zo vun ik hum in bère. De ogen har e dicht en zien haor - hij har maor een beetie meer - zat in de warre. Het grauwe hemd stak nog net boven de dekens uut, an een echte pyama was e nooit wend raakt. Ie kent dat soort ondergoed vaste wel. Ik zul het niet dragen wullen. De rechtervoet steunde met de tenen op ‘t kleed veur ‘t bère, as of e der uut had willen stappen. Mien moe is over hum henstapt, het bère uut. Bijkaans was e toen al dood. Ik griezel een beetie bij die gedachte, maor ik bin dan ok niet veul wend wat dooien angiet.

Vanaf ‘t moment dat zien levent stillestund ging ‘t veur mij veul sneller. Wassen, kisten, karken en koffiedrinken en onder ‘t schrieven van de adressen op de enveloppen van de kaorten zat ik al achter mien tweede glassie bier.

Mien zusters waren der rap, op Rika nao, die was op vekaantie in Portugal en kwam pas nao de begrafenis. Dat muide mij slim, want ik kan het merakel met heur vinden. Aander lu, die aans zo wied vot bint, waren now weer dichtbij en 's nachts in 't bère waor pa 's mörgens nog dood in lag, deed ik gien oge dicht, zölfs een tiedelijke slaop kun 'k niet te pakken kriegen.

Het muit mij dat ik van die man, met wie ik genog stried voerd hebbe, niet op een aander wieze ofscheid nemen kun. Maor bijkaans giet het altied zo. De tied zal zien laoten wat veur herinnerings ik an mien va overhaold, maor ik bin der niet hielendal gerust op.

Bijkaans wordt hum boven de schuld vergeven, en kan e aander lu heur schuld vergeven. Maor as ome Frans al zee: 'Ie kunt mèensen allent vergeven as ze der om vraogt.'

An mien va kan gieniend meer wat vraogen.

Vandage hol ik grote opruming, warkbroeken, ofsleten klompen, scheurde leerzen, hij bewaarde alles, maor now giet 't vot. Dood en begraven, dan ok vot met de herinnerings an zien leste wark. Hoe het met de eerpelkisties mut, dat weet ik nog niet. Ik laot ze eerst maor in de garage staon.

Toen ik nog een kwaojong was, zee ik mien va vaak het liedtie In de winkel van Sinkel is alles te koop, *nao. Hij zee het altied, zingen deu e nooit. Dit liedtie schöt mij weer in 't zin as ik de hoeden van hum uut de kaste pak. Niet om de hoeden of petten herhaalde ik dat deuntie aal weer, maor om de damescorsetten, die toen veur mij op de ien of andere manier de grèens angaven tussen kuisheid en wellust, ok al wus ik toen nog niet precies wat die woorden betiekenden.*

Ik heb de betiekenis niet van hum leerd, meer van dat maagie in de bar in Sydney, ik heb joe daor van verteld. Ie mussen lachen om zoveul kinderlijkheid in mij. Mien zörgen om een schone boks met zoveul vleeis van vrouwlu

zo dichte bij. Lachen veraanderde in schreien, dat weet ik nog. Now kan ik daor om lachen, maor met spiet. Ik wol da'k wieder met dat maagie gaon was, wieder tussen de bierkratties in het draankhok, wieder over de grèens tussen man en vrouw, tussen heur en mij; dat had mij een bult levenservaoring opleverd. Ik heur Rieks nog lachen as ik weerom dèenk an mien gestuntel.

Weg ok met zien steunzolen, de roestvrij stalen platen waoran met koperen nagelties leren lappies an de uuteinden klunken waren.

Dommiet komp de vuilniswagen. Vot der met. De schoenen, maot ienenveertig, mien eigen maot, zet ik achteruut, die passen mij goed veur in de tuune. Ik mut allent neie veters kopen.

'Hej ze nog zien, de zolen?' Vreug mien moe mij gister.

'Ik kan ze nargens vinden, de schoenen ok niet.'

Moe zette gelukkig net schone koppies in de kaste, ik heurde hoe het kastpepier met de natte onderkaante van een schörreltie metscheuf. Ik huufde heur niet ankieken.

'Ik zal nog ies in de schure kieken,' zee ik, 'bijkaans hej der toch overhen keken. Wat wuj der trouwens met, ze passen toch niet in joen schoenen, gieniene hef der nog wat an.'

Toen ik de kamerdeure achter mij dichttrök heurde ik nog net hoe ze de kaste op slot dreide en zee: 'Now ja, misschien wol ik ze wel as andenken bewaren, ik weet het nog niet.'

Twintig minuten later kwam ik met lege haanden de kamer weer in. Mij braandden de ogen. Ik kreup vot achter een kraante, maor ik las gien woord.

Dora, ie kunden je veurstellen da'k de drei nog niet hielendal vunden hebbe. Morgen komp Rika. Ze haoldt moe in de gaoten. Ik vertrouw het niet hielendal. Anna zöt der niet recht goed uut. Ik weet niet of het goed komp, maor ik heb mien eigen levent en wul niet aal met het verleden

te maken hebben. Ik gao'k hen Grunning. De lessen bint begund en ik loop now al achter.

Met een week of wat, as het wat rustiger in de kop is, schrief ik je wel weer. Doe de groeten an de familie, benaom an Mannus. Ik heb hiel goeie herinnerings an de weken da'k met hum an de reize west bin.

Gerrit las de brief niet meer deur. Hij likte de envelop dichte, plakte der een zegel op en leup hen de keuken.

'Kuj je een nacht allent redden?'

Anna was gaangs eerpel te schellen. Ze dreide heur om. Het was of ze verbaosd was dat der iene achter heur stun. Gerrit weur bange van de grote zwarte pupillen in heur ogen. Bijkaans had ze pillen slikt.

'Moi,' zee ze. 'Bi'j weerom? Za'k een koppie thee zetten.'

'Ie schrökken toch niet van mij?'

Gerrit vuulde hum onhaandig met de brief in de haand.

'Ik loop evies hen de brievenbus. Ik bin zo weeromme.'

Hij deud de keukendeur zachties dichte. 't Was dat e niet smookte, dat e gien verlet had van een deusie Ritmeester, aans zul e vortgaon, naor een aander dörp, naor een aander stad, naor ienig aander laand. Naor Australië bijveurbield. Toen e veurbij het keukenraam leup tikte Anna tegen het glas.

'Haal ie nog een krentenstoet bij Ome Frans? Dan hebt we morgenvrög wat lekkers. Ie huuft niet betalen. Ome Frans hef al genog van oens had.'

thermodymamica

Het eerste half jaor dat Herman uut de tied kommen was, huulden de kinder beurtdiensten en zörgden ze der veur dat der elk weekend ien bij heur moe was. Anna raakte aal meer in toezel, ze weur magerder en weug bijkaans nog viefenzeuventig pond. Beneveld kwam ienmaol in de maond. De huusdokter drunk een klaore en gung dan weer vot. Hij kun niks doen. De natuur zul het zölf wel regeln. Toen de grafstien ienmaol plaotst was, leek het beter met Anna te gaon. Zaand der over was niet genogt west. Der was Zweeds graniet van neud om een tiedpark of te sluten. Of en toe sleugen de kinder een weekend over. Anna bleef ok zunder zörg van de kinder in levent en met bossen bloemen -der was een taboe op pepermunten en aander zutigheid- leuten ze heur geworden.

De grafstien weur niet deur de verzekering betaald. Anna schreef de kinder in een brief dat ze het hiele bedrag betalen mussen. Het was ja heur eigen va die daor in de eerde lag en diezölfde va had een half jaor eerder nog flink uutpakt. Nao het gemieg over de arfenis was dit de drup die teveul was. Allent Gerrit en Greetje en Jan gung nog geregeld hen Anna. De aander kinder leuten moe zitten. Nao het gemieg over de arfenis die nao de dood van opa niet volgens de regels verdeeld schien te weden, was dit de droppel teveul.

Gerrit had diepe zucht toen e die brief van zien moe kreeg met het verzuuk om de stien te betaolen.

‘Belachelijk,’ zee Steef die beneden Gerrit in het studentenhuus woonde en net een flessie bier uut de koelkaste haalde.

‘Hoe komp ze der bij. Wat joen va geven hef, dat hef e geven. As e het geld wul, al is het veur een stien op het graf, dan mut e dat zölf vraogen.’

Marinus, die in het leste jaor van filosofie zat, had deur wat der in het heufd de moe van zien huusgenoot speulde.

'Ach, Gerrit,' zee Marinus, 'Laot joen moe. Der bint rekenings die pas nao de dood vereffend wordt omdat ze te pienlijk bint om eerder te betalen. Geef dat geld weerom, wat maakt het joe uut. Ik kan joe het geld lenen, as het mut. Met de gewone rente.'

'En now is het genog,' zee Berend; autist avant la lettre-. Hij was gaangs met wiskunde en zee niet veul. As e wat zee, dat telde zwaor.

'We drinkt der ien op en gaot an de verhaolen. Hen de Slingerij.'

Ze zaten goed en wel an de stamtaofel of Steef Struun, veldbioloog in opleiding, reup:

'Ien op de vier kerels giet hen de hoeren.'

Hij huuld de kraant omhoog. Triomf was van zien gezicht te lezen. As het maor over seks gung. Dat mus het Neisblad weden.

'Ik niet,' zee Steef.

Gerrit zag de smoezelige lach. Hij had de gedachten nog half bij zien moe, de grafstien en de tweeduzend gulden die zien va nooit weerom vraogen zul.

Gerrit was hen een hoer west, hij had betaald veur wat e in Australië lopen laoten had. Vlak nao de dood van zien va. Het was een drang die e niet tegenhaolden kun. Der bint gien kaansen, had e dacht. Der bint allent uutdagings. Het waren de woorden van tante Dora uut Australië die hum deur de kop soesden. Niet elke uutdaging had Gerrit bij de kop pakt, ok niet bij de kont. Niet in dat café in Sydney, waor achterneef Mannus pas de aander mörgen bij hum met glumogen in de hotelkamer binnen zetten kwam.

Gerrit scheuf met de voeten. Hij vuulde kaolde tocht deur de glief onder de deur. De schoenen van zien va knelden met de straffe neie veters.

Verlaangst en aangst waren groot west, de meugelijkheden beparkt. Het was in de weke nao de begrafenis. De naozummerdag in augustus. Hij kende Lida uut de mensa. Donker haor met krullen, een rond gezicht en de onderlip zowat een maol zo dik en stevig as de bovenlip. Ze had wat van de zulvern negerin die hij van de missieplaaties kende.

De neuze van Lida was wied vot van wat Egyptisch of Grieks weden kun, maor ze was aordig en spontaan. Gerrit had heur begeerd, benaom de briede heupen en wat ze daor tussen verbörgen huuld. Hij had heur de haand vasthaolden en een maol in de jasse hulpen. Hij had Lida bij de scholders vasthaolden. Wieder was e niet kommen. Hij had gien begun weten. In Italië was dat beter regeld, daor weuren kwaojongen deur heur va met hen een oefenmamma neumen, een aoldere vrouw om over de eerste drömpel hen te kommen. Gerrit had gien lieflijke *mamma Italia* kend. Ok niet in Australië, niet in de wasserij. Hij was niet inwijd. Zien va was der niet meer om hum te raoden.

Lida en hij waren nuchter west. In een café an de Grote Markt hadden ze elk ien glas bier had. Veur Gerrit hungen der beloftes in de locht. Lida hung tegen hum an, lachte met hoog stemmegie. Gerrit was locht in de kop. Hij kreeg aal meer moed.

Tegenover het stadhuus, waor verkeer niet kommen much, reed een toeristenbus tot midden op de zwarte en grieze stienties. Met de kerstdagen stun daor de denneboom met gekleurde laampies. Een bus met Deense toeristen, leek het an de vlagge op de ziedkaant.

'Kom met,' zee Lida.

'Kom met, ie doet met an.'

Ze had rap het bier betaald en hum bij de arm pakt. Gerrit was verliefd, of wat daor veur deur gaon mus, en deud met an, wat ze ok wol. Veur de deur van de bus goed en wel lös was, stun Lida naost de chauffeur. Zunder

microfoon sprak ze de toeristen in het Deens toe, daor had ze een jaor les in had bij de Volksuniversiteit.

'Dit is een verrassing,' zee ze.

'Ie komt uut Denemarken?'

Ze wachtte het 'jao' van de senioren of en zee dat twee van heur een verrassing kregen. Het reisbureau had dat zo regeld.

'Twee van joe die mucht met. Met mij en mien kameraod.'

Ze had naor Gerrit wezen die op de onderste treeplank stun. Dat had e goed heurd. Hij weur warm van binnen en gung een tree hoger.

'Twee uur met twee van joe op stap. We laot joe mooie plekkies zien. Het is een verrassing.'

Het was een verrassing. De reisleidster, een maagie van begun twintig wus niet was ze doen mus en veur ze zeggen kun dat dit een grap weden mus, staken twee manlu de haand op. Zij wollen wel. Der waren meer lu die wollen, maor die waren te late. Met twee uur zullen ze weerom weden bij de bus, dan kun het wieder hen de tulpen en de meulns in Holland.

Svein en Björn gungen met Gerrit en Lida met hen café De Wolthoorn. De kerels hadden der lol in, op stap met een mooie jonge meid en een jongkerel om de stad van de achterkaant kennen te leren. Ze waren bruurs.

Beide manlu waren wedeman, al jaoren. Ze waren niet met foto's van de verstörven vrouwlu teveurschien kommen. De dood had heur rieker maokt. Zeerte had een een plek, zunder Zweeds graniet. De ober had bier bracht. Svein en Björn preuten over Amsterdam, niet over grachten, rondvaarten, klokgevels en trapgevels, maor over de röde lys, de hoerenbuurt.

Lida stak de middelvinger op en lachte.

'Fu fand, fu fand.'

Dat was een vluuk, zee Lida.

'Fu fand.'

Gerrit wus wat e wol. Niet allent in Amsterdam waren röde lys. Gerrit was der in de Visserstraot geregeld laangslopen. Het was asof e met zien va hen de hoeren gung. Of was het aandersom?

Svein en Björn haakten in de arm bij Lida. Ze had de jasse lös. De pronte börsties wupten achter de trui op en deel. De Denen deuden wat Gerrit niet duurde. De veurdielen van aolder weden, van wedemannen weuren verzilverd. Gerrit leut de jasse dichte.

Lida gaf uutleg over de Vismarkt, de Korenbeurs, dat Aa een aolde naom veur water was en dat dat in het Deens ok zo was. Dat kenden ze wel, *aqua vite*. De Denen grapten over draank, zolte hering, geld en vrouwlu.

Ze pisten in het pishok op de kade. De voeten wied van mekaar. Ze trökken de rits omhoog toen ze al buten het pishok waren. De zwarte boksen hadden donkere vlekken onder de kneien.

Ze leupen de Vishoek op en deel en loerden naor de vrouwlu in het smalle ondergoed. Lida kreeg een rooie gloed over het gezicht. Ze had de bruurs de meugelijkheden wezen. Hoe duur as het was, vreug Svein.

'Gao ies vraogen.'

Lida gaf Gerrit een por in de zied.

Gerrit duurde niet. Hij duurde de vrouw met de vuurrooie lippen, met paorsrose make up, en lochtbrune vel tussen het rooie slippe en witte beha niet vraogen. Ze wenkte. In een flits vuulde Gerrit de dwingende haand van zien moe. Ze vreug, ze gebeud hum de veters van het corset an te trekken en vaste te knuppen.

'Vraog ies.'

Gerrit gung hen de Zuudamerikaonse. Hij stotterde in het Engels.

'Veur joe een rieksdoalder.' De zwarte vrouw kende heur klaandiezie.

De vrouw nuumde priezen. Het hung der vanof wat ze

wollen. Ze wees naor de Denen wiederop. Veur vieftig gulden zul ze de lu an het gerief helpen, op en neer. As ze meer wollen, mussen ze meer betalen vanzölf. Gerrit kende de meugelijkheden niet, niet aans as in muizaome dreumen. De Denen waren lochtkastelen al jaoren veurbij. Ze sleugen het anbod niet of. Om beurten gungen de Danske bruurs hen binnen. Met glummende ogen kwamen ze nao krapan tien minuten naor buten. Lida en Gerrit wachtten op de hoek van de straot.

Grappies waren van neud om het zwiegen te verbargen. Gerrit had de gedachten bij de kamer met het ienpersoonsbère achter het vale gerdien. Geliek daorop dacht e an het tentamen thermodynamica. Die warmteleer paste hum beter met Lida in de buurt.

Gerrit sleug de arm om Lida hen. Ze verstrakte. Ze wol de anraking niet recht, niet zoas die maol dat Gerrit heur in de jasse hulpen had. De onderlippe van Lida zakte.

Lida en Gerrit kregen elk vieftig gulden veur de rondleiding. De manlu smokten Lida op de wangen, driemaol. De pries van de opwelling de Denen de stad zien te laoten, mus betaold worden. Gerrit had Lida smokken wuld.

Lida had niet met Gerrit metwuld. Ze had niet omkeken en was op huus angaon.

De vieftig gulden braandden Gerrit in de buuts. Nao wat der gebeurd was, nao wat e daon had, kun het vervolg der ok nog bij. Vanneis was e hen de Vishoek gaon. Het maagie kende hum nog, ze leut hum veurgaon. Bij de trap hen de verdieping hung een racefiets an een haak. Een fiets zunder stang.

Ze scheuf het gerdien dichte. Het locht bleef an. Der hung een zwaore locht van parfum en van eulie veur massage.

Gerrit reuk locht van zoere draank, van boerenkool, locht van een bolle op stal. Tegen de mure stun het bère met pepieren lakens zoas bij dokter Beneveld op de behaandelta-

ofel. De taofel met de beugels veur de bienen van vrouwlu die veur de huusdokter de hemelpoort lösdeuden. Het bère had gien beugels.

Gerrit legde de vieftig gulden op het bijzettaofeltie. De vrouw stapte rap uut het rooie slippie. Op de mat stun een deus met wegwarpzakdoekies en een flessie baby-eulie met de dop der of.

Het slippie lag over de beha op de zitting van de stoel. Gerrit zag gien kroeshaor. Hij zag een driehoek die e allent raoden kun bij de foto's uut *De Lach*.

De zwarte vrouw opende hum de ogen. De kleuren waren aans. Gerrit herkende de vörm, de dielen van heur lief. De gedreumde hemel. Gerrit weur benauwd. De börsten van de negerin hungen as peren naor beneden. Het leek asof zien moe hum vreug het haakie van de beha vaste te maken. Ze wenkte vanof het bère, het rechterbien omhoog, de linkerhaand achter het heufd.

'Now, komp der nog wat van? Ik heb niet de hiele nommedag an tied,' had ze zegd.

Met kleren an was e op heur angaon, verdwaosd.

'Bin ie besodemieterd, smokken doet we niet. We doet alles, maor smokken doet we niet,' reup ze.

Ze had het niet over zuchzölf had, maor over alle vrouwlu, alle zusters van liefde die wiederop in de straot alles deuden, maor niet met klaanten smokten.

Veur Gerrit der arg in had, zat ze op de raand van het bère en stun e tussen de lochtbrune bienen van de negerin. Ze had hum de rits van de boks löstrokken, zöcht en vuuld en hum de rits vanneis omhoog daon. Ze was het maagie uut Sydney.

'Ach kwaojong.'

Gerrit heurde zien moe. Hij heurde Marietje Mees nao de daansles in de garderobe. Buten had e de buusdoek bij de onderboks inscheuven.

'En ieë Gerrit, en ieë?'

Steef Struun vreug Gerrit met een voele blik in de ogen en met een half zalvende, half dwingende stem te bekennen dat e veur liefde betaald had. De glazen waren leeg. Berend rekte over de taofel en zet de glazen bij mekaar.

'Now Gerrit?' Gerrit bestelde een rondtie en gung naor de leestaofel.

Gerrit had genog zegd, teveul eigenlijks. Hij bladerde in de Gezinsbode. Hij had gien Mamma Italia van neud. Een streektaoltiedschrift begunnen, verhaolen en gedichten schrieven, dat leek hum wel wat. Wat roet in de brune bonen streuien.

'Ach, laot die jong,' zee Marinus. 'Gerrit is zien va an 't begraven.'

ketelstien

Gerrit kwam niet wieder as een tweedegraods diploma. Hij had de lol der of had en gien wille meer om een onderzuuk te doen naor de warking van ien of aander chemische stof op de grui van boerenkool. Hij was de locht van pietereulie, benzeen, dichloormethaan, pet-ether 40-60, ethylacetaat en aceton zat west. Dat e in een artikel van een professor in een Amerikaans tiedschrift kommen was, dat was genogt. As der, tegen de tied dat e een aolde man was, of al uut de tied, ien of aander socioloog of naozaot onderzuuk doen zul om zien levent nao te gaon, dan kwam het onderzuuk in het *Journal of Organic Chemistry,* Medium Effects on the Electron Spin Resonance Hyperfine Splitting Constants of *tert*-Butyl Nitroxide in Mixed Aqueous Solvents [JOC, **39**, 3800-3802 (1974)] vanzölf boven water. In een warkbespreking had Gerrit veur de grap zegd dat ze volgorde van een proef wel iens aansom doen kunnen. Dat was krek de juuste gedachte, maor niet slim genog veur een Nobelpries. Dat had hum in die tied oprecht verbaosd. Wieder was de bijdraoge van Gerrit an het onderzuuk niet gaon. Tieden had e met de doemen om mekaar dreid; *oh lieveheer ik bin niet dom, ik kan ok wel aandersom.* Met de doemen lukte hum dat makkelk.

Gerrit bekeek het levent vaak van de andere kaant, dat had de wetenschap een ende op glee hölpen, had de professor zegd. Bijkaans was het niet zo bedoeld, maor het was raak ankommen. Gerrit had het gevuul kregen dat e apart zet weur, en hij had der bij heuren wuld. Dat apart biezunder weden kun met een eigen weerde, dat had e nog niet ontdekt. De moe van Gerrit had het wel metkregen, asof de helderheid weerom kommen was naodat ze de aspirienties en pepermunten staon laoten had. Ze was grootst west op zien diploma, al had ze dan ok gien weet

had van hyperfine splitting. De Splitting, dat was veur heur en aander Drenten een café in Barger-oosterveld. Gelokkig was ze niet bleven op de partij die de studententied van Gerrit veur altied ofsleut. De grelligheid van Anna, die met de aolderdom bleven was, had e niet van neud had. Van de zusters van Gerrit was allent Rika kommen, Lenie en Greetje zaten in de kleine kinder en stuurden een kaortie met veul gelok. Rika had een advertèentie van een huusholdschoel in Oosterheuveln metneumen. De schoel zat dringend verlegen om een leraor.

Nao het studentenfeestie was Gerrit dronken in bère rold, allent. Niet ien van de maagies die e vraogd had, had met hum slaopen wuld. Verlaangst naor Marie Mees van de daansles was in hum boven kommen. Dat was niet genogt, maor het was hum vertrouwd.

Gerrit was de stad en de roltrappen in V&D zat west; aal vanneis vertrekken en nargens ankommen. Hij vuulde van de familie leedvermaak over een mislukking, een zachte sneer over een tweedegraods diploma instee van een universitaire bul. Het jongste bruurtie was klaorkommen, maor niet recht. Met het telegram van Dora uut Melbourne was e bliede west. Ze had de brief lezen. Rieks was an de reize. Van Mannus kreeg e de groeten. De aoldste zeun van Dora gung met een maond trouwen. Der was een kind onderweegs.

De schoel in Oosterheuveln zat verlegen om een leraar die natuurkunde en scheikunde geven kun an de wichter van de huusholdschoel. Gerrit kun geliek laangs kommen, een brief huufde niet. Met een nei hemd, waor e de volden uutstreken had, was Gerrit hen de schoel fietst. De das zat onmakkelk, maor familie zul e niet tegenkommen.

'Raaf,' stelde de directeur hum veur.

Gerrit gaf de man die bijkaans een jaor of tien aolder as Gerrit was de haand. Hij vuulde klam vleis. Ankieken, dacht Gerrit, ik mut hum ankieken. Oogcontact is belangriek.

Raaf keek met bolle ogen die niks kwaods in zin leken te hebben weerom. Het waren ogen die bij (corvus)[2] pasten. Gerrit was op de hoede. Gerrit was altied op dingen verdacht.

'Bijkaans wul ie eerst de schoel bekieken, veur we een gesprek hebt over het wark,' zee Raaf.

Gerrit kreeg het gevuul dat e zowat anneumen was. Het maakte hum bliede en benauwd tegelieks. Raaf wachtte niet op antwoord. Hij leup de gang in en huuld de klapdeuren naor de hal en de aander vleugel van de schoel veur Gerrit lös. Wichter sleepten met tassen en keken ondeugend naor Raaf en Gerrit. Ze keken, maor wollen niet recht zien worden, asof ze bange waren ofrekend te worden op heur blikken. Benauwd bijkaans te heuren dat ze zuch gedraogen mussen.

Op de begane grond was een lokaal met twee riegen laboratoriumtaofels waor makkelk drie kinder naost mekaor zitten kunden. In het midden van elke taofel was een wasbakkie met een kraan der boven. Der naost staken een gaskraantie met een gele dop en een glummende kraan met een blauwe dop veur perslucht uut het gevlekte holt naor veuren. Gerrit kende disse taofels. De kranen waren het speulgoed van zien eigen schoeltied. Kasties met schoefdeurties onder het blad met braandvlekken van hiet glas. Gien plek veur de kneien.

Achterin het lokaal stunden opzette vogels op de vitrinekasten, naost een kwikmanometer en glazen stolp van een vacuumklok. An de gangkaant hung tegen de muur een periodiek systeem van de elementen. In het Duuts.

Raaf wees naor de demonstratietaofel. Een lesboek lag open bij een heufdstuk over verbraanding. Op een driepoot met gaasie stun een porseleinen schaoltie met blauw poeier der in. Kopersulfaat met acht *haa twee oo*. Gerrit kende de proef en wus hoe lastig uut te leggen was an kinder van een jaor of veertien dat in blauw

kopersulfaat kristalwater zat, water dat der uutgung as het poeier verhit weur en dat dan wit watervrij kopersulfaat achterbleef, zunder *haa twee oo*. Net zo lastig as dudelijk te maken dat kinder die het huus uutgaot een diel van de opvoeding metneemt. Ok niet uut te braanden, bij toeren.

'Millikan is halfweg een lesuur votgaon. Geliek op huus an,' zee Raaf. 'Laot ik daor niet ingewikkeld over doen. Het is as het is.'

Op het bord stun een reactievergelieking. Rob Millikan was niet wieder kommen as de stoffen veur de pijl. Leerlingen hadden de vergelieking niet ofmaakt. Bijkaans hadden ze allent de gasbraander uutzet.

'Het hef met de speulsigheid van de kinder te maken,' zee Raaf, 'maor dat is het niet allent west. Joen veurganger,' Gerrit heurde dat woord met veul wille, 'had wat zörgen in de persoonlijke sfeer. Het weur hum teveul en hij zit now in huus. Ie begriept dat we rap een aander veur de klas wult, benaom omdat met een maond of wat de examens bint.'

Gerrit had wille om de reactievergelieking op het bord of te maken, om het proefie met kopersulfaat uut te voeren. Hij bedapperde hum.

'Ie hebt gelok dat de markt krap is. Wel wet heb ik gelok met joe en kun ie oens uut de braand helpen. En ie praot de platte taol van de kinder, dat is mooi. Maor het bestuur mut vanzölf akkoord gaon,' zee Raaf.

'Het is een schier lokaal om experimenten uut te voeren,' zee Gerrit.

'Welke methode gebruuk ie eigenlijks in de lessen?'

Raaf wus niet wat veur boek de kinder veur de scheikundelessen gebruukten. Hij gaf zölf een paar uur aardrijkskunde en hij mus niks van de exacte vakken hebben. Hij lachte der bij asof dat een verdienste was.

'Niet dat die vakken minder bint,' zee Raaf, 'maor ik begriep der niet veul van. En de dingen die ik niet begriep, die blief ik uut de wege.' Het leek of B. Raaf ontzag had veur dommigheid.

Raaf wees wichter in de gaang terechte. Ze hadden de rokken tot halfweg boven de kneien.

Drie dagen later stun Gerrit veur een klas met drieendertig wichter van een jaor of vieftien. Hij had het bord schoonveegd. Op elke taofel stun een braander, porseleinen schaoltie en driepootie. De kinder kunden zölf de proef uutvoeren en ofmaken waor Millikan was steken blieven. Wat waren het aordige wichter.

As Gerrit de naam van de directeur in de klasse nuumde, begunden de wichter smaangs te giecheln. Gerrit had gien benul van de reden.

Tegen de zummervekaantie heurde Gerrit bij de schoel. De kinder zagen hum as leraar en tegelieks vunden ze een stukkie van een va in hum, zo vuulde hij dat en dat wol e geern.

In de leste schoelweek hadden de kinder gien aordigheid meer an lessen en nam Gerrit de dia's met die e in Australië maakt had. De miesten hadden al genog van dat laand op tillevisie zien en kangeroes en koala-beerties waren ok in de dierentuun te bekieken, maor een verhaal van iene die der west was, was toch aans. Het lokaal weur niet hielendal duuster. De gerdienen sleuten niet goed. Het was hoogzummer.

Gerrit had al die jaoren de plaaties nooit weer zien. Hij was verrast deur de beelden die gedurig herinnerings in hum lösmaakten. Het vliegveld van Sydney, het culturele centrum an de kust, het station, de bus hen Ayers Rock, Dora en Rieks tussen de wereld schaopen. Mannus achter het stuur in de huurwagen. Toen Gerrit de plaaties zag, kreeg e der spiet van dat e de dia's uut de kast pakt had en veurof gien selectie maakt had.

'Was dat joen vriendin?' klunk het uut het halfduuster.

'Heb ie het met heur daon?'

Gerrit huufde niet antwoorden.

'Of bin ie altied braaf?'

De wichter joelden deur mekaar. Het klunk as bRaaf. Wie de vraog steld had, zul altied ondudelijk blieven. Op het scharm stun Gerrit, een stuk jonger en met meer haor op het heufd, veur een bar met de arm om een schier maagie. Achter was het barghok veur de bierkratten te zien. Gerrit was vergeten dat Mannus hum met het maagie knipt had. Gerrit was heur niet vergeten. An de aander kaant van de wereld had ze hum een beetie wiezer maakt, maor niet genogt.

'Dat is veur jullie een vraog, en veur mij een weet,' zee Gerrit toen het kabaal ofneumen was.

'We zegt dit tegen Raaf,' reup een wichtie van de veurste baank. Vanneis gejoel.

Het maagie leunde wied achterover op de stoel. De rokzeum boven de kneien. Ze had witte dijen, zunder schrammegies en zunder körsties. Gerrit drukte op het knoppie van de projector. Een plaatie van koraalriffen, dat e bij de VVV in Darwin kocht had, kwam op het doek.

'Dit is ok calciumcarbonaat, dit is ketelstien in zee. Wie kent de formule van dit zolt?'

Gerrit schreef $CaCO_3$ op het bord. De wichter wollen der niks van weten. De leste dia's scheuven achter mekaar deur het apparaot. Toen Gerrit de gerdienen löströk, was de klasse leeg.

beneveld

Het leek aal vaker of spreekwoorden veur Gerrit meer betiekenis kregen. Een appel vuul, as een mèens deud wat e doen mus en met de haanden van de natuur ofbleef, altied naost de stam van een boom. Isaac Newton had dat al jaren leden in wetten vastlegd. Veraanderings brengt altied verwarring met zuk met, of aansom. De mieste lu bint niet goed met alle dagen aander dingen om de kop en geeft veurkeur an het vertrouwde. Leeuwen vangt niet de hiele dag reebokkies, maor ligt miestentieds onder een boom te rusten, net as koeien die in het grös de wereld an heur veurbijgaon laot.

Die wiesheden maakten langzaoman diel uut van het gerak op schoel. In de lessen verklaorde Gerrit wetten uut de natuurkunde en scheikunde met spreekwoorden en gezegden. Bij toeren kreeg e een proefwerk weeromme met as antwoord op een vraog 'Een half ei is beter as een lege dop. Een aold wief botter op de billen smeren,' of 'As het regent in september, valt kerstmis in december.' Dat rekende Gerrit voldoende, in de eerste klasse vanzölf, de aoldere leerlingen mussen wiezer weden. As de kindertied veurbij was, mus elk de regels van de aolden volgen.

Gerrit vreug hum of, of e zölf ok wiezer worden was. Nao twee jaor an de schoel was e trouwd met Marie Mees. Dat was vanzölf gaon, daor had e niet bij naodacht. De va van Marie was boer, gien bouwboer, maor zwienefokker en heur moe had, net as de moe van Gerrit, het hele levent op de achtergrond staon. Toen de zwienen van de schoonva van Gerrit de pest in kregen, was de zwieneboer der goed uutsprungen. De Staot had ruum betaald veur de zwienen, en veur de sanering die der an vastknupt was. De va van Marie had der niet veul wille van had. De zwienhokken waren goed en wel schoon toen het hart van Berend Big,

zoas e in het dörp de name had, in de achterste schure met slaon ophuuld.

Mus het dan toch een boerendochter weden om de familiedraod met deur te trekken? Marie wus nog van de daansles en het ofscheid in de garderobe. Gerrit wus het begun, maor was zien ongemak daor tussen de jassen vergeten. Het duurde veur e der met Marie om lachen kun. Ze hadden het der niet meer over. 'Het mieste wat der in een levent gebeurt, dat vergeet ie. Allent de dingen die ie vergeten wult, die blieft joe bij,' zee e as het te pas kwam. In de klasse zee e: 'Ik wul dat ie de namen van de elementen vergeet. Die mag ie niet wieder vertellen.' Intied was zien eerste kind geboren, een zeun. Willem.

Bij toeren stun Gerrit zo in de tuun te dreumen, maor miestentieds was e gaangs met schoelwark en zörgde e veur artikels in de vakliteratuur. In het hiele laand was e bekend deur schrieverij over lesprogramma's, proeven veur leerlingen, en deur boekbesprekings. Het gung Gerrit veur de wind en de dagen lachten hum integen, ok as e achter het bieldscharm van de computer gaangs was. Wat e onder haanden nam, leverde risseltaot.

Marie haalde hum uut de studeerkaomer. Ze sleug het kalenderblad umme van de kalender achter de deur. In lochtbruun keek een vrouw Gerrit an. *Frauenakt auf weißen Kissen* van Modigliani. Gerrit dreide het heufd en staarde over de boeken naor de bloementuun achter het huus. De diverdaotie van Marie. Ze mus van zien spullen en zien tied ofblieven, ok van kalenders. Marie had twee glazen wien inschönken. Ze wol die niet allent leegdrinken. Het was witte wien met bellegies.

'Mien va deud an veredeling van eerpelrassen,' zee Gerrit toen e bij heur in kamer zat en dreumerig de open heerd inkeek. Geelbrune vlammen zweefden stief boven het holt. Dat kwam van de thermische ontleding van holt en van moleculen die in stukken gungen deur de hitte, en

daorna combinatie met zuurstofradicalen.

'Ik doe hetzölfde met lesprogramma's.'

Hij wachtte. In de heerd knapte een holtblok. Dat was hars uut de dennenstronk, wus Marie, en dat braandde deur *oo-twee*, maor ze zee het niet.

'Singelier.'

Gerrit gung in de bienen om een holtblok op het vuur te leggen.

'Ie bint een dreumer.'

Marie nipte an het glas. Ze had heur allang daallegd bij de dreumerijen van Gerrit. Ze huuld de voeten om liefsten op eerde, of der in, net as de plaanten en struken in de tuun. De brummel zat tegen de blui.

'Lekkere wien,' zee ze, 'Portugese met bellegies.'

De glazen besleugen an de butenkaant.

'Kom iens hier.'

Gerrit peuterde hum in de neuze en prebeerde wilde haorties der uut te trekken. Ze vund het maor niks. Dat heurde niet in gezelschop. Ok niet in heur gezelschop. Ze had der gien zeggen over.

Gerrit gung op het parket zitten en legde het heufd bij heur in de schoot. Marie rekte naor het theekastie en pakte een scheertie. Ze huuld het heufd van Gerrit achterover en knipte de haoren uut de neusgaoten. Met de ogen dichte lag Gerrit achterover tegen Marie. Bestiet der wat mooiers in het levent? Is der wat mooiers as een warme en aordige vrouw bij wie ie het heufd in de schoot leggen kunt en die joe de haoren uut de neuze knipt? Iene die joe de zwarte bulties bij de oren uutknep? Gerrit zee niks. Hij preut niet over de dingen die e boven vuulde kommen. Met woorden kwamen teveul herinnerings boven. Dan gung de deur van het zwienhok lös. Gerrit kende de locht van de bonkende bolle op stal.

Marie legde het scheertie vot en kneep Gerrit zachties in de neuze.

‘Ik weet niet of het zo is,’ zee Marie, ‘maor ik make mij een beetie zörgen over oens Willem.

Gerrit deud de ogen lös en dreide hum naor Marie. Hij zag heur gezicht as Willem dat ok zien zul, as het kind veur zien moe stund. Zien zeun was viefe en Willem gung veur het eerst hen schoel.

‘Wat is het wicht? Is der was bezunders? Ik heb niks markt an Willem.’

Der kwam een trilling in de stem. Met de zwaore klaanken kun e leerlingen op schoel rap in de baanken kriegen. Miestentieds leut e de kinder de gaang gaon. Op schoel was e hiel ruumdènkend.

‘Ik weet niet of het zo is, bijkaans verbield ik me maor wat.’

Marie streek Gerrit over het haor en de ogen. Ze wol niet dat e heur ankeek.’

‘Ik heb het gevuul dat de rechterarm van Willem niet goed gruit. Het liekt asof der verschil zit tussen de linker- en rechterarm. Bijkaans verbield ik het mij. Ik weet het niet.’

‘En joe moe,’ vreug Gerrit. ‘Wat zeg joe moe der van?’

Hij was wend dat Marie moeilijke dingen eerst tegen heur moe zee. Zoas hij, as het der op an kwam eerst met Rika preut.

‘Wat dèenk ie wel,’ snibde Marie. ‘Ie bint de va van Willem.’

Ze kun der niet tegen dat Gerrit gedurig heur moe der bij haalde as het om belangrieke dingen gung. Het was waor dat ze elke week wel een maol met heur moe belde. Daor was niks op tegen, dat vund ze gewoon sund heur va uut de tied kommen was.

‘Gef niks,’ zee Gerrit. ‘Joen moe hef joe van neud. Het is goed daj heur geregeld belt.’

In de kop maakte Gerrit een omweg deur het zwienenwal-halla en gaf e Berend Big een schop in de kont. Hij ropte zien

moe peerdevleis van het bord en knipte aandermaol het kippengaas om de taofelpoten van opa's keukentaofel vot.

'Ik heb nooit wat an de arms van Willem zien,' zee Gerrit, 'wat is der met?'

Vanzölf hadden Gerrit en Marie wel wat an de haandties en de arms van Willem zien. Het kind had slim lange vingers, langer as aander kinder van zien aolder. De armpies van het jongie waren wat sprieterig vanaof de geboorte, maor daor waren ze zo an wend raakt, dat het gewoon was. Ome Frans zee het al: 'Waj niet zien wult, dat huuf ie niet te zien. En dat is maor goed ok.'

Marie had het goed zien. Ze wol het niet. De rechterarm van Willem was aans as de linker. Het leek of de rechterarm niet meer gruide.

Een week laoter gungen ze met de peuter hen de huusdokter.

Beneveld de zeun van Beneveld, had Willem bij de haandties pakt en der wat an vuuld.

'Pak joen oor iens met disse haand,' had Beneveld de zeun van Beneveld zegd en veurdaon hoe Willem over het heufd hen het oor an de aandere kaant pakken kun.

Met de linkerhaand gung dat makkelk, maor met de rechter kun Willem over het heufd hen het linkeroor niet berekken.

De dokter aosemde draanklocht tussen de lysol. Gerrit vuulde hum knap wild in de pokkel. De va van Gerrit had Gerrit vrogger veur de gek haolden. Hoe aold zul ik west weden, vreug Gerrit hum of, net zo aold as Willem now? Gerrit had zien va in de tuun hölpen. Beidend op de kneien in het zaand. Gerrit had vanof het padtie niet tot de derde riege rooie bieten rekken kund.

'Dan moej joen arm wat uutrekken, mien jong,' had Herman zegd.

De va van Gerrit had veurdaon hoe as dat mus. Met de rechterhaand had Herman de linkerpols pakt en der met korte

schokken an trökken. Toen had e de arms veuruut steuken, de haanden op mekaar. De linkerhaand had de helfte wieder naor veuren steuken as de rechter. Zo makkelk was dat west, zo makkelk kun ie uutrekken en dingen die wieder vot lagen toch te pakken kriegen.

'Aj maor wult Gerrit, dan kuj zo alles pakken wat ie pakken wult,' had zien va zegd.

Het leek der merakel op dat Willem niet alles pakken kun wat e wol. Dat kuunstie met de arms uutrekken huufde Gerrit niet bij zien zeun te doen. Dat zul Marie niet anstaon.

Beneveld de zeun van Beneveld stun der wat verlegen bij te kieken. Dit had e nog niet eerder om haands had.

'Ik zul het nog evies ankieken,' zee e. 'Bijkaans komp het van de grui en trekt het bij in de kommende tied.'

Op het karregie met watten, tangen en scheren stun een fles met ethanol 96%. Op de kast achter Beneveld de zeun van Beneveld was een riege brune potten te zien met Latijnse namen op de etiketten. Het leek hiel duur, maor het was niet aans as keukenzolt en soda wat der in heurde. De flessen waren leeg. Ze stunden der enkelt veur de pronk.

Het leek Marie niks om het an te kieken. Ze wol een verwiesbriefie.

'As der wat an daon worden kan, dan mut we der rap bij weden,' zee ze. 'Ik wul daor niet met wachten.'

'Geliek hef ze,' zee Gerrit.

Hij wus niet recht wat e met de korte arm an mus. Morgen had e proefwark veur de tweede klasse en dat had e nog niet klaor.

'Ik schrief joe een verwiesbriefie veur het ziekenhuus, omdaj andringt, maor ik verwacht der niet veul van,' zee Beneveld de zeun van Beneveld.

De dokter waste de haanden an het wasbakkie achter het gerdien.

Op het grindpad, de deur van de spreekkamer was allang dichte, kwam kwaoiigheid in Gerrit boven.

'Een hemd met lange mouwen veur die jong,' dat duurt e te zeggen. Piskiekers, ik mut der van zeiken.'

'Ho, ho,' zee Marie, 'rustig an. Dèenk ie een beetie om Willem!'

'Dèenk ie een beetie om Willem, dèenk ie een beetie om Willem.' Gerrit ropte het kind van Marie lös en nam zien zeun op de arm. Marie trök Gerrit an de scholder. Gerrit gaf niet toe.

'Ik zal de wiestie maor weden,' snauwde Marie. Ze bleef op ofstaand achter Gerrit lopen. Tot ze in huus waren zeden ze gien woord. Willem keek bedrokt, dicht tegen zien va an. Gieniend duurde wat zeggen en elk had gedachten.

Die nacht sleup Gerrit in het logeerbère. Gedurig spookten hum proefwarksommen deur het heufd. Hij maakte een opgave over jodiumtinctuur en hansaplast, maor kun het sommegie zölf niet maken. Willem lag naost moe te dreumen. Het kind was bliede dat het niet allent slaopen huufde.

De rechterarm en de rechterhaand gruiden niet meer. Maor Willem maakte op schoel nog aal schiere tekenings. Hij zat in groep vier. Kleuren met kriet dat vund Willem het mooist. As Willem naor de korte arm keek en dan naor zien va of moe, dan vreugen ze naor de leste tiekening, of gaven ze hum kleurkriet. Willem stippelde dan een bladziede vol. Geregeld gung e hen ome Frans om zien te laoten wat e maakt had.

Het levent in huus en op schoel gung zien gaang. Raaf kwam Gerrit zeggen dat der geld was veur een filmprojector. De schoelkinder kregen gien dia's meer te zien, dat was uut de tied. Marie kreeg meer spek op de heupen en belde heur moe zowat elke dag. Ze gung op peerd-rieles. Geregeld sleup Gerrit op het logeerbère. Marie snurkte.

zaand der over

Gerrit had geern een dochter had. Marie wol ok nog een kind, maor ze duurden niet zo. Lu zeden dat het onverantwoord was. In de kraanten stunden artikels over kinder met tekorten, kinder die allent met merakel veul muite een plek in de maatschappij verovern kunden. Veur elk waor wat an mankeerde, was het levent een liedensweg. Vanzölf, Marie en Gerrit mussen het benaom zölf weten of ze nog een kind nemen zulden. Het gung over nemen, allang niet meer over kriegen. Ze mussen weten dat ze onverantwoord gaangs waren as ze het deuden. De regering was gaangs de kinderbijslag te mindern en subsidie was allent veur glaswol in spouw en veur zunnecollectoren op het dak.

Nao schoeltied fietste Gerrit niet altied geliek hen huus. In de meuln an de vaort was een koffiehuus kommen. Daor stak e geregeld op. An de aander kaant van het water was nog een kampie heide. Dat had de langste tied duurd. De veuruutgaang was niet tegen te haolden. Bij toeren zaten Gerrit en Marie in de aovendschemering zwiegend an taofel. Niet allent Willem had een korte arm.

In de meuln was iene die Gerrit begreep. Van de vrouw, die koffie schunk veur toeristen en lu die het pad biester waren, kreeg Gerrit frisse locht, ok as de wieken stille stunden. Bij heur kun e kwiet waor e in huus gien plek veur vund. Marie was aal minder met de bloemen gaangs. Bij peerdrieden lag heur liefde en andacht. Gerrit scheut der bij in. Hij wus wel hoe dat kwam. Verklarings had e meer as artikels in de literatuur. Marie was tekört kommen. Berend Big had allent wille had van motten, beren en keugies. De kinder waren teveul. Marie had ofstaand van heur verwekker neumen en maakte heur niet drok om wat vrogger gebeurd was, of juust niet gebeurd was. Gerrit wol

een arm om de scholder en as een swientie bij Marie op schoot liggen. Marie begreep dat niet.

De vrouw in de meuln, die wus alles van verlaangst van zwienen en verlaangst van kerels. De meulnvrouw wus dat een mèens niet allent van de binnenkaant op een zwien liekt. Ze had daor gien muite met. De meulnvrouw huuld van een goed gesprek en van een goed vervolg van een goed gesprek.

Gerrit vund zien gerief onder de dreiende wieken. Dat gung an tot op een nommedag ome Frans in de meuln achter een kop koffie zat. Een klaore borrel der naost.

'Moi.' Frans scheuf de stoel bezied en de gegroefde haand met twee ringen naost mekaar an de trouwvinger, wees Gerrit de plek die e niet negeren kun.

'Kom der bij Gerrit. Watte.'

Veur Gerrit vraogen kund had wat Frans in de meuln deud, scheuf zien ome een kindertiekening van Willem over het taofeltie.

'Ik heb nog eerpelkisties van joe va in de bestelwagen. Die he'k al veuls te lange bij mij in de schure had. Het wordt tied dat ie de arfenis van Herman weerom kriegt. Vanaovend breng ik ze naor je huus. Watte. Ie gaot daor met an de slag.'

De stem van Frans klunk traog en helder. Frans vreug niet of Gerrit de kisties hebben wol. Gerrit weur warm en kaold tegelieks. Het leek zien lot om het wark van zien va op te pakken en der met wieder te gaon. Der weur niet vraogd of hij dat wol. Der was gien ontkommen an. Ome Frans was de bewaarengel die de bosschop wieder gaf. Het leek der op dat de mephisto-schoenen van de aolde man een duvels pad wezen. Gerrit huuld de arms wied veuruut. De vingertoppen tegen mekaar. Achter de teunbaank stun de meulnvrouw. Ze keek in de spiegel en schikte de flessen. De ofstaand leek aal groter te worden.

'Ik wul joe hier niet meer in de meuln zien. Watte.'

Frans drunk de klaore borrel. De meulnvrouw begunde op een motte te lieken. Frans zag Gerrit tegenwarpings zuken. As, as, as, as…

'As komp in de meuln te pas. Watte.'

Frans had Gerrit een sigare anlangd en was votgaon. De tiekening van Willem bleef op taofel. Gerrit zag een rooie motte met biggen in een blauw zwienhok met grieze wolken der boven; echte cumulonimbus. Gerrit gung op huus an. Hij leut de meulnvrouw achter de toog. As is de verbraande sigare.

Marie was nog niet weeromme van peerdrieden. Gerrit leup in een raom deur hen de warkkamer. Buten leek het harfst te weden. Bloemen waren knikt en grel.

Gerrit dreide hum omme en zag het kalenderblad met de naakte vrouw. Hij smokte een maol op de donkerbrune driehoek. Hij kreeg het op slag kaold. Gerrit haalde de kalender van de spieker en prikte de kindertekening vaste an het behang.

Va,

Veurige weke schreef een journalist een verhaal in de kraant over dooienadvertèensies. Ik ken die man wel. Hij was rooms en bijkaans is hij het nog. Ik ken hum van de tied dat ie leefden en ik de voeten nog onder de keukentaofel had bij het aovendeten. Ik deud de ogen nog dichte veur het bidden, maor ik zee al niks meer as ie ophuulden en ik wieder bidden mus. Onder taofel had ik de bienen wied uut mekaar, de voeten en de enkels vörmden niet langer een kruus, de haanden had ik niet meer volden, ik huuld ze in de buuts. Ik was niet meer karks, ik was niet meer bij joe in huus ok al lag mien ondergoed in de kaste van de slaopkamer en hung mien jassie an het haakie op de deel. Ik duur het je now wel zeggen: ik was benauwd veur de berichten die onder taofel deurgeven weuren. Ik

was der bange veur want ik begreep ze niet. Ik begreep in die tied niet dat de stried gien stried was tussen joe en mien moe, maor een stried tussen joe en joen vrouw.

Bint emoties pas echt as ze in de kraant staot? vreug die journalist hum of. Telt gevulens pas, as ze op pepier staot en as benaom de dooien lezen kunt dat ze hier beneden mist wordt en dat de gedachten en gevulens van de kinder, vrouwlu en vrunden nog aal bij de ziel bint die een dag eerder het nog warme lief verlaoten hef? Is het dan pas echt waj vuult as aander het lezen kunt? Is het pas echt as de dooie het lezen kan?

Ik weet het niet. Ik weet ok niet of ie nog een abonnement op de kraant hebt, en butendes, roomse kraanten bint der niet meer. Ik weet ok niet of Petrus de post deurlat. -Bijkaans heb ie in de hemel metlezen in de brief die ik an Dora schreef, dat zul kunnen en bijkaans was dat niet verkeerd.- Hier beneden wordt de busse nog maor ienmaol op een dag, een uur veur etenstied, leeghaald. Ik weet niet of ik over joen Zweedse zark hen de bosschup deurgeven mut, ie heurt het vaste niet. Zo hoop ik ok dat ie de briefies met vergif die joen vrouw, meer joen vrouw as mien moe, onder de bloemenvazen op joen graf achterleut toen ie uut de tied waren en kwaoiigheid over wat west was bij heur boven kwam, niet lezen hebt. Wees niet benauwd. De plek naost joe hef ze al betaold. De zark op joen graf daank ie an de kinder.

Veul heur ie niet meer en dat is maor goed ok, bijkaans wul ik ok niks meer van hier beneden heuren as ik bin waor ie now bint, daor op verlaoten heugte. Ie meugt mij vervluken of zegenen met joen zolte traonen, strunend deur het eerpelveld, maor ik wul nog een paar dingen kwiet.

Ik wul mien woorden wegen veur ik ze op pepier zet, maor ik weet niet hoe dat mut. Ie hebt wat de politiek angiet an het körtste ende trökken, dat is genog. Ik heb niet wunnen en Joop den Uyl, de man die ie niet lieden

muchen, die bin ie bijkaans al tegenkommen. De Uyl had het hoge in de kop, kanker, daor heb ie geliek met had. Zaand der over.

Ik weet nog hoe de kamer te klein was toen ik vreug naor die aander vrouw. Het was een aander as mien moe. Ze had beld, zee ik, of ie heur nog eerpel brengen zullen. Poters, gien eerpel veur de stamppot, zee ik, dat had ze vraogd, of waren het toch eerpel veur stamppot? Ik vreug joe wat ik zeggen mus as ze vanneis bellen zul. Ik kreeg een klap van joen meulnwiek.

Ie wussen niet dat ik leug en ik wus niet dat ie de waorheid niet zeden, ie hadden nog nooit een advertèensie in de kraant zet, maor ik zag hellevuur en verdoemenis in joen ogen, in joen hiele lief. Aangst zag ik, die maol. Ik ken die aangst veur de hormonen in mien lief.

Godvergiemme, zeden ie, maor ie vreugen in het oenzevader gien vergiffenis an de grote baos die ie now alle dagen ziet, as ie daor dagen kent vanzölf, en niet allent lange zwarte nachten. As ie gien vergiffenis vraogt, dan krieg ie het nooit.

Ik zag in joen ogen verlaangst en tekört an wille. Ik zag wat ie niet zien laoten wollen, ok zunder kraant kun ik dat lezen. Ik deud de ogen dichte.

Toen ik Mannus in Australië tröf en een paar week met hum het laand verkende en het speur van mien levent prebeerde te vinden, toen zag ik joe, of beter, toen vuulde ik asof ie bij mij waren, asof mien aoldste bruur naost mij in de wagen zat. Ik mus dèenken an die autorit hen joen kantoor. We reden deur ‘t Haantie. *Ie zeden dat dommiet* ‘t Hennegie *kommen zul, en nao De Kiel wachtte ik op* De Overjasse*. Ik weet het kippenhok met de hennegies nog dat ie wezen. Die kerel in de overjasse, die bin’k bijkaans zölf. ‘Kiek, daor löp de overjasse.’ Daor gung het om, dat gevuul vund ik bij Mannus weerom, an de aander kaant van de eerde, over de vaort.*

Wat Dora mij zee, vlak veur ik weerom vleug, dat was genogt. Ik vreug heur niet wieder. Ik wol niet weten, wat me aal dudelijker weur. Die aander eerstgeboren zeun, die much der niet weden, die was de eerste niet. Ik bin de eerste niet. Ik bin de tweede niet. Ik ken mien plek. De volgorde tel ik niet meer. Het stiet mij an, maor het muit mij bij toeren. Het was gien straf van oenzelieveheer, eerst drie dochters en dan een dooie zeun. Ok vlees van jonge vaders is zwak, dat stiet in de kraant en bij wieze van uutzundering geleuf ik het Neisblad.

Wat ik van mien levent maakt heb naodat ie vot waren, ach, ie huuft het niet te weten, ik zal het joe niet zeggen. Ie waren kaold onder de zark of ik schreef Dora een brief over joen grauwgries hemd en hoe as ie de arm onder het heufd hadden op die hiete dag in augustus. Ik zette tien jaor leden gien advertèensie om je een leste maol over de ruggen van de leesders te groeten, maor kreup vot achter de kraant.

Laoter vertelde ik lu die het heuren wollen wat verhaolen, maor ik dèenk niet dat ie ze heuren wult. Het huuft ok niet. Dat ik de verhalen met mien kleur verteld heb, dat ik ze vertellen mus, is meer as zat. Veur mij was der achter Marie, met heur va en moe, met het zwienhok, het peerd an het hek, ok een vrouw die belde of ik nog woorden veur heur had, of zinnen veur een verhaol en zinnen veur het vleeis. Ik had een vrouw veur stamppot. Eeteerpel wol ze niet van mij,' seed potatoes' huuld ze van. Ome Frans bracht mij joen eerpelkisties weerom. Ze waren leeg, maor ik heb de bosschop metkregen. Ie hebt joen bosschoppers, liekt het.

Ik bin weerom hen Marie gaon. Dochter van een zwienefokker die mij een zeun geven hef, met een kort armpie, en met een goed verstaand.

Smaangs loop ik vanneis achter joe deur het eerpelveld en frossel ik mij deur die halve bunder eerpelloof. De voeten

blieft mij bij toeren steken achter de natte grune rangen. Ie kiekt nooit achterom of ik der nog bin. Ie kiekt bezied en naor veuren en ie zuukt bladrollers, bonten en zwartpoten maank de donkergrune plaanten. Ie trekt een zieke stam uut de eerde. Ie stopt rangen en knollen in een eerpelzak. Ie kiekt niet om, maor an joen rugge zie ik dat weeromkieken zeer doen mut. Ik vuul de pien in de scholders, in de nekke. Ik kiek nog gedurig achterom, maor zie dat de eerpel riep wordt en dat het loof geel en bruun begunt te worden, achter mij. De locht wordt paors en rood. Sang as bluiende heide. Aolde woorden vertelt gien nei verhaol meer, maor as ik veuruut kiek, zie ik joe aal kleiner worden an het ende van het laand waor eerpelriegen mekare treft. De wieken van de meuln vertelt een verhaol dat ik niet ken.

Over het gele zaand hen, over het water hen, schreef ik Dora over de steunzolen uut joen schoenen, de iezern zolen die ik in de ofvalbak mieterde. Ik had ze niet van neud en ie zullen nao die jongste dag ieuwig rusten, met blote voeten naor mien kaant, maor dat weet ik niet zeker, bijkaans met de zwarte zundagse schoenen an de voeten, de veters veuls te strak. De haanden volden op de buuk met de rozenkraans as pakkeldraod om de vingers, zunder de golden ring die met eerpel in een zak hen Frankriek gung. Laoter heurde ik van Fenna van kantoor, ik kreeg verhaolen over Raaf. Ik heurde van Mannus en van Rieks en Dora. Het is maor goed dat ie gien weet meer hebt van die dingen. Bijkaans heb ie het altied weten en in smook van de Ritmeesters votblaozen. 'Alles waj opzoegt mut der weer uut. Watte,' zul ome Frans zeggen.

Ik zie joe an de wiekswalle, op de hurken an de raand van het eerpellaand, uren op de hurken. Ie kiekt naor de meuln an de aander kaant van de vaort. Met z'n beidend graaft we vanneis het dooie zwien op dat achter het huusie lag waor ie met Anna begund bint. Het huusie is vot, der lig een snelweg die hen Schaffhausen giet, of hen

Münchhausen, dat bin'k evies kwiet. Ik heb gien haor meer op het heufd. Het moeras en de heide bint zowat vot.

Ie hebt de sigaar in braand, het blikkie met Ritmeesters in de buuts van het jassie. Bijkaans gef Petrus of Oenzelieveheer joe een Elisabeth Bas. Vuur, maor ok rook waor gien vuur meer gluit. De rugge naor het eerpelveld, de jutezak met bladrollers, bonten en zwartpoten onder an de wiekswalle, ogen die hen de aander kaant van het water kiekt, hen duzend bunder donkergruun eerpellaand.

Ik druk lang geel grös bezied en gao op de dreuge warme eerde zitten. In de binnenbuuts van de jasse weet ik een schriefblokkie. Ik haold de pen in de haand, maor ik schrief niks meer. Ik huuf niet te schrieven om met joe te praoten. Ik zit naost joe an stilstaond water en weet eerpel veur mij, poters, eerste klasse poters. Bijkaans stiet: 'stabiel' op het label aan de eerpelzak.

Gerrit ondertiekende de brief niet. Hij had het gevuul dat e der nog wat bij schrieven zul. Dat e weerom gaon was hen Marie en het aovontuur met de vrouw van de meuln ofsleuten had. De minnaores die gien kinder wol, nooit gien kinder wol, allent een vrijer veur der bij, een gigolo, om wieder heur eigen gaang te gaon, diezölfde vrouw had in de meuln een kind kregen, krapan een jaor naodat ome Frans met Gerrit praot had. Bijkaans zul e nog een maol veur een dna-test vraogd worden, dat had Gerrit schrieven wuld, maor dat had e niet daon. Hij wol het poppie niet zien. Het speet Gerrit niks dat de meuln ofbraandde en de aolde vlam met een aander man, in een aander overjasse, naor een aander dörp verhuusde.

Gerrit had zeggen wuld dat e meer as vrogger begrepen had, waoromme va bij moe bleven was, tot de dood der op volgde, dat wel. Dat zul e ok doen, dat was e hellig van plan.

Gerrit zette de haand onder de brief en likte de envelop dichte. As vanzölf legde hij de brief op de weegschaol die

op het bureau stun. Het was te late, maor now scheut hum in het zin hoe e de woorden die e schreven had, wegen kund had, net as de zwaorte van sigarenrook. Maor hij had schreven wat e schreven had. De inkt was al dreuge. Gerrit scheuf de brief achterin het *Handbook of Physics and Chemistry*. Gieniend die de bosschop daor vinden zul.

wisseling

Hellig en heilig lagen dichter bij mekaar as Gerrit dèenken kund had. Het leek goed te gaon, maor omdat Marie al aordig naor de veertig gung, zul ze in het ziekenhuus bevallen. Het naokommertie zul niet net as Willem in het aolderlijk huus het eerste locht zien.

Gerrit was op schoel gaangs uutleg te geven over het ozongat en de opwarming van de eerde. Gerrit had de kinder zegd dat een scheet benaom uut methaan bestun, dat was hetzölfde as eerdgas, dat de eerde der warmer van weur. Gerrit had de gasbraander uutzet en de heufdkraan dichtdreid. Gerrit schreef het huuswark veur de aander week op bord: Maak de reactievergelieking kloppend. Raaf was het lokaal instapt. En had Gerrit bij de scholder pakt. Gerrit mus metkommen. Raaf had de stagiaire, die in de personielskamer op het volgende uur te wachten zat, naor de klas stuurd.

'Ie mut hen het ziekenhuus,' zee Raaf.

'Ik begriep dat het niet zo goed giet met je vrouw. Ik breng je der hen.'

Gerrit had zölf met de auto wuld, maor Raaf had Gerrit tegenhaolden.

Wat der precies an de haand was, dat wus Raaf niet. Maor het was eernsachtig genogt.

Een dik kwartier later rende Raaf achter Gerrit deur de gangen van het ziekenhuus. Bij de deur van de kraamkamer huuld een zuster ze tegen. Gerrit much wieder. Raaf mus buten wachten. An de gezichten van de dokters en verpleegsters zag Gerrit dat het niet goed was.

'Marie, Marie,' schrouwde Gerrit.

De ogen weuren hum aal groter, asof ze hen buten wollen en opzoegen wollen wat der gebeurd was. De dokter kwam op Gerrit an en pakte hum bij de scholder.

‘Het spiet mij. Het spiet oens,’ zee Van Nuchteren en trök het monddoekie naor beneden.

‘Wij, specialisten, kunden der niks meer an doen. Het was acute zwanger-schapsvergiftiging met inwendige bloedings.’ Van Nuchteren zweeg. De dood tengevolge hebbende, heurde Gerrit uut het heelal weerklinken.

Op het bère lag Marie tot an de hals onder een wit laken. Het gezicht ontspannen, asof het zwaore wark volbracht was. Een lok haor, een enkelte grieze der deur, half veur het linkeroog laangs. Gerrit wus niet hoe de bienen hum overènd huulden. Hij leunde op het bère, leut hum over het nog warme lief van Marie vallen. Gerrit vluukte, reup zien va. De zuster naost hum snokte. Het wicht had traonen in de ogen. Deur de glief van de deur keek Raaf de kamer binnen.

‘Ik heb vergeten de gasbraanders uut te zetten,’ zee Gerrit. ‘Ik mut naor schoel.’

Gerrit leut de bèrestang lös en knupte het jassie dichte.

‘Ie huuft niet naor schoel. Ie kunt hier blieven.’

Het wark van Gerrit was deur een aander oppakt as bij een estafetteloop. De zuster pakte Gerrit bij de arm. Ze zette hum op de kruk naost het bère.

Ze trök het laken over het gezicht van Marie. Elk stun te wachten tot der wat gebeuren zul.

Der schreide een kind. Bij het raam stun een couveuze met een poppie der in. Het wichtie schreide. Gerrit wol schrouwen en schreien en lachen tegelieks. Hij lachte, hij schrouwde van de lach, traonen leupen hum over de wangen. Hij vuulde warm water laangs het bien naor beneden lopen. De broekspiep pikte hum.

‘Marie, Marie, oh gottogod.’

De stem sleug hum over, leek bijkaans te knappen. De zuster tilde de deksel van de couveuze en rekte Gerrit het poppie an. Het wichtie had de oogies dichte en schreide. Gerrit kun het kindtie zowat niet haolden. Hij nam het met

hen het bère waor Marie stille lag, veur altied stille lag.

'Siena, ze zal Siena heten,' zee Gerrit. Negen maond leden waren ze een weekend hen Italië west.

Gerrit had het laken vot slagen en streek Marie met de achterkaant van de haand over het gezicht. Het leek of ze lachte. Gerrit huuld het poppie tegen het gezicht van heur moe.

Dat hadden ze ofpraot. Het kind zul niet Gerrit heten en niet Marie, een kind huufde het stempel van de aolden niet zo hard en strak metkriegen. Een aander naam, een neie naam, zul het kind meer ruumte geven een eigen pad te zuken. Ok de grootaolden van het kind huufden niet benuumd worden. Met de chromosomen en de genen waren al genogt trekken en eigenaordigheden an de aander generatie deurgeven. Elk had ja de eigen stried te strieden, daor huufde een extra plakkertie niet bij.

De zuster nam Siena van Gerrit an en legde het poppie weerom in de warme deus.

Op de gang stun Raaf. Hij had Willem an de haand. Het kind was van schoel haald en deur de concierge ofleverd. In de linkerhaand huuld het kind een tiekening. Toen Willem zien va zag leut e Raaf lös.

'Veur mamme,' zee Willem.

'Ie hebt een zussie,' zee Gerrit.

'Willem, ie bint now een grote kerel. Ie hebt een zussie.'

Vanof de dag dat Gerrit wedeman was much e Berend tegen de directeur zeggen. Gerrit bleef een maond van schoel. Om de aander dag kwam der hulp van de gezinsverzörging. Familie wol Gerrit niet over de vloer. Ok zien zuster Rika niet, die de nacht nao de dood van Marie bij hum slaopen bleven was. Rika had de aander mörgen zegd dat ze niks verkeerds daon hadden, dat levent maken en doodgaon dicht bij mekaar lagen, maor Gerrit had heur niet weer in huus wuld, en de aander zusters ok niet. De

kalender met de kuunstige vrouwlu lag in de onderste la van het bureau.

Kleine Willem leek niet recht te weten wat der gebeurd was. Geregeld vreug e wanneer moe weer kommen zul. En elke maol as Gerrit zee dat moe niet weerom kommen zul, maor dat ze bij Oenzelieveheer en bij opa en oma was, kwamen hum de traonen in de ogen en kneep de keel hum dichte. Het jongie was vlot tevreden met de antwoorden en speulde dan tot het aovendeten allent of met kinder uut de buurt. Siena had nargens weet van en drunk gulzig de flesse leeg as Gerrit heur op schoot nam.

Nao een maond kwam ome Frans laangs. De zwaoger van Gerrit zien va was slim aold worden, maor de blik in de ogen was helder.

'Ik weet dat ie niet veul ophebt met de familie,' zee Frans toen e bij de achterdeure stun. Frans wachtte niet of e neugd worden zul, maor leup deur hen de woonkamer.

'Ik bin een aolde man en ik kun het goed met joe va vinden. Watte. Ik wol het poppie goeiedag zeggen.'

Nao de leste maol bij de meuln had Gerrit ome Frans niet weer zien.

'Siena lig in de veurkamer in de wiege. Ze slap, maor ie meugt veurzichtig kieken, aj wult. Met een half uur kreg ze de flesse.'

Gerrit gung hen de keuken. Hij maakte koffie en keek in de kelderkaste of der nog een klaore in de flesse zat.

'Ie hebt het niet tröffen. Watte.' Gerrit had water lös in de ogen. Hij was bliede dat e hum op de koffie en op de melkflesse van Siena richten kun.

'Schier poppie, watte.' Frans beug veurover en keek achter het hemeltie van het kinderledikantie.

'Ze liekt op heur moe. Daor kuj bliede met weden. Watte.' Frans wees naor de foto van Marie die op de raand van de tillevisie stun.

'Ze was een goeie vrouw. Watte.'

‘Dat was ze,’ zee Gerrit en kwam met twee koppies uut de keuken.

Gerrit kun de opmarkings van Frans verdragen. Frans had zölf de vrouw verleuren, deur aolderdom, maor dat gaf hum toch recht van spreken. Die man wus hoe het vuulde om onomkeerbaor allent te weden.

‘Ik weet niet of ie melk en suker gebruukt. Ik heb het in de keuken staon.’

Frans drunk allent nog zwarte koffie, negerkoffie, zee e. Hij had der geern een jonge borrel bij, een blanke, as dat zo kun. En Afrikanen in de tuun. Dat kun ok.

Ze waren goed en wel an het tweede bakkie toe, toen uut het achterhuus een hoge schrouw klunk. Een kind blèerde.

Gerrit steuf in de bienen. De stapel eerpelkisties was ondersteboven gaon. Willem stun der met een beteuterd gezicht bij te kieken, maor toen Gerrit binnensteuf leek de aangst in een grijns te veraandern.

‘Sodemieter op,’ schrouwde Gerrit.

‘Verrekte kwaojong, ha’k je niet zegd van die kisties of te blieven.’

De halve lach op het kindergezichtie trök rap vot en zo rap as de bienties hum dreugen, rende Willem de deur uut, de tuun in op de buren an.

Frans kwam de schuur in en tröf Gerrit in toezel, traonen in de ogen.

‘Kom met kerel,’ zee Frans.

‘Gao zitten. Laot dat kind. Der is niks an de haand. Watte.’

Het was of kwaoiigheid van weken in Gerrit boven-kommen was. Zien zeuntie had de verkeerde draod op het verkeerde ogenblik raakt. Het leek of een kaortenhuus in mekaar zakte. Frans kreeg de flesse uut de kelderkaste en schunk een tweede glas in.

‘Veur alles is een tied,’ zee Frans. ‘Hier ok veur. Watte.’

‘Marie,’ snokte Gerrit.

Frans zee niks en keek naor zien neef, die in toezel op de taofel leunde en snokte.

‘Marie is der niet meer, net as Lena der niet meer is en net as joen va der niet meer is. Een bult lu bint der niet meer. Watte.’

‘Da’k die kwaojong zo votstuurd heb, dat stiet me tegen, dat was min.’

‘Dat haj aans doen kund, maor ie hebt het niet aans daon. Watte.’

Gerrit keek over de taofel naor Frans die an de klaore nipte, verscheuf de stoel en zette de voeten op het kruus dat de poten van de taofel vastigheid gaf.

‘Mien va deud hetzölfde met mij,’ zee Gerrit en now jaag ik mien eigen zeun de deure uut. Dat muit me het miest.’

Frans nipte an het glassie. De haand trilde hum. As Gerrit goed keken had, dan had e zien dat Frans de mondhoeken een beetie omhoogtrökken had.

‘Ach jong, aj in het verleden graaft, vind ie altied wel dingen die joe bekend veurkomt. Watte.’

In het achterhuus klunk gestommel. De buurvrouw bracht Willem weerom. Het kind had rooie wangen en dikke ogen van het schreien, een negerzoen in de haand.

‘Hij wol geern naor zien pappe,’ zee de buurvrouw.

‘Ik zie dat ie visite hebt. Ik gao maor weer. Moi Frans. Mooi da’k je hier zie.’

In de veurkamer maokte Siena kenbaor dat ze honger had. Willem gung bij Gerrit op schoot en leunde tegen zien va.

‘Blief ie maor zitten,’ zee Frans. ‘Ik red mij wel met het wichtie. Watte.’

‘De flesse stiet in een pannegie in de keuken,’ zee Gerrit. Hij streek Willem deur het haor. Het kind lachte zowat alweer. ‘Of hej de veters lös,’ zee Gerrit. ‘Jong toch. Za’k ze joe vastknuppen?’

De linkerarm gruide gewoon deur en as Willem rechtop stund kun hij met de linkerhaand zowat bij de linkerknei, net as aander jongen van zijn aolder. Met de rechter was dat aans. Willem was zowat zestien en wol geern een brommer om met te crossen en hij had verlaangst naor een vriendin om stevig vaste te holden en haand in haand met te lopen en in het duuster dingen met heur te doen en om met heur naar de steerns te kijken. Maor de wichter van de schoel mussen niet veul met Willem. Ze wollen een jong die heur stief vasthaolden kun met beide arms. Gerrit vun het niet vertrouwd dat Willem brommer reed.

Gelukkig was Siena in de buurt. Ze leek op heur moe en toen ze aolder weur, trök ze aal meer op heur bruur an. Willem was niet allent aolder, maor hij wus ok hoe e Gerrit uut de buurt van zien zuster haolden kun. Het korte armpie had hum weerbaor en wiezer maakt.

De stried met de butenwereld had Willem wunnen. Maor de kwaoiigheid van Willem bleef, over zien va die niet naor hum uutrekte, die aal meer tied achter het bureau deurbracht met die verrekte artikels in al die verrekte tiedschriften. Nog aal was zien vraog om andacht niet vervuld. Bijkaans zul dat nooit veurbijgaon. Bijkaans was het beter dat as fait accompli in het heufd vaste te leggen.

Elke maol as Siena heur deur Gerrit tekört daon vuulde, gebruukte ze heur vrouwelijkheid. Dan kocht ze een neie jasse of aander kleren. Ze leut Gerrit betalen veur de ofstaand. Siena en Willem waren zat van de verhaolen van vrogger.

slangenkoel

Willem gung nao de middelbaore schoel in stad op kamers. Zien va was slim aold worden en mu. Het hart van Gerrit sleug of en toe een maol over en rikketikde dan weer veuls te rap. Toen de huusholdschoel fuseren gung en in een schoelgemienschap verdween, pakte Gerrit de kaans met beide haanden. Hij stopte met warken. Bij toeren gung e hen Willem, maor wieder as het café in de straot waor Willem woonde kwam e niet. Willem had de naam veraanderd. Hij nuumde hum Will. Siena had daor met 'last will' over grapt. Will leerde wieder op Minerva veur kuunsten.

Will wol zien va niet over de vloer.

'Ik heb genog opmarkings van je heurd, ik huuf ze evies niet. Laoter bijkaans, maor now niet,' had Will zegd.

Het haor gruide Will tot wied in de nekke.

'Bij toeren he'k het gevuul daj allent al deur in mien kamer te kieken de kleur van het behang verschieten laot. Ik huuf dat niet.'

Gerrit was schrökken van zoveul kwaoiigheid.

'Va, ie bint een beste kerel,' had Will zegd, 'maor uut de buurt blieven.' Will had net niet vluukt, maor het hung in de locht.

Gerrit kun zwiegen. De jaoren veur de klasse hadden Gerrit genog bijbracht. De mond haolden, dat had e leerd. Gerrit had het gevuul dat e aal meer op zien va Herman lieken gung. Hij had het gevuul dat e met Herman in de slag was, vanneis. Niet dat e der wille van had, maor het deud hum niet slim zeer. Butendes bleef Siena nog bij hum wonen. Een vrouw over de vloer was angenaom. En nao Siena zul e gien aander in huus wullen.

Willem wol kuunstenaar worden, bijkans schilder, maor in elk geval wol Willem het artistieke pad op.

‘Ik heb der aordigheid an,’ had Willem zegd, ‘en butendes die lu bint aans as aander lu en dat stiet mij an. Ik bin mien hele levent al aans west en ik wul wel iens kundig volk om mij hen.’

Ze hadden der over streden. Er korte arm was aans, maor ok niet hiel aans. Gerrit had prebeert om Willem naor een leraorenopleiding te kriegen.

‘Daor zit meer toekomst in,’ had Gerrit zegd.

‘Omdaj der zölf uutsodemieterd bint, zekers.’

Zo gungen die dingen, vund Gerrit. Op elk is wel wat an te marken. Hij zweeg.

Gerrit wus niet of Willem het der om deud, maor as e met de zeun in stad was, dreug Willem altied hemden met korte mouwen. Elk much zien dat de rechterarm an de korte kaant was.

Willem had een goed besluut neumen. In krap vief jaor had e Minerva ofrond. Hij had drie jaor varfd, maor was in het leste jaor overstapt op wat e installaties nuumde. Het ofstudeerwark weur, met wark van aander studenten in de Martinihal toonsteld. Gerrit had ofwacht of e wel vraogd worden zul om te kieken. Het was hum metvallen. Met Siena, die een jasse kocht had die ze an twee kaanten dragen kun, was e hen Stad gaon.

Tussen scheidingswaanden stund een keukentaofel die an weerskaanten uutrekt was. Rondumme stunden borden met grune, rooie, blauwe en aander kleuren soep. Meulnwieken, met op elk van de punten een tillevisie, dreiden horizontaol rondties over de taofel. De beelden op de scharms versprungen geregeld. Dan weer zwart-wit, dan weer in kleur neisberichten, natuurfilms, karkdiensten, en op ien was gedurig een aquarium te zien waor vissen om koraalriffen zwummen. Boven de tillevisies zweefden an strakke koperdraodties lange worstballonnen.

Onder taofel dreiden op een kleinere meulnwiek vier tillevisies tegen de klok in. Der was krapan te zien wat de

beelden waren; de televisies stunden achtersteveuren met de scharms naor mekaar richt. Gerrit zag bokswedstrieden, vrijerijen die hum slim sadistisch toeleken, schoppende bienen en een scharm met tillevisie-snei in de rondte gaon.

'Geern had ik het geluud op volle starkte had,' zee Willem, 'maor dat much niet. Aander exposanten hebt daor last van.'

'Ik begriep der niet veul van,' zee Gerrit. Hij wus waor het over gung, maor hij wol het niet weten. Tegelieks wol e Willem de kaans geven om uut te leggen wat e zeggen wol met disse kuunst. Will wol de muite niet doen. Hij had wel in de gaoten dat de bosschop veur zien va niet aordig weden zul. Het zul een dialoog veur doven worden, vreesde Will. Alles wat dacht weur, huufde niet zegd worden.

'Het kuunstwark hef een eigen taal en as ie dat niet snapt, dan mut ie maor beter luustern.'

Will zee het zo vlak as e kun.

Siena begreep het wel. Ze huuld der niet van te zwiegen over zaken die ok hardop zegd worden kunt.

'Va,' zee ze. 'Ie meugt het bijkaans niet geern heuren, maor het is niet meer as wat het is. Een keukentaofel waor wereldneis, het hiele levent bespreuken wordt, dat is het. Maor onder taofel wordt geregeld aander bosschoppen deurgeven, bosschoppen die niet gelieks dudelijk bint veur lu die allent ogen en oren hebt die boven de potten, de borden, de messen, vörken en lepels uutsteekt. Ik mien de kinder, maor dat had ie al begrepen. Ie huuft joe niet dom te haolden.' Gerrit knikte. Hij leup een maol om de taofel hen en prebeerde de porno-film op de tillevisie onder de taofel te bekieken, maor het beeld dreide rapper vot as hij om de taofel lopen kun.

Will zag zien va onder de taofel loeren en gnees.

'Kom, va,' zee e wat milder in de kop, 'we gaot de aander ofstudeerwarken bekieken.'

In een Portugees restaurant vierden ze het diploma van Will. In een koeler met iesblokkies en water dreef een halve flesse vinho verde. Het was de tweede flesse. Ze leuten heur de roodbaors smaken en Gerrit nam veur de tweede maol van de knoflooksaus.

'Waor gung de ruzie met de familie van mien grootmoe dan precies over,' zee Siena, 'Leg mij dat iens uut.'

Gerrit tikte de as van de sigare. Het was pas de tweede die dag. Het was een dure.

'Mooi daj dat vraogt,' zee e. 'Ik weet niet of ik het je kan duden. Het waren verschillen van opvattings tussen mien va en moe, zo leek het an de butenkaant, an het oppervlak, maor in de loop van de tied is zowat elkenien kwiet waor het met te maken had.'

Gerrit zee niks. Siena wachtte, ze wol now weten wat het was en ze vun dat ze recht had op klaorheid in de onmin tussen heur opa en zien schoonfamilie. Een onmin die gedurig wieder geven was en het levent van elk bepaold leek te hebben. Siena had een ongedurige blik in de ogen. Willem zweeg en stak de vörk dwars deur een goldkleurige pomme parisienne. Hij had met de toonstelling zegd wat zeggen mus. Met de installaotie had e het leed buten de deur zet, zo vuulde hij dat. Maor as Siena nog een maol de dingen op een riege zetten wol, dan was hum dat goed. Siena had al vaak met hum praot, maor het leek der op dat ze het verhaal nog een maol van heur va heuren wol.

'Bijkaans is het as met de karken,' zee Gerrit.

Hij nam een slok van de wien. De bellegies sprungen van de tong. Hij wus dat het koolzuur was, koolstofdioxide dat uut de wien ontsnapte. De wetenschap gaf hum haoldvast an de dingen om hum hen. Met materie was dat te doen, met mèensen een stuk lastiger.

'In de jaoren nao de oorlog, en zölfs in de oorlog toen mèensen in de vrede wel aander zörgen hadden, maakten geleuvigen die het zeker mienden te weten ruzie tot der

scheurings uut teveurschien kwamen. Dat was op het niveau: hef de slang spreuken toen e Eva zowat in de börst beet, of mut ie dat gedrag van de slang as een sprookie zien?'

Gerrit rolde het servettie op en streek het laangs de lippen. Hij drunk van de wien.

'Water van maken,' zee e.

Een boer kwam veurzichtig uut het keelsgat.

'Dat zeg ome Frans altied. De wien, het water. De scheet, de wind. Watte.'

Siena was eernsachtig. Ze kende die grappies.

'Was Genesis bijkaans niet meer as een menier om dudelijk te maken dat een man deur een vrouw verleid worden kan?' gung e wieder.

'Dat addertie onder het grös leverde een scheuring op. Now bint de hervormden en geriffermeerden weer bij mekaar, de beste domnee kan niet meer uutleggen waorumme ze ook al weer uut mekaor gaon bint.'

Gerrit zweeg, asof e de woorden wegen wol, asof het now pas tot hum deurdrung wat der gebeurd was in de jaoren die een ieuwigheid achter hum lagen.

'Ruzies heurt der bij,' gung e wieder.

'Dat stiet ok in de biebel, aj daor weerde an hechten wult. Kinder zult aolden in de steek laoten, stiet der. Ik zuuk de plek van die woorden niet veur je op. Ze staot overal, ok in de koran en in Don Quichote. Elk is de man van La Mancha.'

Gerrit lachte minzaom. De filosofische warken had e opbörgen, as e nog een boek pakte gung het over wetenschap en over levens van onderzukers, van schrievers en schilders. Algemene samenvattings leut e rusten, het bezundere wol e weten. Zo was e gaangs de wereld kleiner te maken om het grote te bedappern.

'En omdat we now toch zo met mekaar praot. De onmin tussen joen opa en mij heurde der ok bij. Hij zal het nog

aal niet geern heuren, netzomin as ik het geern van mien va heuren wol, maor over veul onderwarpen dèenkt we niet zo verschillend. As dat wel zo liekt te weden, dan kuj naor de daoden kieken. De vörm van het schilderwark en de kuunstwarken van je bruur,' Gerrit keek over de brille hen Willem die wien inschunk en de bellegies in het glas leek te tellen, 'is aans, maor hij hef jaoren varfd over dezölfde motor die mij een half levent gaangs haolden hef. Dat de arm van Willem an de körte kaant bleven is, dat is slim vervelend, maor het is veur mij een uting van de onmeugelijkheid vast te pakken wat dichtebij is. Dat was veur mij vrogger, maor ok now, niet aans. Aj het zo bekiekt is het ok mien korte arm.'

Will weur hellig. Ze mussen hum van de arm ofblieven. Zölfs zien va mus hum van de arm ofblieven.

'Joen moe was dichte bij, maor toen ie geboren waren, toen was ik heur kwiet. Toen was ik kwiet wat mij dierbaor was. Maor ik kreeg joe Siena.'

Even aorzelde Gerrit, asof het hum nog aal muite koste om woorden te vinden en ze uut te spreken. Het snokken was al jaoren veurbij. De dood van Marie bereurde hum nog wel, maor an de binnenkaant. Dat was genog.

Siena heurde dat Gerrit *dierbaor* zee toe e het over Marie had, dat e niet zee *mien liefste*.

'Ie bint mij nao, net as Willem, maor ik kan joe niet vasthaolden. Mien arms bint te kört. Ie kunt dat ok as beeld zien, net as de slang in het paradies. Dat is mien addertie onder het grös. As ie mij niet goed verstaot, of niet goed verstaon kunt, of as ik mij niet goed genog uutdruk, dan kuj mij daor morgen zwart om ankieken, dan hebt we nao verloop van tied stried over zwart & wit. Dan stiet de kark niet meer in de midden.'

Siena keek met verlaangst naor het deusie sigaretten dat op taofel lag. Willem had het liggen laoten, maor ze bleef der of.

‘Zo zit het zu’n beetie?’

‘Ja,’ zee heur va. ‘Zo zit het zu’n beetie, maor allent wat mij angiet. Veur joe kan het aans weden. Ie hebt joen eigen waorheid.’

‘Ik zie ik het zo: der is niet veul neis op eerde en onder de eerde. Ie kriegt wat ie der in stopt. Kinder mut ofscheid nemen van de aolden. Ze mut ja op eigen bienen staon as de aolden der niet meer bint. Om ze stark en weerbaor te maken, hangt der gedurig onmin in de locht. Stried maakt stark. Mien va zee het altied al, vechten muj, maor ik wol der niet an. Ik was pacifist. Now zie ik dat ik hum niet begriepen wol. In die tied kun ik het niet. Starker nog: het much niet, dan zul ik nooit mien eigen pad vunden hebben. Dan was ik niet stark genog west om te doen wat ik daon heb toen joen moe störven is.’

‘Dus wij kriegt ok ruzie met mekaar?’ zee Siena.

Ze rekte naor het deusie North State en haalde der ien uut en huuld Willem het pakkie veur.

‘Doe mij veur disse maol maor een sigaar,’ zee Willem.

Gerrit rekte zien zeun een Ritmeester.

‘Ik heb het had. Wat een gezeur hier an taofel,’ Willem stak de braand der in.

‘As komp in de meuln te pas.’

De gewichtloze rook nam het uutzicht vot. As is verbraande turf.

‘Bijkaans,’ zee Gerrit en langde Siena de ansteker an.

‘Bijkaans kriegt we ruzie over het roken, of over drugs, draank, over geleuf, of over joen ofkeer van vlees-eten en joen liefde veur peerde, veur onbespeuten gruunte. Bijkaans kieze ie een verkeerde man om joe levent met te delen, ien mien ogen dan. Of vrouw vanzölf.’

‘Oh, oh, oh,’ reup Siena, ‘daor hebt we het niet meer over, dat hadden we ofpraot.’

‘Kiek, dat mien ik now,’ zee Gerrit.

‘We hebt het der niet meer over, maor de onmin, of

beter: de onmacht om met de dingen om te gaon, die blef.'

'Tot ie ze laot rusten,' zee Willem.

'Ie hebt geliek jong. Schenk mij nog iens in Will.'

Gerrit zag dat het gezicht van Willem betrökken was. Hij kende het gevuul dat der onder zat. An de butenkaant was der vrede, maor onder taofel gung de wedloop gewoon wieder. Willem had wark vunden bij het Stedelijk in Amsterdam. Zien zeun zul in de kommende tied veur een diel de toonstellings in het hiele laand met uutwisselings bepaolen. De oorlog zul wieder gaon, zichtbaor veur elk die het museum an de binnenkaant bekieken zul. En ogen had om te kieken, ogen om te zien. Gerrit was niet van zins hum met kuunsten te bemuien. Deur ofstaand zul de ofstaand vanzölf groter worden. Smaangs mus ie wied vot gaon om dichterbij te kommen. Zo heurde het. Willem mus daor zölf achterkommen en Siena ok. Met een half jaor zul Siena het huus uut gaon, dan kun e verhuzen naor het huusie tussen Diphoorn en Achterste Erm, dat e op het oog had. De artikels wol e rusten laoten. De computer huufde niet meer met. Gerrit wol hum in de tuun vernuvern. Gerrit zag hoe Willem het wienglas an het steeltie dreide. De wien bleef op de plek.

'Will, vraog ie de serveerster veur het naogerecht, aj wult. Dan reken ik dommiet of en kun ie met z'n beidend doen wat ie niet laoten kunt. Ik gao dan op huus an.'

Siena gung van taofel en trök de jasse binnenstebuten an. Ze leek in het bont op de keuningin. Daor zul een bloedkoralen hangertie mooi bij passen.

'Ik mut een beetie veurzichtig weden.' Gerrit streek humzölf over de börst en knupte het jassie dichte.

'Ie kunt nog genogt risico's nemen.'

Gerrit keek Will an en huuld het glas omhoog, toen drunk hij het glas in ien teug leeg.

'Der bint gien risico's,' zee Will. 'Der bint kaansen en uutdagings.'

Sachertorte

En dommiet lekker in bad, dacht Will. Hij keek al uut naor het half uurtie, of langer, in het ligbad bij zien va in huus. Hij had die man niet veul meer te zeggen, maor as e dan toch hen de aolde heer gung, dan kun e der ok wel plezier an beleven. Will reed uut München vot en dreide de autobahn op richting Arnhem. Meer as duzend kilometer lagen nog veur hum, veur e in Achterste Erm weden zul, waor zien va al jaoren in een huusie achter op de es woonde. Naost hum had e een plestieken puut liggen met broodties die e in de stationskiosk kocht had. In de kofferbak stun een plestieken krat veur eerpel die e met weerom hen München nemen wol. Het speet Will niks dat e München evies achter hum laoten kun. Het wark was hum de leste weken de neuze uutkommen. Will was gaangs met de veurbereidings van een tentoonstelling van moderne kuunst. Abstract wark en installaties zulden hen het Provinciaal Museum.

Will zöch een klassieke zender op de radio en leut hum votzakken in de zwartleren stoel achter het stuur. Op de autobaan schakelde hij de cruise control zeug de luxe op van de zwarte mercedes. Hij sneuf de locht van het neie leer diepe in de longen. Zien va zul opkieken, dat wus Will zeker, en aans de buren wel. Die ofgunst, al was het maor een beetie, die had e van neud, nog aal.

Will verdiende goed met kuunst, as kuunstenaor en as organisator veur musea. An de wagens die hum over Hitlers Autobahn veurbijreden en hum integenkwamen kun e zien dat het de mieste Duutsers ok goed gung. De teller wees gedurig rond de 140. De motor bromde zachties en weur zowat hielendal overstemd deur de muziek. Of het aander lu goedgung of niet, dat maakte Will niet zoveul uut. Hij zörgde goed voor humzölf en aander

mussen dat ok maor doen. Aander kuunstenaors hadden ringies in de oren. Hij had een golden hoektand met de initialen graveerd in heufdletters. Die hadden hem bij de vrouwlu niet het succes opleverd, dat hij der van dacht had. Ze hadden liever een man met beide arms geliek lange. Maor met geld was een bulte te koop.

Ienmaal in de drie maond reed Will hen het huus van zien va. Smaangs belde e van teveuren met Siena. Een weekend allent met de aolde man had e nog aal muite met. Zien va had hartklachten en zwakke aoders. De klachten waren begund in de tied dat Will ofstudeerd was en wieder het laand intrökken was, in de tied dat Siena het huus uutgung. De kwaolen van zien vader hadden Will in het begun bedrukt. Gerrit woonde allent, an de raand van de bos, net buten het dörp. Buren huulden hum in de gaoten. Toen Gerrit geregeld hen het ziekenhuus mus, was Will vake hen en weer reden, maor toen de klachten minder weuren, was hij vaker vot bleven.

De klassieke zender leut nao Solveigs sang uut Peer Gynt veuls te lange applaus heuren. Dat was een treurlied van Edvard Munch uut het kaolde Noorwegen. Will toetste een aander zender in en vuul midden in aolde popmuziek. Jeugdherinnerings weuren raakt. Het veurjaor was iniens dichterbij, wiederop kwamen scheuren in de grauwgrieze locht. *Son, you 'll be a bachelor boy, until your dying day*, zung een mannenstem. In het heufd van Will weur een knop omdreid. *Until your dying day.*

Nao die eerste hartaanval had Will hoopt dat zien va der in blieven zul. Will had dat niet dèenken wuld, maor gedurig was wrok in hum boven kommen as e op weg was naor het ziekenhuus. Het was stille west op het raozen van de motor nao, maor in het heufd van Will was het oorlog en had agressie van jaoren een uutweg zöcht. Deur het verkeer kun e niet hielendal in woede votzakken. Hij had het heufd bij de weg haolden mutten, as hij overleven

wol. Will wol dat niet aal, maor de drang om toch tussen de strepen op de straot te blieven en niet roekeloos met het stuur om te gaon, was stark genog west. Vake had Will lifters metneumen uut zölfbescharming.

As e met driftige passen deur de briede gangen leup, tussen brancardbedden die laangs de wanden stunden, in ofwachting van operatiepatiënten en dooien, tussen drokke verpleegsters in körte deurzichtige uniforms met horlozies aan het börstzakkie, met de ziekenhuislocht in de neuze, was de kwaoiigheid votzakt. Ieder maol as Will naost het bère van de aolde man stun, had hij zien va op de scholder klopt, hum een haand geven en starkte wèenst. Dan was Will veur een uur Willem.

Jaoren had Will zien va de haand niet schud, niet bij het votgaon, niet bij ankomst. Will had zien va niet anraakt sund die zaoterdagnommedag. De opname in het ziekenhuus was der veur neudig west om die onbenuumbare drempel te nemen. Will had praoten wuld naast het ziekbère waor een monitor in fluorescerende golfies de hartslag zien leut, waor uut een fles een suker- en zoltoplossing in de aoder van de dunne arm drupte. De ofrekening kwam as de hemel in zicht kwam. Will had zwegen en veural naor buuten wezen waor tuunlu rozen sneuiden.

'Wat ik van joe had heb,' Will heurde de woorden scharp en bietend in het heufd. 'Wat ik van joe had heb, heb ik liever op de schup as in de haand.'

Zowat een kwart ieuw leden, maor die woorden was hij niet kwiet raakt. Op de miest onverwachte momenten kwamen die zinnen boven. Ze weuren lösmaakt deur onbenullige veurvallen, deur een kind op straot, deur de locht van een sigaar, van stamppot boerenkool, deur een popliedtie, deur peerdegehinnik, deur de Egerländer Staatskapelle..

Ze hadden woorden gehad over de politiek. Will kan het hum niet goed meer veur de giest halen. Het was bijkaans

apartheid in Zuud-Afrika of oorlog in Vietnam, of ien of andere koloniale bevrijdingsstried. Het was wied, wied van het dagelijkse levent op het dörp, wied van kuunst. De ruzie was aolde zeerte van een oorlog tussen generaties. Will had dat niet zo zien, toen niet. Will had woede vuuld. Woede zunder uutweg in een aanval met geoorloofde en ook niet met ongeoorloofde middel.

'Ie bent m'n kind niet meer, as ie zo dèenkt.'

Will kan hum de man met de rooie kop zo veur de giest halen. De machteloze voest op de keukentaofel. Het maandtie met eerpel op het plestieken zwilk. Het zul een schier plaatje west weden in een fotoboek over de jaren zestig, of een gevulig stilleven in eulievarf. Knusse sfeer van eerpelschillen in een rieten maandtie met op de bodem een kraant met veel heufdletters en een messie van W.F. Herder uut Solingen. Will wus now waor Solingen lag.

Siena was kommen om te sussen, der vuul niks te sussen. De onmin mus naor beneden, niet as miegerige regen, maor as onweer.

De tentamens kuunstgeschiedenis en realisme in de kuunst hadden hum niet hölpen, ok psychologie van het expressionisme niet. De verschillen van inzicht waren onoverbrugbaar. Will had niet scholden, niet met de deuren slaon, hij was niet uutvallen. Het was dreug bleven. De kwaoi-igheid had zuch in de botten vastzet, naost al die aander kleine en grote conflicten die hij uut de weg gaon was. Will was pacifist.

'Ik gao vot,' had hij zegd en praktisch as hij was, had hij zegd:

'Met een half uur giet de bus. Ie huuft me niet naor het station te brengen. Ik red me wel.'

Vanof die tied had Willem humzölf Will nuumd. Hij had medelieden met Siena die nog hen de middelbaore schoel gung en nog alle dagen bij heur va in huus wonen mus. Siena much hum alle dagen bellen, Will zul niet hen huus

bellen. Niet uutrekken naor de aander, de arms waren hum niet lang genogt..

Will drukte de radio uut, maor het kwaod leek vastzet te weden. Hij trapte het gas diepe in en haalde, in wat veul minder as een seconde leek, de tankauto's en vrachtwagens in, die hum in het leste half uur zwaor ronkend veurbij gaon waren. Will had gien oog veur brekende bewolking en dalen die diepe beneden de viaducten zachtgruun kleurden. De naold raakte de 200, toen zakte de wiezer naor 140.

De tong lag Will dik en strak in de mond. An weerskaanten van ruggengraat vuulde hij pien naor alle kaanten vottrekken. De kuten verstrakten. Hij vuulde loodzware benen toen hij remmen mus veur een tankwagen op de middenbaan. In de spiegel zag hij humzelf matgruun. De pupillen waren slim grote, asof e an de drugs was. Will vuulde de dreuge mond. Hij mus van de weg as e levent bij zien va kommen wol. Will vervluukte deze arfenis die hij niet wuld had en het liefst weeromme geven zul.

De eerstvolgende *Ausfahrt* gung naor een parkeerplaots. Vrog in de mörgen waren der enkelt vrachtwagens. Will parkeerde de mercedes wied vot van de aander wagens, drunk half in toezel een pakkie sap leeg, pakte de lange jasse van de achterbaank, deud de wagen op slot en leup deur een dreihekkie het bossie achter de parkeerplaats in. Hij sneuf de locht van hars en verrotting diepe in de longen en dwung humzölf wieder te lopen en niet gelieks om te keren. De reize naor het huus van zien va mus e maken. Op blad glunsterden druppen water met kleine witte oogies. Tussen de struken klunk geritsel. Will zöcht vastigheid an spieren dreug grös die in pollen bij mekaar stunden, an takkies op de grond die een maol diel waren van een groter verbaand en now diel waren van een ander verbaand.

Aan de raand van het bossie lagen akkers te wachten

op eerpel of mais of sukerbieten. De eerde rustte onder de warmer wordende locht, zachtdampend bruungeel en zachtglooiend. Aan disse kaant van het bossie, met de wind in het gezicht, was het snelverkeer niet te heuren. Achter Will lachte een raaf.

In het bossie achter Will lachte de (corvus)[2] vanneis. Het was een schrouw. Will keek om, maor kon de veugel niet vinden. Hij deed kört de ogen dicht en vuulde de oogballen raozend bewegen. Hij kende dat van slaopeloze nachten allent in het tweepersoonsbère. Hij dacht aan zien va die op hum te wachten zat, die bijkaans sleup in ofwachting van de zeun met de korte arm. Bijkaans had de aolde luxe bieren in huus haald, en kinderchips.

Der was gieniend te zien. Will trök een haortie uut de neuze. Ach had e maor een vrouw die hum de haoren uut de neuze knipte.

De akkers lagen kaal en verlaoten. In diepe karrespeuren stunden plassies troebel water. Wieder naor het oosten waren heldere vlekken in de locht. De zun scheen deur dunne wolken, cirrostratus perlucides, maor de straolen warmden nog niet. Will sleug de panden van de jasse naor achter en huuld ze met de ellebogen bezied. Hij trök de rits van de boks langzaom naor beneden, geluudloos. De drok in zien heufd steeg. De spanning zakte hum naor het kruus. Will zette de bienen een eindtie van mekaar, de jasse weierde as een driekwart kegel om hum hen, as een karkklok met een hap eruut. De linkerhaand huuld de broek lös. Will zag humzölf an de bosraand staon, heurde hoe een kreet hum ontkwam. Het antwoord van de raaf leut hum schrikken. Will sleug de jasse dichte. Het was nog gien elf uur in de mörgen.

An de schoenen zaten naolden en blad. Met een pepieren buusdoekie wreef hij de schoenen. Hij knupte de veters vanneis strak. Will legde de jasse op de achterbaank. Gien smet te zien. In de warme wagen hung een

weeïg zute locht. Uut het ziedvak van de deure haalde Will een pakkie frisdraank.

Parkplatz bitte sauberhalten.

Will schopte tegen de plestieken bak en speide in het grös met peuken en blikkies. Hij had niks van weerde achtergelaten.

In een Raststätte waste hij de haanden en sleug lauwwarm water in het gezicht. De toiletjuffrouw reup hum weeromme veur vieftig eurocent. Ze leut hum het oftrokken gezicht met vale wangen vergeten, dat hij in de spiegel op de hangende schouders zien had. Hij nam koffie, ohne Milch, ohne Sahne.

Nog een uur of drie, dan zul hij bij de baos weden. Op de achterbaank stun een deuze met een Sachertorte.

Will had niet beld, de zwaorte die hum in het heufd kommen was, kun hij maor krapan de baas blieven. Nee, hij was geen kind meer, hij hoefde niet meer zeggen dat hij weg gaon zul of blieven zul. Will was nooit kind west. Niet wèenst vanof de ontvangenis. Met een bevestiging van dat gevuul, van die ongriepbare beklemming op die zaoterdagnommedag.

'Ie bint mien zeun niet meer. Ie bint mien kind niet meer as ie zo dèenkt.' Bijkaans had zien va wat aans zegd.

Bij de uutrit stund een lifter met een rugzak. Will stopte niet.

In de biebel stun het al dat aolden de kinder verstoten zulden, dat de ofrekening van het geleefde leven volgen zul en dat veur de meesten van de geleuvigen, -*gleuvigen, gleuf, watte, zee ome Frans*,- de hel wachtte in het hiernaomaals. In de biebel stun niet hoe die versteuting der uutzien zul, maor het mus zowat weden as Adam en Eva die uut het paradies jaagd waren en allent tot kwaod in staat waren. Net as Jeroen Bosch dat varfd had. Langzaom drung tot Will deur dat die zaterdagnommedag de vervulling was van dat deel van biebel en koran. Van de stoel

naost hum pakte hij de puut en haalde er een stoetie uut. Zowat 100 kilometer tot aan de grèens, zag hij. Hij nam gas terug.

Bijkaans mut aolden de kinder ok wel de deur wiezen, der uutschoppen en votsturen om ze overleven te laoten.

'Vechten, ie moet altied vechten. Slao derop.'

Will had niet vechten wuld, niet slaon wuld. Ok niet met zien körte arm. Zien va had andermaol een rooie kop kregen, niet temd deur de weten-schap van de slooptocht die hart en aderen in het geniep begund waren. Vanzölf, zien va was genogt knooid west, maor had e dat wieder geven mutten? Het antwoord leek *ja* te weden.

Waor maakte hij hum eigenlijks ok nog drok om. Zien va was een aolde en breekbaore man worden. Gerrit had hum teruggetrökken in de tuun en in de publicaties. Dat was zo schier begund met het *Journal of Organic Chemistry*, met een artikel over splitting van het ien of aander. Will had het op een nommedag iens op internet naozöcht. Het verhaol was ningtien maol citeerd, as leste deur Marco Scarzello uut Sienna in Itaolië, en dat was niet niks in de wetenschap, maor lang niet genogt veur de Nobelpries.

Wat kende hij zien va nou nog. Bijkaans weur het tied om de kwaoiigheid bezied te zetten en iens vraogen te gaon stellen an de zwiegzaome man. Wat wus hij, drok gaans in kuunst en cultuur en met succes doende het volk op zien meniere te verheffen, wat wus e eigenlijks van zien va en moe, van opa en oma, van de roet van de familie en van humzölf?

Dat e karaktertrekken van zien va metkregen had, dat was dudelijk, maor het muide Will om het verschil te zien maank natuur en cultuur. Dat e een stieve kop had bij toeren en kört deur de bochte gung, kört deur de Splitting om de straot en het café in Bargeroosterveld der maor iens bij te halen, dat lag an de chromosomen, net as de kale kop genetisch in hum verankerd lag.

De körte arm, dat was bijkaans een chemische vergiftiging; dan zul het westerse smeercultuur weden, òf een storing in de hormonen; dan was het goddelijke natuur west. De oorlog, het gleuf, de gleuf tussen manlu en vrouwlu, de turf, de jenever en de muite met warmte en aanhankelijkheid, dat was bijkaans Drentse cultuur. Dat ik zo wied vot mus gaon om dichterbij te kommen. De gedachten gleden Will langzaom deur het heufd. Hij vuulde hum op zwak ies. Ze hebt ze niet allemaol op een riege, had e vake dacht. Het gung dan miestentieds over aander lu. Zien aolden, de familie, elkenien. Will vuulde schaomte bovenkommen. De roezige starke kerel, met de körte arm mus uutrekken naor een aander, naor zien va en naor de wortels van zien bestaon. Will vuulde dat e achterom kieken mus om veuruut te kunnen.

Het weur tied, om zolang as het nog kun, an de praot te kommen over wat ze gemienschoppelijk hadden, over het aparte in elk, over heftigheid en zachtmoedigheid en over de bedrieglijke ienvold van een geruusloos man.

De achterdeur was dichte, maor niet op slot. De achterdeur zat nooit op slot. De veurdeur weur zelden bruukt. Will bleef in de wagen zitten, asof hij wennen mus aan de stilte om het huus, dat hij deur het kleurde glas in onwarkelijke tinten zag. Hij wol nog niet naor binnen, asof hij hum veurbereiden mus op de twee dagen onder het dak van het huus van zien va. Een koffer uutpakken aj van de reize weeromkomt, kan in drie minuten, maor smaangs duurt het weken veur ie thuus bint, zu'n gevuul.

Will stapte uut, keek met een lichte schaamte naor de glummend auto. Dit is miend, dit is mien bezit, gung deur hum hen.

'Wat heeft een mèens now van humzelf?' zee de va van Willem.

'Zölfs de kont is nog niet van joezölf.'

Gerrit maakte dan een beweging met de wiesvinger en zee asof het niet dudelijk was: 'Niks.' Dat onderwiezervingertie! De aolde refexen waren stark.

Het grind naost het huus knisperde al jaoren niet meer. Die vijand had zwiegen leerd.

Will leup naor de achterkaant van het huus, keek in de tuun waor in een holten bak onder plestiek plaanties stunden die dommiet bloemen worden zulden. Het plestiek was zwaor van condensdruppels, wieder was de eerde dreug.

Will keerde hum van de tuun weg, drokte de achterdeur lös, leup deur het barghok waor een herenfiets op een stander stund. Een zak kuunstmest met N,P,K op het grauwe plestiek lag naost de deur. PoKoN.

An spiekers hungen een hark met de taanden naor veuren en een schoffel. In een stellingkast tegen de achtermuur stunden een schoenpoetsdeuze, weckflessen en een maandtie met waskniepers. Op de bovenste plank stun een deuze met pakken ddt (*dichloor-difenyl-trichloorethaan*) en blikkies parathion. Dat gif was niet meer toestaan. Het was het domein van zien va. Op de onderste plaank stund een kistie met eerpel.

De tv leut geluudloos een bladziede van teletekst zien met verkeers-informatie. Van boven het blauwgrieze beeld keek de moe van Will uut een zulvern liest de kamer in, een schiere vrouw van middelbaore aolder. Veur heur was de tied stillestaon bleven sund Siena. Op taofel lag een *Dagblad van het Noorden* openslagen bij de ingezonden brieven. Het was zowat stil, uut de varte klunk zacht raozen.

De radiator van de cv leut korte tikken heuren. Op taofel stund een koppie met een barst der in omkeerd op een schötteltie, op het kleed lagen stoetkrummels naost de tillevisiegids die met het omslag naor boven open lag. Op taofel stunden narcissen in een roege kring op een glazen

vaze. Een stoel wees met de rugleuning naor de keukentaofel. In het hallegie naor de trap hung een kalenderblad met een schilderij van Modigliani.

De deur van de badkamer was dichte, op een briede glief nao waor een bien uutstak, een voet met een slof der an, een bien met een opschoven broekspiep. Waterdamp gleed in wolken laangs het plafond van de overloop. Laangs beslaogen slaopkamerdeuren kreupen tientallen glunsterende speuren naor onder in het gele locht van de lamp. Will aorzelde, maor veur hij besluuten kun umme te keren en vot te gaan, veurgoed, stund hij al in de mistige badkamer. Zien va lag met het heufd tegen de ziedkaant van het bad. Een bloedspeur leup dik stroperig uut de mond over de tegelties van de vloer en weierde uut over het kleedtie dat in rillen tegen de bad scheuven was. Hiet badwater stoomde en stroomde deur de overstort. Will dreide de kraan dicht. Het gorgelende geluud huuld op. Het water weur spiegelglad. Will trök an het kettinkie de stop uut de ofvoer. Met een aal grotere en diepere drei kolkte het water vot. Bloed zat tegen de tegelties van de waand. An het raampie boven de wc-pot. Overal bloed. Uut een flacon binnen haandbereik trök lichtgrune douchegel een kronkelend speur.

'Ik ben joen kind niet meer.'

Will schudde het heufd van zien va zachties hen en weer, drukte op de börst van de aolde man. De bovenste knoopies had zien va al lösmaakt as wol hij de aosem vanneis op gang brengen. Bloed gulpte over Willem hen. Langzaom drung tot Willem deur dat zien va niet meer leefde, dat de ogen die naor hum keken hum niet meer zagen.

'Hoe mut dat met de Sachertorte? Mut ik die allent opeten?' Zien stem klunk schriel in de badkaomer.

Willem scheuf het onwillige lief naor de midden van de badkamer. Met een haanddoek veegde hij bloed van de

mond en van het gezicht waor stolsel tussen korte stoppels vastplakt zat. Willem verscheuf het lief van zien va tot naost het bad. Aandermaol gulpte hum roodgeel vocht over de haanden en schoenen. Badwater kolkte een leste maol. Aan de stop en het kettinkie zaten dikke klonten.

Willem zat verdwaosd naost de dooie man op de vloer, natte plekken in de zwarte boks.

'Ie bent Petrus veurbij, hoop ik, ie bent bij moe,' fluusterde e zachties.

Willem dacht niet aan de hel. Hij legde een badhaanddoek onder het heufd van zien va en drukte de ogen dichte. De oogleden gleden weer naor boven. Uut de neuze kwam een bruungeel stroompie.

Willem leup naor beneden en haakte de kalenderplaot van de muur. Die zul e metnemen. Meer huufde e niet as arfenis. Hij zette koffie en waste hum de haanden. Hij belde Siena.

'Met Willem,' zee e. 'Ik heb min neis veur je. Va is der niet meer. We bint allent.'

'We bint altied allent,' zee Siena. Ze snokte niet.

Willem heurde gien gevuul in de stem van zien zuster, of het mus al opluchting weden, of berusting bijkaans. Ze kwam der an, zee ze. Laot in de aovend zul ze op het station in Hoogevène weden.

Willem belde de huusdokter.

'Ie had niets doen kund, ook niet as ie der bij west waren,' zee de dokter.

'Hij heeft humzölf doodgehoest, dèenk ik, vanmörgen toen hij in bad wol. Deur het gehoest is een aoder in de longen knapt. Het heeft maor heel kört duurd. Joen va heeft der niet veul van gemarkt.'

Willem keek op het horlozie.

'Ik weet eerst genog,' zee e. 'Siena komp dommiet.'

De dokter leup veur Willem an naor buten. Achter de mercedes stun een splinternei motor.

‘Ik zal de begrafenisondernemer bellen,’ zee Willem. ‘Ie wordt bedaankt zo wied.’

De dokter leup langzaom hen buten. Hij was jong, maor schreide niet vake.

In het westen, wied achter de es waor de snelweg leup en hoogspanningsmasten stunden, kleurde de locht roodoranje met smalle blauwgrieze strepen. Het zul beslist schier weer worden, een dreuge dag, mörgen.

De dokter dreide hum omme en gaf Willem de haand. Hij keek laangs Willem hen, asof in het zunlocht dat van achter de horizon tegen de wolken scheen en deur het stof in de locht weerkaotst weur tot een warme gloed, een bosschop te lezen was.

‘Doe dat,’ zee e, ‘kunt ze geliek het bad schoonmaken, dat moet ie zölf niet doen.’